

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Διπλωματική Εργασία

«ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΟΠΛΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ»

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΟΥ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2015

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις βαθύτατες ευχαριστίες μου, στην Επιβλέπουσα Καθηγήτριά μου κα **ΜΠΙΟΣΗ Μαίρη**, η οποία μου έκανε την τιμή και ανέλαβε την επίβλεψη της εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Με τις επισημάνσεις και διορθώσεις της, αλλά και με τη σημαντική βοήθεια που μου παρείχε στον τομέα των πηγών και της βιβλιογραφίας, συνέβαλε καθοριστικά στην επιτυχή ολοκλήρωση της εργασίας.

Αξιομνημόνευτη ήταν, επίσης, η συμβολή της αδερφής μου Αθηνάς ΒΑΓΓΕΛΗ. Με την καθοδήγησή της στον τομέα της συλλογής των πηγών και της βιβλιογραφίας, με βοήθησε να εμπλουτίσω την εργασία μου με άρθρα και αναλύσεις, που απεικονίζουν τη σύγχρονη πραγματικότητα του διαλαμβανομένου θέματος της εργασίας.

Τέλος, οφείλω θερμές ευχαριστίες στον πολύ καλό μου φίλο Δημήτριο ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟ. Μετά από προτροπή και παρότρυνσή του, επέλεξα να φοιτήσω στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις *"Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές"* του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

Η εργασία αφιερώνεται στους γονείς μου, Αιμίλιο και Σωτηρία, οι οποίοι τόσο υλικά, όσο και ψυχολογικά, στήριξαν τις προσπάθειές μου για να ολοκληρώσω επιτυχώς τις μεταπτυχιακές σπουδές μου, αλλά και τη συγγραφή της διπλωματικής εργασίας μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Περιεχόμενα	3
A)	Αντικείμενο, Σκοπός και Στόχος της διπλωματικής εργασίας	6
B)	Περίληψη	8
Γ)	Λέξεις - κλειδιά	9
Δ)	Συνοτομογραφίες	10
Ε)	Εισαγωγή	11
	<u>1ο Κεφάλαιο - Το φαινόμενο της τρομοκρατίας</u>	13
1.1.	Ιστορική αναδρομή - Αδυναμία καθορισμού του όρου "τρομοκρατία"	13
1.2.	Η σημασία καθορισμού του όρου "τρομοκρατία"	18
1.3.	Τα "τέσσερα κύματα" της τρομοκρατίας	21
1.4.	Μελετώντας την τρομοκρατία - Προσεγγίσεις	24
1.5.	Κατηγορίες τρομοκρατικών οργανώσεων	29
1.6.	Η εποχή της "νέας" τρομοκρατίας	31
1.7.	Τρομοκράτες, αντάρτες & ποινικοί εγκληματίες - ομοιότητες & διαφορές	33
1.8.	Κρατική "χορηγία" της τρομοκρατίας	34
1.9.	Τρομοκρατία & Μέσα ενημέρωσης	37
1.10.	Τρομοκρατικές επιθέσεις αυτοκτονίας	38
1.11.	Τρομοκρατία & «μοναχικοί λύκοι»	39
1.12.	Αντιτρομοκρατική πολιτική - «ματιά» στο μέλλον	41
	<u>2ο Κεφάλαιο - Όπλα Μαζικής Καταστροφής</u>	45
2.1.	Γενικά για τα Όπλα Μαζικής Καταστροφής	45
2.2.	Καθεστώς μη Διάδοσης Όπλων Μαζικής Καταστροφής - Ιστορική αναδρομή	46
	<u>3ο Κεφάλαιο - Πυρηνικά Όπλα</u>	50
3.1.	Γενικά για τα Πυρηνικά Όπλα	50
3.2.	Καθεστώς μη Διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων	53
3.2.1.	Η Συνθήκη για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (NPT)	53
3.2.2.	Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας (IAEA)	55

3.2.3.	Ψήφισμα 1540 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (UNSCR 1540)	56
3.2.3α.	Σπουδαιότητα του UNSCR 1540	58
3.2.4.	Ψήφισμα 1373 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (UNSCR 1373)	58
3.3.	Πυρηνική Τρομοκρατία & Όπλα Μαζικής Καταστροφής	59
3.4.	Οι πιο «γνωστές» περιπτώσεις κατοχής & χρήσης (ή προσπάθεια απόκτησης, παραγωγής και διασποράς) πυρηνικών όπλων από τρομοκρατικές ομάδες	64
3.4α.	Τρομοκρατική οργάνωση Al Qaeda	65
3.4β.	Τρομοκρατικές οργανώσεις Βορείου Καυκάσου - Τσετσένοι αυτονομιστές	67
3.4γ.	Πακιστάν - Δρ. Abdul Qadeer Khan	68
3.5.	Αποτίμηση - Προτάσεις & Συμπεράσματα	68
	<u>4ο Κεφάλαιο - Ραδιολογικά Όπλα</u>	71
4.1.	Γενικά για τα Ραδιολογικά Όπλα	71
4.2.	Επιπτώσεις από τη χρήση των Ραδιολογικών Όπλων	72
4.3.	Αποτίμηση - Προτάσεις & Συμπεράσματα	74
	<u>5ο Κεφάλαιο - Χημικά & Βιολογικά Όπλα</u>	75
5.1.	Γενικά για τα Χημικά & Βιολογικά Όπλα	75
5.2.	Χημικά & Βιολογικά Όπλα - Ιστορική αναδρομή	77
5.3.	<u>Χημικά Όπλα</u>	79
5.3.1.	Γενικά για τα Χημικά Όπλα	79
5.3.2.	Χημικά Όπλα - Ιστορική αναδρομή	80
5.3.3.	Η Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα (CWC)	80
5.3.4.	Οργανισμός για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (OPCW)	82
5.3.5.	Χημική τρομοκρατία	83
5.3.6.	Οι πιο «γνωστές» περιπτώσεις χρήσης χημικών όπλων από τρομοκρατικές ομάδες	87
5.3.6α.	Τρομοκρατική επίθεση στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου (Νέα Υόρκη, 1999)	87

5.3.6β.	Τρομοκρατική οργάνωση Aum Shinrikyo (<i>Ιαπωνία</i>)	88
5.4.	<u>Βιολογικά Όπλα</u>	91
5.4.1.	Γενικά για τα Βιολογικά Όπλα	91
5.4.2.	Βιολογικά Όπλα - Ιστορική αναδρομή	92
5.4.3.	Η Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα (<i>CWC</i>)	93
5.4.4.	Βιολογική τρομοκρατία	95
5.4.5.	Βιολογική τρομοκρατία - Διαφορές με πυρηνική & χημική τρομοκρατία	98
5.4.6.	Οι πιο «γνωστές» περιπτώσεις χρήσης (ή απόπειρας χρήσης) βιολογικών όπλων από τρομοκρατικές ομάδες	99
5.4.6α.	Τρομοκρατική σέκτα Rajneeshee (<i>ΗΠΑ</i>)	100
5.4.6β.	Τρομοκρατική αίρεση Aum Shinrikyo (<i>Ιαπωνία</i>)	100
5.4.6γ.	Αποστολή ταχυδρομικών φακέλων με άνθρακα (<i>2001, ΗΠΑ</i>)	102
5.4.7.	Αποτίμηση - Συμπεράσματα & Προτάσεις - Μελλοντική πρόβλεψη	102
	<u>6ο Κεφάλαιο</u>	
	Σύνοψη & Τελικά Συμπεράσματα - Μελλοντική πρόβλεψη για σχέση Τρομοκρατίας & Όπλων Μαζικής Καταστροφής ...	105
	Βιβλιογραφία και λοιπό υλικό τεκμηρίωσης	110

A) Αντικείμενο, Σκοπός και Στόχος της διπλωματικής εργασίας

Η μεταπτυχιακή εργασία επιχειρεί να αναλύσει, να αξιολογήσει και να διερευνήσει το σύνθετο και πολύπλευρο **φαινόμενο της τρομοκρατίας** και πώς αυτό (δια)συνδέεται με τα χημικά, βιολογικά, ραδιολογικά και πυρηνικά (XBPII) όπλα, ή τα αποκαλούμε και ως "**όπλα μαζικής καταστροφής**". Σε κάθε περίπτωση, κεντρικό άξονα της ανάλυσης και έρευνας αποτελεί το ζήτημα της ανάπτυξης, κατοχής, διασποράς και χρήσης (ή απειλής χρήσης) όπλων μαζικής καταστροφής από τρομοκρατικές οργανώσεις.

Μέσα από την καταγραφή αυτή, θα επιχειρηθεί μια προσπάθεια απόδοσης απαντήσεων, μεταξύ άλλων, στα εξής ερωτήματα:

- Γιατί η τρομοκρατία είναι τόσο δύσκολο να οριστεί, όσο και να αντιμετωπιστεί;
- Γιατί οι άνθρωποι καταφεύγουν στην τρομοκρατία και πώς επικοινωνούν το μήνυμά τους;
- Είναι δυνατόν να εξαλειφθεί ποτέ η τρομοκρατία ή θα παραμείνει ένα θανατηφόρο γεγονός της σύγχρονης ζωής;
- Θα καταφύγουν οι τρομοκράτες στη χρήση όπλων μαζικής καταστροφής;

Αυτά είναι μόνο μερικά από τα δεκάδες ερωτήματα, που απασχολούν σε καθημερινή βάση τους διεθνείς οργανισμούς, τις εθνικές κυβερνήσεις, τους διαμορφωτές πολιτικής, τους ερευνητές και μελετητές, τους αναλυτές και ειδικούς των Αρχών Επιβολής του Νόμου και Υπηρεσιών Πληροφοριών, καθώς και διάφορες άλλες ομάδες ατόμων ή φορέων, και χρήζουν πειστικών και εμπειριστατωμένων απαντήσεων.

Προκειμένου να προκύψουν οι κεντρικοί προβληματισμοί και να διερευνηθούν τα βασικά ερωτήματα της εργασίας, η μελέτη δομήθηκε ως εξής:

Μετά την εισαγωγή, στο **πρώτο κεφάλαιο** γίνεται μια ιστορική αναφορά-αναδρομή στο φαινόμενο της τρομοκρατίας, παρουσιάζονται διάφοροι ορισμοί της τρομοκρατίας, αναδεικνύεται η απουσία ενός διεθνώς αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας, γίνεται κατηγοριοποίηση των τρομοκρατικών οργανώσεων με βάση τα κίνητρά τους και εξετάζονται οι επικρατούσες προσεγγίσεις του φαινομένου της μελέτης της τρομοκρατίας. Στο **δεύτερο κεφάλαιο**, εξετάζονται τα χημικά, βιολογικά, ραδιολογικά και πυρηνικά (*ΧΒΡΠ*) όπλα, ή τα αποκαλούμενα και ως "*όπλα μαζικής καταστροφής*" και γίνεται μια ιστορική αναδρομή στο *Καθεστώς της μη Διάδοσης των Όπλων Μαζικής Καταστροφής*. Στο **τρίτο κεφάλαιο**, αναλύονται τα πυρηνικά όπλα, το *Καθεστώς της μη Διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων*, εξετάζεται το φαινόμενο της πυρηνικής τρομοκρατίας, παρουσιάζονται δε περιστατικά κατοχής και χρήσης (ή παραγωγής και διασποράς) πυρηνικών υλικών και γίνεται αξιολόγηση και εκτίμηση των πιθανών απειλών και κινδύνων από την πυρηνική τρομοκρατία. Στο **τέταρτο κεφάλαιο**, αναλύονται και παρουσιάζονται τα ραδιολογικά όπλα και ειδική μνεία γίνεται στις επιπτώσεις από πιθανή χρήση ραδιολογικής συσκευής. Στο **πέμπτο κεφάλαιο**, εξετάζονται τα χημικά και βιολογικά όπλα σαν σύνολο, με ιστορική αναδρομή και αναφορές στο *Καθεστώς της μη Διάδοσης των Βιοχημικών Όπλων*, αλλά και μεμονωμένα, αναλύοντας τα χημικά και βιολογικά όπλα αντίστοιχα, καθώς και τις επιπτώσεις τους, σε περίπτωση χρήσης τους. Επίσης, εξετάζεται το φαινόμενο της χημικής και βιολογικής τρομοκρατίας με την παρουσίαση πιθανών απειλών, καθώς και καταγεγραμμένων τρομοκρατικών επιθέσεων, εκτενής δε αναφορά γίνεται και στα *Καθεστώτα της μη Διάδοσης των Χημικών και Βιολογικών Όπλων*. Στο **έκτο κεφάλαιο**, η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση συνθετικών και συγκριτικών εκτιμήσεων, προτάσεων και συμπερασμάτων, καθώς και την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων.

B) Περίληψη

Η **τρομοκρατία** είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται ευρέως, αλλά δεν έχει καθοριστεί επακριβώς. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία δεν παρέχει ένα γενικά αποδεκτό ορισμό του όρου. Η **τρομοκρατία** είναι ένα **φαινόμενο** καθαρά **ιδεολογικό**. Τα άτομα και οι ομάδες καταφεύγουν στην τρομοκρατία, επειδή έχουν ένα **πολιτικό** ή **θρησκευτικό όραμα** για το μέλλον, που δεν πιστεύουν ότι, θα υλοποιηθεί χωρίς τη χρήση βίας. Στα χρόνια μετά το Ψυχρό Πόλεμο, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στον κίνδυνο τρομοκρατικών ενεργειών, λόγω της χρήσης (ή απειλής χρήσης) **χημικών, βιολογικών, ραδιολογικών και πυρηνικών όπλων (ΧΒΡΠ)**, γεγονός που είχε αντίκτυπο σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων, τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες, όσο και διεθνώς. Αρκετοί παράγοντες, όπως η διάδοση των τεχνολογιών και υλικών **(ΧΒΡΠ)**, τα ανησυχητικά αποτελέσματα της **κρατικής και διεθνούς τρομοκρατίας** και η δυσσίωνη τάση των μεν συγκριτικά λιγότερων, αλλά υψηλότερων σε ποσοστό ανθρώπινων απωλειών τρομοκρατικών επιθέσεων, έχουν οδηγήσει στη δημιουργία ενός νέου και απαιτητικού περιβάλλοντος ασφαλείας. Ανεξάρτητα από την κατηγορία στην οποία ανήκουν, όλες οι **τρομοκρατικές ομάδες** πρέπει να λάβουν μια συνειδητή απόφαση για να καταφύγουν στα **όπλα μαζικής καταστροφής**, είτε είναι χημικά, είτε είναι βιολογικά, ραδιολογικά ή πυρηνικά. Μια τέτοια απόφαση μπορεί να αναλυθεί σε επιμέρους στάδια, αλλά περιλαμβάνει πάντα μια **αξιολόγηση** για το κατά πόσο καλά θα μπορέσει μια τρομοκρατική ενέργεια, ανεξάρτητα από τον τύπο της, να προωθήσει τόσο τους **στρατηγικούς στόχους** της οργάνωσης ή των ατόμων, όσο και να είναι τεχνικά βιώσιμη.

Γ) Λέξεις - κλειδιά

τρομοκρατία, τρομοκρατικές οργανώσεις, διεθνή τρομοκρατία, όπλα μαζικής καταστροφής, χημικά όπλα, βιολογικά όπλα, ραδιολογικά όπλα, πυρηνικά όπλα

Δ) Συντομογραφίες

- ✓ **BTWC** - Σύμβαση για την Απαγόρευση της Ανάπτυξης, Παραγωγής και Αποθήκευσης των Βακτηριολογικών (Βιολογικών) και Τοξικών Όπλων και της Καταστροφής τους
 - ✓ **BWC** - Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα
 - ✓ **CBRN Weapons** - Χημικά, Βιολογικά, Ραδιολογικά και Πυρηνικά (ΧΒΡΠ) Όπλα
 - ✓ **CIA** - Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών (ΗΠΑ)
 - ✓ **CWC** - Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα
 - ✓ **FBI** - Ομοσπονδιακό Γραφείο Ερευνών (ΗΠΑ)
 - ✓ **HEU** - Ουράνιο με υψηλό βαθμό εμπλουτισμού
 - ✓ **IAEA** - Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας
 - ✓ **IND** - Αυτοσχέδια Πυρηνική Συσκευή
 - ✓ **IRA** - Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός
 - ✓ **NATO** - Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου
 - ✓ **NPT** - Συνθήκη για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων
 - ✓ **OPCW** - Οργανισμός για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων
 - ✓ **RAF** - Φράξια Κόκκινος Στρατός
 - ✓ **RDD** - Συσκευή Ραδιολογικής Διασποράς
 - ✓ **UN** - Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)
 - ✓ **UNSCR** - Ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ
 - ✓ **WMD** - Όπλα Μαζικής Καταστροφής (ΟΜΚ)
-

Ε) Εισαγωγή

Η **τρομοκρατία** είναι ένα σύνθετο και μεταβλητό φαινόμενο. Εμφανίζεται με πολλές διαφορετικές μορφές, σε διάφορα μέρη του κόσμου, με σκοπό την επίτευξη ποικίλων στόχων. Συμβαίνει στις δημοκρατίες, στα αυταρχικά καθεστώτα, στις μεταβατικές κυβερνήσεις, αλλά και στις ανεπτυγμένες, λιγότερο ανεπτυγμένες ή αναπτυσσόμενες οικονομίες. Οι τρομοκρατικές ομάδες διαφέρουν μεταξύ τους σε σημαντικό βαθμό. Διαφέρουν ως προς τη φύση της ιδεολογίας τους, αλλά και την εξειδίκευση των πολιτικών στόχων τους. Διαφέρουν ως προς τη σχέση τους με τη θρησκεία, καθώς και την υποστήριξη που λαμβάνουν από τις κοινότητές τους. Επίσης, διαφέρουν και ως προς τη χρήση βίας (*Richardson, 2006*).

Η **τρομοκρατία** έχει εκτεταμένες ψυχολογικές επιπτώσεις, πέραν των άμεσων θυμάτων ή του αντικείμενου της τρομοκρατικής επίθεσης. Έχει ως στόχο να ενσταλάξει το φόβο και με αυτόν τον τρόπο να εκφοβίσει ένα ευρύτερο «**κοινό-στόχο**», που μπορεί να περιλαμβάνει ένα αντίπαλο εθνικό ή θρησκευτικό σύνολο, μια ολόκληρη χώρα, μια εθνική κυβέρνηση ή πολιτικό κόμμα, ή γενικότερα την κοινή γνώμη. Μέσω της εκτεταμένης δημοσιότητας από τη χρήση βίας, οι τρομοκράτες επιδιώκουν να αποκτήσουν δύναμη και επιρροή, προκειμένου να επιφέρουν την επιδιωκόμενη πολιτική αλλαγή, είτε σε τοπικό, εθνικό ή περιφερειακό, είτε σε διεθνές επίπεδο (*Hoffman, 2006*).

Η έρευνα για τα αίτια της τρομοκρατίας, όπως η αναζήτηση για τη θεραπεία του καρκίνου, δεν πρόκειται να δώσει μια ενιαία και οριστική λύση. Αλλά, όπως με οποιαδήποτε ασθένεια, μια αποτελεσματική θεραπεία εξαρτάται από την έγκαιρη διάγνωση της πολλαπλότητας των παραγόντων και δεικτών κινδύνου, καθώς και των μεταξύ των αλληλεπιδράσεων. Η θεραπεία είναι πιθανό να είναι τόσο περίπλοκη, όσο και η ασθένεια, απαιτώντας ένα συνδυασμό μετρίασης των παραγόντων κινδύνου, μπλοκαρίσματος των μεταξύ των

αλληλοεπιδράσεων, καθώς και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας του σώματος που εκτίθεται. Πάνω απ' όλα, θα επικεντρωθεί πρωτίστως στην πρόληψη της εξάπλωσης της νόσου (*Richardson, 2006*).

1ο Κεφάλαιο - Το φαινόμενο της τρομοκρατίας

1.1. Ιστορική αναδρομή - αδυναμία καθορισμού του όρου "τρομοκρατία"

Ο όρος «**τρομοκρατία**» ήταν αρκετά δημοφιλής κατά τη διάρκεια της **Γαλλικής Επανάστασης**. Σε αντίθεση με τη σύγχρονη χρήση του, εκείνη την εποχή ο όρος "τρομοκρατία" είχε αναμφισβήτητα θετική χροιά και απόχρωση. Το "**σύστημα ή το καθεστώς τρόμου (system or régime de la terruer)**" του 1793-1794 - από το οποίο προήλθε η αγγλική λέξη - χρησιμοποιήθηκε ως μέσο για την αποκατάσταση της τάξης, κατά τη διάρκεια της αναρχικής περιόδου, που επακολούθησε μετά τις αναταραχές του 1789. Ως εκ τούτου, σε αντίθεση με την τρομοκρατία όπως αυτή ορίζεται σήμερα, δηλαδή ως μία επαναστατική ή αντικυβερνητική δραστηριότητα από μη κρατικούς ή υποεθνικούς δρώντες, το "**καθεστώς τρόμου**" ήταν ένα όργανο διακυβέρνησης, που τέθηκε σε εφαρμογή από την πρόσφατα συσταθείσα επαναστατική κυβέρνηση. Σκοπός του ήταν να εδραιώσει την εξουσία της νέας κυβέρνησης, εκφοβίζοντας τους "επαναστάτες", τους ταραχοποιούς και όλους τους άλλους αντιφρονούντες, τους οποίους το νέο καθεστώς θεωρούσε ως «**εχθρούς του λαού**». Παρά την απόκλιση αυτή από τη μεταγενέστερη έννοια της, η «**τρομοκρατία**» της Γαλλικής Επανάστασης εξακολουθεί να μοιράζεται τουλάχιστον δύο βασικά κοινά χαρακτηριστικά, με την παραλλαγή της στην σύγχρονη εποχή. Καταρχάς, το «**καθεστώς τρόμου**» δεν ήταν ούτε τυχαίο, ούτε άνευ διακρίσεων, όπως συχνά η τρομοκρατία παρουσιάζεται σήμερα, αλλά ήταν οργανωμένο, στοχευμένο και συστηματικό. Δεύτερον, ο στόχος και η δικαιολόγησή του - όπως και στη σύγχρονη τρομοκρατία - ήταν η δημιουργία μιας «**νέας και καλύτερης κοινωνίας**», στη θέση του πρότερου διεφθαρμένου και αντιδημοκρατικού πολιτικού συστήματος (Hoffman, 2006).

Τι είναι λοιπόν η τρομοκρατία; Ο όρος χρησιμοποιείται τόσο συχνά, που μπορεί κάποιος να αναρωτηθεί αν πραγματικά χρειάζεται να καταπιαστούμε με τον ορισμό της έννοιας. Στην πραγματικότητα, θα μπορούσαμε ακόμη και να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι «καταλαβαίνεις την τρομοκρατία μόλις τη δεις» (Laqueur, 1977). Ωστόσο, τρομοκρατικές ενέργειες πραγματοποιούνται για ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, σε τόσα πολλά μέρη του κόσμου, που είναι απαραίτητο να γίνει διάκριση και μια βαθύτερη διερεύνηση των διαφορετικών μεθόδων, με τις οποίες συντελείται (Locatelli, 2014).

Οι περισσότεροι έχουν μια αόριστη ιδέα ή εντύπωση, για το τι είναι η τρομοκρατία, αλλά στερούνται ενός συγκεκριμένου, ακριβούς και αληθινά επεξηγηματικού ορισμού της λέξης. Η ασάφεια αυτή έχει υποκινηθεί, εν μέρει, από τα σύγχρονα μέσα ενημέρωσης, τα οποία στην προσπάθεια τους να μεταφέρουν ένα συχνά σύνθετο και πολύπλοκο μήνυμα, μέσα σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα, στον τηλεοπτικό αέρα ή στον έντυπο τύπο, οδηγούν αρκετές φορές στην ταξινόμηση βίαιων πράξεων ως «**τρομοκρατία**» (Hoffman, 2006).

Ωστόσο, ένας καθολικός ορισμός παραμένει άπιαστο και απατηλό όνειρο, επειδή διαφορετικοί φορείς, οργανισμοί και κυβερνητικές υπηρεσίες υιοθετούν διαφορετικούς ορισμούς, προκειμένου να ταιριάζει καλύτερα στον ιδιαίτερο ρόλο τους και τις προτιμήσεις τους (Bruce, 2013).

Το πιο περίεργο χαρακτηριστικό της τρομοκρατίας, όπως δηλώνει και το περίφημο ρητό «όταν κάποιος χαρακτηρίζεται τρομοκράτης, κάποιος άλλος τον χαρακτηρίζει μαχητή της ελευθερίας», είναι ότι «το ίδιο είδος δράσης [...] περιγράφεται με διαφορετικό τρόπο από διαφορετικούς παρατηρητές, ανάλογα με το πότε και το που συνέβη και ποια πλευρά υποστηρίζει ο κάθε παρατηρητής» (Tofangsaz, 2015).

Ακόμα και εντός του ακαδημαϊκού χώρου, υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός ανόμοιων ορισμών του όρου "τρομοκρατία" (Collins, 2014). Εκτεταμένες αναζητήσεις βιβλιογραφίας έχουν πραγματοποιηθεί στο

διαδίκτυο, με την εισαγωγή **λέξεων-κλειδιών**, σε ευρέως χρησιμοποιούμενες μηχανές αναζήτησης, όπως η **"Google"** και η **"Yahoo"**. Οι λέξεις-κλειδιά που έχουν χρησιμοποιηθεί, είναι **«terrorism»** (συν τα παράγωγά της, όπως **«terror»**, **«terrorist»** κλπ) και **«definition»** (συν τα παράγωγά του, όπως **«define»**, **«defining»**). Οι αναζητήσεις αποκάλυψαν ένα μεγάλο αριθμό αναφορών, πλην όμως η συντριπτική πλειοψηφία αυτών είχαν δημοσιευθεί για έτερους σκοπούς και όχι για εμβάθυνση της επιστημονικής έρευνας (Bruce, 2013).

Ομοίως, οι ορισμοί στα λεξικά δεν παρέχουν ικανοποιητική βοήθεια. Το κατ' εξοχήν κυρίαρχο και πολύ-διαβασμένο αγγλικό λεξικό **"Oxford English Dictionary"** ήταν απογοητευτικό στην πληροφόρηση του θέματος αυτού, καθώς η **πρώτη ερμηνεία** του όρου *"τρομοκρατία"* ήταν υπερβολικά κυριολεκτική ή ιστορική, κατ' αντιστοιχία, με τη σύγχρονη χρήση του όρου, παρέχοντας τον ακόλουθο ορισμό: **«τρομοκρατία: Ένα σύστημα τρόμου. 1. Κυβέρνηση μέσω εκφοβισμού, σύμφωνα με τις νουθετήσεις του κόμματος εξουσίας στη Γαλλία, κατά την επανάσταση του 1789–94; το σύστημα του «τρόμου». 2. Μια πολιτική που στοχεύει να χτυπήσει με τρόπο, εκείνους που είναι αντίθετοι σε αυτή; η υιοθέτηση μεθόδων εκφοβισμού; το γεγονός της τρομοκράτησης ή δημιουργίας κλίματος τρομοκρατίας»**. Οι ορισμοί αυτοί ήταν εντελώς ανεπαρκείς. Ο **πρώτος ορισμός** ήταν ιστορικός και σε σχέση με τη σύγχρονη χρήση του όρου, μια ανεπαρκής αναχρονιστική περιγραφή. Ο **δεύτερος ορισμός** που προσφέρονταν, ήταν λίγο πιο χρήσιμος. Ενώ ο φόβος μνημονεύονταν, ο ορισμός εξακολουθούσε να έχει τόσο ευρεία εφαρμογή, ώστε να ισχύει για σχεδόν οποιαδήποτε ενέργεια που προκαλεί φόβο (Hoffman, 2006). Σήμερα, το **αγγλικό λεξικό της Οξφόρδης ορίζει την τρομοκρατία ως «την ανεπίσημη ή μη εξουσιοδοτημένη χρήση βίας και εκφοβισμού για την επιδίωξη πολιτικών σκοπών»** (Stevenson, 2010). Είναι αξιοσημείωτο ότι, ο ορισμός αυτός δεν λαμβάνει υπόψη ούτε τη φύση των δραστών, ούτε τα μέσα ή τους μηχανισμούς για την επίτευξη των στόχων τους. Επίσης, δεν αναφέρει τη χρήση της απειλής της βίας, δε διευκρινίζει ποιοι είναι οι στόχοι ή ποιοι θα μπορούσαν να είναι περὶν του πολιτικού χαρακτήρα τους. Ως εκ

τούτου, αν και ο ορισμός αυτός μπορεί να είναι χρήσιμος σε εισαγωγικό στάδιο, η περαιτέρω εξέταση και διαπίστωση της έλλειψης βασικών κριτηρίων και στοιχείων, τον καθιστά μη πρακτικό και μη νομικά και επιστημονικά κατατοπιστικό.

Είναι γεγονός ότι, ακόμα και μέσα στην ίδια κυβέρνηση, διάφορες διευθύνσεις ή υπηρεσίες χρησιμοποιούν συχνά πολύ διαφορετικούς ορισμούς για την τρομοκρατία. Το **1983**, το **Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ** διατύπωσε έναν από τους πιο ευρέως χρησιμοποιούμενους ορισμούς της τρομοκρατίας: *«εκ προμελέτης και με πολιτικά κίνητρα βία, κατά αμάχων στόχων, από υποεθνικές ομάδες ή μυστικούς πράκτορες, που αποσκοπούν συνήθως στο να επηρεάσουν ένα κοινό»* (Hoffman, 2006; Richardson, 2006; Sinai, 2008). Στο πλαίσιο του προαναφερθέντος ορισμού, ο όρος **«άμαχος»** περιλαμβάνει πολίτες και στρατιωτικό προσωπικό, που είναι άοπλοι ή εκτός υπηρεσίας. Ο όρος **«διεθνή τρομοκρατία»** αναφέρεται στην τρομοκρατία *«με συμμετοχή πολιτών ή τη γεωγραφική έκταση, παραπάνω της μιας χώρας»*, ενώ ο όρος **«τρομοκρατική ομάδα»** αναφέρεται σε *«οποιαδήποτε ομάδα ασκεί, ή έχει σημαντικές υποομάδες που ασκούν, διεθνή τρομοκρατία»* (Sinai, 2008).

Αντίθετα, το **(FBI) των ΗΠΑ** ορίζει την τρομοκρατία ως *«την παράνομη χρήση δύναμης ή βίας, κατά προσώπων ή ιδιοκτησίας, για να εκφοβίσει ή να εξαναγκάσει μια κυβέρνηση, του άμαχο πληθυσμό, ή οποιοδήποτε τμήμα αυτών, στην προώθηση των πολιτικών ή κοινωνικών στόχων της»*. Τέλος, το **Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ** ορίζει την τρομοκρατία ως *«την παράνομη χρήση - ή απειλή χρήσης - δύναμης ή βίας, κατά προσώπων ή ιδιοκτησίας, για να εξαναγκάσει ή να εκφοβίσει κυβερνήσεις ή κοινωνίες, συχνά για την επίτευξη πολιτικών, θρησκευτικών ή ιδεολογικών στόχων»* (Hoffman, 2006).

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι, καθένας από τους παραπάνω ορισμούς αντανάκλα τις προτεραιότητες και τα ιδιαίτερα συμφέροντα κάθε Υπηρεσίας. Το **Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ** δίνει έμφαση στην προμελετημένη και σχεδιασμένη φύση της τρομοκρατίας, σε αντίθεση με πιο αυθόρμητες πράξεις πολιτικής βίας. Ο ορισμός του

είναι, επίσης, ο μόνος από τους τρεις που τονίζει τόσο τον αναπόφευκτα πολιτικό χαρακτήρα της τρομοκρατίας, όσο και των θεμελιωδών «**υπό-εθνικών**» χαρακτηριστικών του δράστη. Ωστόσο, είναι εμφανώς ανεπαρκής, αφού παραλείπει να εξετάσει τη ψυχολογική διάσταση και επίδραση της τρομοκρατίας. Δεδομένης της αποστολής του (**FBI**) να ερευνά και να εξιχνιάζει εγκλήματα, δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι, ο ορισμός του για την τρομοκρατία επικεντρώνεται σε διαφορετικά στοιχεία. Σε αντίθεση με τον ορισμό του Υπουργείου Εξωτερικών, αυτός του (**FBI**) καλύπτει τις ψυχολογικές διαστάσεις της τρομοκρατικής πράξης, δίνοντας έμφαση στις εκφοβιστικές και καταναγκαστικές πτυχές της τρομοκρατίας. Ο ορισμός του (**FBI**) κατηγοριοποιεί, επίσης, μια πολύ ευρύτερη κατηγορία τρομοκρατικών στόχων ως «**αμάχων**», προσδιορίζοντας όχι μόνο τις κυβερνήσεις και τους πολίτες της, αλλά και άψυχα αντικείμενα, όπως η ιδιωτική και η δημόσια περιουσία. Τέλος, αναγνωρίζει τους κοινωνικούς και πολιτικούς στόχους ως θεμελιώδεις πτυχές και επιδιώξεις της τρομοκρατίας. Ο ορισμός του **Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ** για την τρομοκρατία είναι αναμφισβήτητα ο πιο πλήρης από τους τρεις. Τονίζει την τρομοκρατική απειλή, όσο και την ίδια την πράξη της βίας και εστιάζει στη στόχευση της τρομοκρατίας, απέναντι σε ολόκληρες κοινωνίες, αλλά και κυβερνήσεις. Παραθέτει και μνημονεύει τους θρησκευτικούς και ιδεολογικούς στόχους της τρομοκρατίας, παράλληλα με τους βασικούς πολιτικούς στόχους της - αλλά περιέργως παραλείπει την κοινωνική διάσταση, που εντοπίζεται στον ορισμό του (**FBI**) (Hoffman, 2006).

Διάφορα όργανα του **ΟΗΕ** έχουν αποπειραθεί να καταλήξουν σε ένα γενικευμένο και κοινά αποδεκτό ορισμό της τρομοκρατίας, χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα. Ένας από τους ορισμούς αυτούς έχουν δοθεί στο **Ψήφισμα 1566** του **Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ**, που καταδικάζει τις τρομοκρατικές ενέργειες ως «*εγκληματικές πράξεις, συμπεριλαμβανομένης αυτών εναντίον των αμάχων, που διαπράττονται με πρόθεση να προκαλέσουν θάνατο ή σοβαρή σωματική βλάβη, ή κατάσταση ομηρίας, με σκοπό να προκληθεί μια κατάσταση τρόμου στο ευρύ κοινό ή σε μια ομάδα προσώπων ή συγκεκριμένων προσώπων, να εκφοβίσουν έναν*

πληθυσμό ή να εξαναγκάσουν μια κυβέρνηση ή ένα διεθνή οργανισμό να προβεί ή να απέχει από οποιαδήποτε πράξη, η οποία συνιστά αδίκημα που υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής των υφισταμένων διεθνών συμβάσεων και πρωτοκόλλων σχετικά με την τρομοκρατία, και σε καμία περίπτωση δεν δικαιολογείται από λόγους πολιτικής, φιλοσοφικής, ιδεολογικής, φυλετικής, εθνοτικής, θρησκευτικής ή από άλλους παρόμοιας φύσης¹».

Τα **K-M** της **Ευρωπαϊκής Ένωσης** ορίζουν την τρομοκρατία ως «εγκληματικές πράξεις που έχουν ως στόχο να εκφοβίσουν πληθυσμούς, να υποχρεώσουν κράτη να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις του δράστη και/ή να αποσταθεροποιήσουν τις θεμελιώδεις πολιτικές, συνταγματικές, οικονομικές ή κοινωνικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού» (TE-SAT, 2014).

Η παράγραφος 1 του Αντιτρομοκρατικού Νόμου του 2000 στο **Ηνωμένο Βασίλειο**, όπως τροποποιήθηκε από τον Αντιτρομοκρατικό Νόμο του 2006, αναφέρεται «στη χρήση ή στην απειλή, της δράσης με πολιτικά κίνητρα, η οποία συνεπάγεται σοβαρή βία εναντίον ενός προσώπου, σοβαρή βλάβη ιδιοκτησίας και σοβαρό κίνδυνο για την υγεία και την ασφάλεια του κοινού» (Grozdanova, 2015).

1.2. Η σημασία καθορισμού του όρου "τρομοκρατία"

Ακαδημαϊκή έρευνα: Οι ερευνητές και οι ακαδημαϊκοί σπουδαστές της τρομοκρατίας επιθυμούν την καθιέρωση ενός ορισμού, που θα τους επιτρέψει να εστιάσουν σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Αυτό θα διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των αναλυτών, των οργανισμών τους, καθώς και θα συμβάλει αποτελεσματικότερα στη συνεισφορά τους στα αντιτρομοκρατικά μέτρα, που λαμβάνονται σε μια κοινωνία.

¹ Το **Ψήφισμα 1566 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ** εγκρίθηκε ομόφωνα στις 8 Οκτωβρίου 2004, μετά από επιβεβαίωση των **Ψηφισμάτων 1267 (1999)**, **1373 (2001)** και **1540 (2004)**, καταδικάζοντας την τρομοκρατία ως μια από τις πιο σοβαρές απειλές για την ειρήνη. Περισσότερες πληροφορίες για το διαλαμβανόμενο Ψήφισμα παρατίθενται στο link του ΟΗΕ: <http://www.un.org/press/en/2004/sc8214.doc.htm>

Ο **Walter Laqueur** χρησιμοποιεί τον απλό και ευρύ ορισμό ότι «τρομοκρατία είναι η παράνομη χρήση δύναμης, για την επίτευξη ενός πολιτικού στόχου, με τη στόχευση αθώων ανθρώπων» (Laqueur, 1977). Ο **Tore Bjorgo** υποστηρίζει ότι «η τρομοκρατία είναι περισσότερο ένα σύνολο μεθόδων μάχης, παρά μια αναγνωρίσιμη ιδεολογία ή κίνημα, και περιλαμβάνει προμελετημένη χρήση βίας, εναντίον (κυρίως) αμάχων, προκειμένου να επιτευχθεί μια ψυχολογική επίδραση φόβου στους έμμεσους και όχι άμεσους στόχους» (Bjorgo, 2005). Ένας πολύ χρήσιμος οδηγός για την ακαδημαϊκή σκέψη είναι η μελέτη των **Alex Schmid & Albert Jongman**, αναφορά στην οποία κάνουν πολλοί συγγραφείς, που εξέτασε **(109) ορισμούς της τρομοκρατίας** και κατέληξε σε **(22)** συχνά χρησιμοποιούμενα «**στοιχεία ορισμού**», ως εμφανίζεται και στο σχετικό πίνακα που παρατίθεται (Πίνακας 1, σελίδα 20) (Schmid and Jongman, 1988).

Είναι επομένως εύκολα αντιληπτό ότι, καθένας που προσπαθεί να καταπιαστεί με το θέμα του ορισμού, πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη τα λόγια του **Walter Laqueur** που προειδοποιεί: «οι διαμάχες για έναν λεπτομερή και πλήρη ορισμό της τρομοκρατίας θα συνεχίσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα και δεν θα υπάρξει καμία αξιοσημείωτη συμβολή στην κατανόηση της τρομοκρατίας» (Blackbourn et al., 2013).

Νομική επιστήμη. Ο νομικός ορισμός της τρομοκρατίας έχει πολύ μεγάλη σημασία. Αυτό συμβαίνει τόσο επειδή καθορίζει ποιες πράξεις θεωρούνται τρομοκρατικές και ως εκ τούτου ποιος θεωρείται τρομοκράτης, αλλά και όσο επειδή ο ορισμός της τρομοκρατίας πυροδοτεί μια σειρά αμφιλεγόμενων αστυνομικών, δικαστικών και εισαγγελικών αρμοδιοτήτων (Hodgson and Tadros, 2013). Ο ακριβής ορισμός της τρομοκρατίας είναι σημαντικός τόσο για την κοινωνία, όσο και για την κυβέρνηση, στις προσπάθειες επιτυχών ερευνών και διώξεων των τρομοκρατών, εντός του ισχύοντος δικαστικού συστήματος (Bruce, 2013).

Αρχές Επιβολής του Νόμου και Αντιτρομοκρατικές Υπηρεσίες. Οι Υπηρεσίες Επιβολής του Νόμου χρειάζονται

συγκεκριμένους ορισμούς της τρομοκρατίας, ως κατευθυντήριες γραμμές στο έργο τους και τη νομική κατοχύρωσή τους, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, που βρίσκονται κοντά (και μερικές φορές αγγίζουν) στα όρια της ατομικής και πολιτικής ελευθερίας (Bruce, 2013).

Έθνη και κυβερνήσεις. Η τρομοκρατία είναι διεθνής. Η διοίκηση και ο έλεγχος των τρομοκρατικών ομάδων, η στρατολόγηση, η εκπαίδευση, οι ενεργές επιχειρησιακές δραστηριότητες και ο "στόχος-κοινό" μπορούν να υλοποιούνται σε διαφορετικές χώρες και ως εκ τούτου μια συμφωνία για έναν κοινό ορισμό θα αποτελούσε ένα βήμα, προς την καθολική και διεθνή συνεργασία, όσον αφορά την πρόληψη της τρομοκρατίας (Bruce, 2013).

Πίνακας 1 Συχνότητα εμφάνισης των «στοιχείων ορισμού» σε (109) ορισμούς της τρομοκρατίας.

	Στοιχείο	Συχνότητα (%)
1.	Βία, δύναμη	83.5
2.	Πολιτικός/ή	65
3.	Τρόμος, φόβος	51
4.	Απειλή	47
5.	(Ψυχολογικές) επιδράσεις και (αναμενόμενες) αντιδράσεις	41.5
6.	Διαφοροποίηση θύματος-στόχου	37.5
7.	Σκόπιμη, σχεδιασμένη, συστηματική, οργανωμένη πράξη	32
8.	Μέθοδος μάχης, στρατηγική, τακτική	30.5
9.	Κανονικότητα, κατά παράβαση των αποδεκτών κανόνων, χωρίς ανθρωπιστικούς περιορισμούς	30
10.	Εξαναγκασμός, εκβίαση, επαγωγή συμμόρφωσης	28
11.	Πτυχή δημοσιότητας	21.5
12.	Αυθαιρεσία; απρόσωπος, τυχαίος χαρακτήρας; χωρίς διάκριση	21
13.	Πολίτες, άμαχοι, ουδέτεροι, ξένοι ως θύματα	17.5
14.	Εκφοβισμός	17
15.	Αθωότητα θυμάτων	15.5

16.	Ομάδα, κίνημα, οργάνωση ως δράστης	14
17.	Συμβολική άποψη, επίδειξη σε άλλους	13.5
18.	Μη μετρησιμότητα, μη προβλεψιμότητα, μη προσδοκιμότητα της εμφάνισης/ύπαρξης της βίας	9
19.	Μυστική, συγκεκαλυμμένη φύση	9
20.	Επαναληψιμότητα; σειριακός ή εκστρατευτικός χαρακτήρας της βίας	7
21.	Εγκληματικός/ή	6
22.	Απαιτήσεις για τρίτους	4

Πηγή: Schmid, A. P., & Jongman, A. J. (1988). Political terrorism: A new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories and literature New Brunswick, NJ: Transaction Books.

1.3. Τα "τέσσερα κύματα" της τρομοκρατίας

Η έννοια της τρομοκρατίας είναι πολύ αρχαία και χρονολογείται τουλάχιστον στον 1ο αιώνα. Ο Ινδουισμός, ο Ιουδαϊσμός και το Ισλάμ δημιούργησαν τους "Κακοποιούς", τους "Ζηλωτές" και τους "Δολοφόνους" αντίστοιχα. Η θρησκεία προσδιόριζε κάθε σκοπό και τακτική της αρχαίας αυτής μορφής της τρομοκρατίας. Η ομάδα που σήμερα αποκαλούμε «**Δολοφόνους (Assassins)**», στα τέλη του 11ου αιώνα στη Μέση Ανατολή, σκότωνε κυβερνήτες, πολιτικούς και στρατιωτικούς ηγέτες, προκειμένου να δημιουργήσει είτε συμμαχίες, είτε ως πράξη εκδίκησης. Μερικοί ερευνητές που έχουν μελετήσει την ιστορία της τρομοκρατίας, έχουν προσπαθήσει να βρουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά για ορισμένες εποχές ή να ανακαλύψουν τάσεις της τρομοκρατίας (Rapoport, 2002).

Ο **David Rapoport** είναι ένας από εκείνους που διακρίνει "**τέσσερα κύματα**" της τρομοκρατίας. Το καθένα έχει τα δικά του χαρακτηριστικά, διαφορετικό κοινό, υποστηρικτές και συμμάχους, ή τρόπο λειτουργίας. Κάθε μία από τις περιόδους αυτές διήρκεσε περίπου μερικές δεκαετίες. Στη **δεκαετία του 1880**, εμφανίστηκε το «**Αναρχικό Κύμα**», που διήρκεσε περίπου (40) χρόνια. Ο διάδοχός του, το «**Αντι-**

Αποικιακό Κύμα» άρχισε τη **δεκαετία του 1920** και μέχρι το 1960 είχε σε μεγάλο βαθμό εξαφανιστεί. Στα τέλη **της δεκαετίας του 1960**, ανέτειλε το **«Νέο Αριστερό Κύμα»**, που διασκορπίστηκε σε μεγάλο βαθμό κατά τη δεκαετία του 1990, αφήνοντας μόνο λίγες ομάδες ενεργές. Το τέταρτο ή αλλιώς **«Θρησκευτικό Κύμα»** ξεκίνησε το **1979**. Η επανάσταση ήταν ο πρωταρχικός στόχος κάθε κύματος, πλην όμως η επανάσταση μεταφραζόταν διαφορετικά σε κάθε περίοδο.

Γιατί το **«Αναρχικό Κύμα»** ξεκίνησε στα τέλη του 19ου αιώνα; Οι σημαντικότεροι λόγοι ήταν το δόγμα και η τεχνολογία. Ρώσοι συγγραφείς, ιδιαίτερα οι Nechaev, Bakunin και Kropotkin, δημιούργησαν ένα δόγμα ή μια στρατηγική τρόμου, μια κληρονομιά για τους διαδόχους τους για να την χρησιμοποιήσουν, βελτιώσουν και μεταδώσουν. Οι αλλαγές στη μορφή επικοινωνίας ήταν ο δεύτερος λόγος. Ο τηλεγράφος, οι καθημερινές μαζικές εφημερίδες και ο σιδηρόδρομος άκμασαν κατά την περίοδο αυτή. Η **Narodnaya Volya** («*Θέληση των Ανθρώπων*»), η πρώτη τρομοκρατική ομάδα στο πρώτο κύμα, κληρονόμησε έναν κόσμο, όπου οι παραδοσιακοί επαναστάτες φαίνονταν παρωχημένοι ή άνευ αντικειμένου (Rapoport, 2002).

Στο **«Αντι-Αποικιακό Κύμα»**, οι επαναστάτες (αυτο)προσδιορίστηκαν ως τρομοκράτες και όχι ως αντάρτες, χρησιμοποιώντας την έννοια του όρου από τη Γαλλική Επανάσταση. Αναζήτησαν πολιτικούς στόχους, με προοπτική να αφυπνίσουν τις συνειδήσεις του κόσμου. Η τρομοκρατία ήταν στρατηγική, όχι σκοπός. Οι τακτικές του δεύτερου κύματος διέφεραν σε ορισμένες περιπτώσεις, συγκριτικά με εκείνες του πρώτου. Οι ληστείες τραπεζών ήταν λιγότερο συχνές και έγινε αντιληπτό ότι, οι δολοφονίες επιφανών πολιτικών προσωπικοτήτων ήταν συχνά αντιπαραγωγικές. Ο **(IRA)** εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1920 και τρομοκρατικές ομάδες αναπτύχθηκαν σε όλο τον κόσμο. Παρά το γεγονός ότι, αποτέλεσαν σημαντικό στοιχείο στην αποικιακή διάλυση, οι τρομοκρατικές ομάδες δεν πέτυχαν, στην πλειονότητα, τους αρχικούς σκοπούς τους (για παράδειγμα ο IRA στην Ιρλανδία) (Rapoport, 2002). Οι **"αντι-αποικιακές" τρομοκρατικές**

εκστρατείες ήταν κρίσιμης σημασίας για την κατανόηση της εξέλιξης και της ανάπτυξης της σύγχρονης και μοντέρνας τρομοκρατίας. Ήταν οι πρώτες που αναγνώρισαν την αξία της δημοσιότητας, έμφυτη στα τρομοκρατικά χτυπήματα, καθώς και των επιπτώσεων όχι μόνο στο "στόχο-κοινό", αλλά και σε ευρύτερες κοινωνικές μάζες. Έτσι, τέθηκαν οι βάσεις για τη μετατροπή της τρομοκρατίας στα τέλη της δεκαετίας του 1960 από ένα (κυρίως) τοπικό φαινόμενο, σε ένα πρόβλημα ασφάλειας παγκοσμίων διαστάσεων (*Hoffman, 2006*).

Ο αγωνιώδης πόλεμος του Βιετνάμ δημιούργησε τις ψυχολογικές προϋποθέσεις, για την ανάδυση του τρίτου κύματος ή αλλιώς **«Νέου Αριστερού Κύματος»**. Πολλές ομάδες στον *«ανεπιτυγμένο κόσμο»* (για παράδειγμα η RAF στη Δυτική Γερμανία ή οι Ερυθρές Ταξιαρχίες στην Ιταλία) είδαν τους εαυτούς τους ως πρωτοπόρους για τις μάζες του Τρίτου Κόσμου, όπου προϋπήρχε μεγάλη εκθρόνηση προς τη Δύση. Όταν ο πόλεμος του Βιετνάμ τελείωσε το 1975, η **Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO)** αποτέλεσε το ηρωικό πρότυπο. Η ίδια η ύπαρξή της αποτέλεσε δήλωση ότι, ο τρόμος πρόσφερε περισσότερες ελπίδες, σε σχέση με τις συμβατικές στρατιωτικές δυνάμεις. Ο όρος **«διεθνής τρομοκρατία»** αναβίωσε για να περιγράψει τις δραστηριότητες του **«Νέου Αριστερού Κύματος»**. Οι στόχοι που επιλέγονταν, είχαν διεθνείς διαστάσεις, όπως η σφαγή στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μονάχου (**1972**) και η απαγωγή των υπουργών του Οργανισμού Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών (**1975**). Η αεροπειρατεία ήταν η πιο μοντέρνα τακτική του κινήματος αυτού, ενώ ξεκίνησαν και τα χτυπήματα σε ξένες πρεσβείες. Το τρίτο κύμα άρχισε να υποχωρεί τη δεκαετία του 1980 (*Rapoport, 2002*).

Το **«Θρησκευτικό Κύμα»** ξεκίνησε την ίδια δεκαετία (**1980**). Στα προηγούμενα κύματα, η θρησκευτική ταυτότητα ήταν πάντα σημαντική, αλλά σε αυτό το κύμα απέκτησε μια πολύ διαφορετική σημασία, καθώς παρείχε την αιτιολόγηση και οργάνωση, για την καθιέρωση της **«Νέας Τάξης Πραγμάτων»**. Το **Ισλάμ** είναι η σημαντικότερη θρησκεία σε αυτό το κύμα. **Τρία γεγονότα** στον Ισλαμικό κόσμο αποτέλεσαν τη δραματική

πολιτική καμπή για το νέο κύμα. Η **Ιρανική Επανάσταση** ήταν η πρώτη. Οι διαδηλώσεις στο δρόμο αποσυντόνισαν το στρατό του Σάχη και φανέρωσαν ότι, η θρησκεία είχε περισσότερη πολιτική επιρροή και απήχηση, από την επικρατούσα επαναστατική τάση. Αργότερα στο **Αφγανιστάν**, η μουσουλμανική αντίσταση ανάγκασε τους Σοβιετικούς σε φυγή. Η θρησκεία απέδειξε πλέον τη δυνατότητα ότι, μπορεί να εξοστρακίσει μια κοσμική υπερδύναμη. Το **τρίτο γεγονός** ήταν ότι, το έτος **1979** ήταν η αρχή του νέου αιώνα, σύμφωνα με το μουσουλμανικό ημερολόγιο και η παράδοση έλεγε ότι, θα ερχόταν ένας λυτρωτής. Η παράδοση αυτή επηρέασε την Ιρανική Επανάσταση. Οι δολοφονίες και οι ομηρίες, κοινές πρακτικές του τρίτου κύματος, συνεχίστηκαν πλην όμως οι **«επιθέσεις αυτοκτονίας»** υπήρξαν οι πιο εντυπωσιακές, θανάσιμες και καινοτόμες τακτικές του κύματος αυτού. Το τέταρτο κύμα οδήγησε στη δημιουργία μιας οργάνωσης, με ένα σκοπό και μια μέθοδο στρατολόγησης πρωτοποριακή στην ιστορία της τρομοκρατίας, γνωστή σε όλους μας ως **«Al Qaeda»**, με αρχηγό τον Σαουδικής καταγωγής **Osama Bin Laden**. Η οργάνωση αυτή επεδίωξε και συνεχίζει να επιδιώκει να δημιουργήσει ένα ενιαίο κράτος για όλους τους μουσουλμάνους, που κάποτε προϋπήρχε, και θα διέπεται από τη **"Σαρία"**, τον Ισλαμικό Νόμο (*Rapoport, 2002; Hoffman, 2006*).

1.4. Μελετώντας την τρομοκρατία - Προσεγγίσεις

Υπάρχουν τρεις **(3)** προσεγγίσεις για την μελέτη της τρομοκρατίας: η **μακρο-κοινωνιολογική**, η **ψυχολογική** και η **ψυχοκοινωνική**.

Η τρομοκρατία και ο επακόλουθος **«πόλεμος κατά της τρομοκρατίας»** έχουν επηρεάσει τις κοινωνίες σε όλο τον κόσμο, έχουν προσελκύσει δε την προσοχή των ερευνητών από διάφορες ειδικότητες, όπως η πολιτική επιστήμη, η ψυχολογία, η οικονομία, η φυσική και η ανθρωπολογία (*Kuznar, 2007*). Ρίχνοντας μια ματιά στις αρχές της ακαδημαϊκής έρευνας σχετικά με την τρομοκρατία, πριν από (40) με (50)

χρόνια, είναι αξιοπρόσεχτο ότι, αυτό που κάποτε ήταν ένα περιθωριακό θέμα για την κοινωνική επιστήμη, έχει εξελιχθεί σε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα **«μελέτης της τρομοκρατίας»** (Crenshaw, 2014).

Οι ερευνητές που μελετούν και υποστηρίζουν την **μακρο-κοινωνιολογική προσέγγιση**, βλέπουν την τρομοκρατία ως μια αντανάκλαση διαφόρων δυσλειτουργιών ή αντιφατικών τάσεων στο κοινωνικό σύστημα. Σε γενικές γραμμές, η τρομοκρατία έχει συνδεθεί με αρκετές από τις αποκαλούμενες **«βασικές-ριζικές αιτίες (root causes)»** που έχουν προωθήσει άλλα είδη πολιτικής βίας, όπως ταραχές και διαδηλώσεις, επαναστάσεις, εμφύλιους πολέμους και διεθνείς ένοπλες συρράξεις. Μερικές από τις πιθανές **«root causes»** είναι η φτώχεια, η παγκοσμιοποίηση, η αδικία και οι ανισότητες, τα αυταρχικά και καταπιεστικά καθεστώτα ή οι πολιτισμικές και θρησκευτικές πρακτικές. Αν και δεν υπάρχουν εμπειρικές μελέτες να παρέχουν επαρκή στοιχεία ότι, η **παγκοσμιοποίηση** οδηγεί στην τρομοκρατία, συγκεκριμένη βιβλιογραφία υπονοεί ότι, ορισμένες πτυχές του φαινομένου αυτού μπορούν να δημιουργήσουν κίνητρα για την τρομοκρατία, υποστηρίζουν δε ότι, σε ένα παγκοσμιοποιημένο κόσμο είναι πολύ πιο εύκολο για κάποιον να οργανώσει, να χρηματοδοτήσει και να υποστηρίξει τρομοκρατικές τακτικές και δραστηριότητες (Richardson, 2006). Η πλειονότητα των αναλύσεων παίρνει μια οικονομική διάσταση, συνδέοντάς την με την αυξημένη οικονομική ολοκλήρωση, την ανάπτυξη των διεθνών συναλλαγών και της αλληλεξάρτησης. Από την άποψη αυτή, η παγκοσμιοποίηση συνεπάγεται την ελευθέρωση - δηλαδή την κατάργηση των κρατικών περιορισμών στο εμπόριο και το συνάλλαγμα, καθώς και τη μείωση των ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων, εργασίας, γνώσης και τεχνολογίας (Keohane and Nye, 2000). Αντίθετα, οι πολέμιοι της παγκοσμιοποίησης τη θεωρούν μια αρνητική διαδικασία, που αυξάνει την κυριαρχία και τον έλεγχο των ανεπτυγμένων κρατών, στα φτωχά και λιγότερο ανεπτυγμένα. Όπως παρατήρησε ο **Douglas Kellner**, η παγκοσμιοποίηση είναι ένα πρόσχημα για τον παγκόσμιο καπιταλισμό και ιμπεριαλισμό και είναι καταδικαστέα ως μια ακόμη μορφή επιβολής της λογικής του κεφαλαίου και της αγοράς, σε περισσότερες περιοχές

του κόσμου (*Richardson, 2006*). Σύμφωνα με τους μελετητές αυτούς, η **παγκοσμιοποίηση** έχει αυξήσει τις ανισότητες και την κοινωνική πόλωση στο εσωτερικών των εθνών, αλλά και μεταξύ των. Πολλές θεωρίες της τρομοκρατίας εστιάζουν στο ρόλο της **φτώχειας** ή του **πολιτικοοικονομικού χάους** σε αδύναμα κράτη. Ωστόσο, πρόσφατη έρευνα έχει αποκαλύψει ένα **παράδοξο**: τόσο οι άποροι, όσο και οι ευκατάστατοι ιδιώτες, γίνονται τρομοκράτες (*Krueger and Maleckova, 2003*), ενώ μερικά από τα πιο χαοτικά κράτη δεν "παράγουν" τρομοκράτες (*Von Hippel, 2002*). Αν και διάφορες μελέτες έχουν αποτύχει να αποδείξουν ότι, η **φτώχεια** και η **ανισότητα** συνδέονται άμεσα με την τρομοκρατία, είναι προφανές ότι, η οικονομική στέρηση αυξάνει τις απαιτήσεις για πολιτική αλλαγή. Οι οικονομικές ανισότητες οδηγούν, συνήθως, σε πολιτικές αναταραχές και θα μπορούσαν να αποτελέσουν κάλεσμα για ενδιαφερόμενες ομάδες να καταφύγουν στην τρομοκρατία, ως μέθοδο επίτευξης των επιθυμητών στόχων τους. Διακεκριμένοι πολιτικοί και μελετητές έχουν υποστηρίξει ότι, η φτώχεια και η έλλειψη μόρφωσης εκτρέφουν την τρομοκρατία, παρά τα πλούσια στοιχεία που δείχνουν ότι, οι περισσότεροι τρομοκράτες προέρχονται από τη μεσαία τάξη και είναι συνήθως ακαδημαϊκά μορφωμένοι. Ο **Christopher Hitchens** κάνει μια ευρεία και σαρωτική αξίωση για το θεσμό της **θρησκείας**, ότι δηλαδή, δηλητηριάζει τα πάντα. Ενώ υπάρχουν πολύ λίγοι άνθρωποι, που συμφωνούν με το **Hitchens** στον ισχυρισμό του ότι «*η θρησκεία δηλητηριάζει τα πάντα*», υπάρχουν πολύ περισσότεροι άνθρωποι που συμφωνούν μαζί του στο ότι, ο **θρησκευτικός εξτρεμισμός** είναι η αιτία της σύγχρονης τρομοκρατίας. Είναι γεγονός ότι, η αντίληψη της σύνδεσης μεταξύ θρησκευτικού εξτρεμισμού και τρομοκρατίας είναι ιδιαίτερα δημοφιλής στο κοινό. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν πολλές στατιστικές αναλύσεις που απορρίπτουν τη σύνδεση θρησκείας και τρομοκρατίας. Ωστόσο, υιοθετώντας μια βαθύτερη ανάλυση, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι, και οι δυο αυτές προσεγγίσεις είναι υπεραπλουστευμένες (*Underwood, 2013*).

Η **μακρο-κοινωνιολογική προσέγγιση** προσπαθεί να ερμηνεύσει την τρομοκρατία ως **ορθολογική δράση** και τους τρομοκράτες ως **ορθολογικούς δρώντες** αντίστοιχα, που θέλουν να επιτύχουν ορισμένους πολιτικούς στόχους, οι δε τρομοκρατικές επιθέσεις τους είναι το μέσο για την επίτευξη των στόχων αυτών, απόρροια της ανάλυσης **κόστους-οφέλους** (*Crenshaw, 2001*).

Οι πιο δημοφιλείς **ψυχολογικές εξηγήσεις** της τρομοκρατίας περιλαμβάνουν διαταραγμένες ή ψυχοπαθολογικές προσωπικότητες. Μερικοί ερευνητές έχουν προσπαθήσει να αναλύσουν τους τρομοκράτες από τη τάση τους για βία ή την αδυναμία ελέγχου των επιθετικών παρορμησεων τους. Ωστόσο, η παρορμητική επιθετικότητα δεν είναι ένα κοινό χαρακτηριστικό της τρομοκρατίας. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, ορισμένα κοινά ψυχολογικά χαρακτηριστικά των τρομοκρατών είναι η έλλειψη συμπόνιας για τα θύματά τους, η δογματική ψυχοσύνθεση ή η απλοϊκή ή ουτοπική αντίληψη και κοσμοθεωρία. Όμως, είναι γενικά αποδεκτό ότι, δεν υπάρχουν ψυχολογικά ή ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά, που διαχωρίζουν τους τρομοκράτες από το γενικό πληθυσμό. Μάλλον είναι η δυναμική της ομάδας, με ιδιαίτερη έμφαση στη συλλογική ταυτότητα, που εξηγεί τη ψυχολογία των τρομοκρατών (*Post, 2015*).

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι, οι τρομοκράτες είναι ψυχολογικά φυσιολογικοί. Σε έρευνά του, ο **Jerald Post** (1990) δεν εντόπισε σημαντικά χαρακτηριστικά ψυχοπαθολογίας, συμφωνώντας με την έρευνα της **Crenshaw** (1981) ότι «*το ξεχωριστό κοινό χαρακτηριστικό των τρομοκρατών είναι η φυσιολογικότητά τους*» (*Post, 1990*).

Αντίθετα με την επικρατούσα δημοφιλή άποψη, οι τρομοκράτες δεν είναι τρελά φανατισμένοι. Πράγματι, οι τρομοκρατικές ομάδες απομακρύνουν τα συναισθηματικά ασταθή άτομα, αφού αποτελούν κίνδυνο για την ασφάλειά τους. Σύμφωνα με την **προσέγγιση αυτή**, είναι τελικά η ομαδική, οργανωτική και κοινωνική ψυχολογία, με μια ιδιαίτερη έμφαση στη συλλογική ταυτότητα, παρά η μεμονωμένη

ψυχοπαθολογία, που είναι το θεμέλιο της τρομοκρατικής ψυχολογίας (Post, 2005).

Σύμφωνα με την **τρίτη προσέγγιση**, ούτε η ατομική ψυχολογία των τρομοκρατών, ούτε το κοινωνικό περιβάλλον, παρέχουν πλήρη εξήγηση γιατί τα άτομα εμπλέκονται στην τρομοκρατία. Για το λόγο αυτό, όλο και περισσότεροι ερευνητές στρέφονται προς μια **ψυχοκοινωνική άποψη-προσέγγιση**. Επομένως, η τρομοκρατία παρουσιάζεται ως μια στρατηγική πολιτικής επιρροής και οι ψυχολογικές ιδιότητες των τρομοκρατών εξηγούνται ως αποτέλεσμα πολλών και διαφόρων κοινωνικών διαδικασιών (De La Corte et al., 2007).

Οι κοινωνικοί ψυχολόγοι περιγράφουν το περιβάλλον κάποιου ως το μέρος, όπου η συμπεριφορά ενός ατόμου επηρεάζεται από τις κοινωνικές τάσεις υπό τις οποίες ζει, αλλά και τις ψυχολογικές προδιαθέσεις του. Αλλά πρώτα απ' όλα, είναι μια σφαίρα κοινωνικής επιρροής, μια περιοχή όπου οι άνθρωποι προσπαθούν να επηρεάσουν τη συμπεριφορά και τις πεποιθήσεις των άλλων ανθρώπων. Για το λόγο αυτό, η **ψυχοκοινωνική άποψη** δεν είναι σύμφωνη με την ευρεία ερμηνεία των τρομοκρατικών επιθέσεων, ως άμεσο αποτέλεσμα της όποιας κοινωνικής ή ψυχολογικής αποφασιστικότητας, αλλά αντιμετωπίζεται σαν ένα σύνολο κοινωνικών και δια-δραστικών διαδικασιών. Όμως, και η ψυχολογία παίζει έναν κρίσιμο ρόλο στην κατανόηση της τρομοκρατίας. Μια ολοκληρωμένη κατανόηση του πολύπλοκου αυτού φαινομένου απαιτεί σύνθετη διεπιστημονική προσέγγιση, ενσωματώνοντας γνώσεις από το πολιτικό, ιστορικό, πολιτιστικό, οικονομικό, ιδεολογικό και θρησκευτικό επιστημονικό πεδίο. Ερμηνείες της τρομοκρατίας στο επίπεδο της ατομικής ψυχολογίας είναι ανεπαρκείς και δε δίνουν απάντηση στο ερώτημα γιατί οι άνθρωποι εμπλέκονται στην τρομοκρατία. Υπάρχει ένα πλήθος από ατομικά κίνητρα. Για μερικούς, η εκδίκηση είναι ένα πρωταρχικό κίνητρο, για άλλους είναι η αίσθηση δύναμης που δίνουν στους ανίσχυρους, για άλλους δε είναι η αίσθηση ότι, βρίσκονται στο επίκεντρο της προσοχής (Richardson, 2006).

Σύμφωνα με τη **ψυχοκοινωνική προσέγγιση**, τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των ατόμων ερμηνεύονται ως αποτέλεσμα πολλών διαδικασιών κοινωνικοποίησης και κοινωνικής αλληλεπίδρασης (*De La Corte et al., 2007*).

1.5. Κατηγορίες τρομοκρατικών οργανώσεων

Στη συγκεκριμένη ενότητα γίνεται προσπάθεια, ώστε οι τρομοκρατικές ομάδες να κατηγοριοποιηθούν, με βάση το κύριο κίνητρό τους. Ωστόσο, πολλές οργανώσεις μπορεί να έχουν ένα κράμα ιδεολογικών κινήτρων και έτσι οι κατηγορίες που αναλύονται, δεν είναι αποκλειστικές.

- **τρομοκρατικές ομάδες με θρησκευτικό υπόβαθρο**: αναπτύσσεται και διαπράττεται από άτομα, ομάδες, δίκτυα ή οργανισμούς, που επικαλούνται τη θρησκεία για να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν ομάδες που εμπνέονται ή συνδέονται με την Al Qaeda.
- **εθνο-εθνικιστικές και αυτονομιστικές ομάδες τρομοκρατών**: υποκινούνται από τον εθνικισμό, την εθνικότητα και/ή τη θρησκεία. Οι ομάδες αυτές αγωνίζονται για τη δημιουργία μιας νέας πολιτικής τάξης ή ενός νέου κράτους, με βάση την εθνική κυριαρχία ή την ομοιογένεια. Οι εθνικιστικοί-αυτονομιστικοί τρομοκράτες, όπως οι ριζοσπαστικοί κοσμικοί Παλαιστίνιοι τρομοκράτες και ο προσωρινός Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός της Βόρειας Ιρλανδίας (*PIRA*), επιδιώκουν να δημιουργήσουν ένα ξεχωριστό έθνος για τις εθνικές μειονότητες τους (*Post, 2005*).
- **αριστερές τρομοκρατικές ομάδες**: επιδιώκουν να αλλάξουν το σύνολο του πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού συστήματος ενός κράτους, στη βάση ενός εξτρεμιστικού αριστερού μοντέλου. Η ιδεολογία τους είναι συχνά μαρξιστική-λενινιστική. Η ατζέντα των αναρχικών τρομοκρατικών ομάδων είναι συνήθως επαναστατική,

αντικαπιταλιστική και αντιαυταρχική. Οι επαναστατικές τρομοκράτες ομάδες επιδιώκουν να ανατρέψουν την καπιταλιστική οικονομική και κοινωνική τάξη, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τη Φράξια Κόκκινο Στρατό στη Γερμανία και τις Ερυθρές Ταξιαρχίες στην Ιταλία (*Post, 2005*). Η χρήση της βίας από τις αριστερές τρομοκρατικές ομάδες έχει ιστορικά περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό. Η αυτοαποκαλούμενη σταυροφορία τους για κοινωνική δικαιοσύνη στρέφεται, συνήθως, εναντίον κυβερνητικών ή εμπορικών ιδρυμάτων, ή συγκεκριμένων ατόμων που πιστεύουν ότι, εκπροσωπούν και αντιπροσωπεύουν την καπιταλιστική εκμετάλλευση και καταπίεση. Επομένως, είναι προσεκτικοί στο να μην προβούν σε ενέργειες, που μπορεί να απομακρύνουν πιθανούς υποστηρικτές τους ή άλλους ομοϊδεάτες τους. Κατά συνέπεια, η βία που προέρχεται από αριστερές τρομοκρατικές ομάδες, τείνει να κάνει διακρίσεις, να είναι επιλεκτική και περιορισμένη σε έκταση (*Hoffman, 2006*).

- **δεξιές τρομοκρατικές ομάδες**: επιδιώκουν να αλλάξουν το σύνολο του πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού συστήματος, στη βάση ενός ακροδεξιού μοντέλου. Οι ιδεολογικές ρίζες του ακροδεξιού εξτρεμισμού μπορούν, συνήθως, να αναζητηθούν στον **Εθνικοσοσιαλισμό** (ειδικά για τις ακροδεξιές τρομοκρατικές ομάδες της Ευρώπης). Η ακροδεξιά τρομοκρατία έχει συχνά χαρακτηριστεί ως η λιγότερο επιλεκτική και "αναίσθητη" μορφή σύγχρονης πολιτικής βίας. Έχει κερδίσει τη φήμη αυτή, κυρίως ως αποτέλεσμα της φαινομενικά απερισκεπτής «βίας του δρόμου» και των τελευταίων επιθέσεων που στοχεύουν μετανάστες, πρόσφυγες και αλλοδαπούς εργάτες. Ο φαινομενικός στόχος τους είναι η καταστροφή του φιλελεύθερου-δημοκρατικού κράτους, ώστε να ανοίξει ο δρόμος για ένα αναζωογονητικό εθνικοσοσιαλιστικό ή φασιστικό κράτος. Οι δεξιοί τρομοκράτες πιστεύουν ότι, μόνο με το να υπάρξει πολιτική, φυλετική και πολιτισμική ομοιογένεια, μπορεί το κράτος να ανακτήσει τη δύναμή του και να "εργαστεί" εκ νέου για τους πολίτες του, αντί των διαφόρων "παρείσκατων" και

"απόκληρων" που **απομυζούν** τη δύναμη και το μεγαλείο του έθνους (Hoffman, 2006). Παρ' όλα αυτά, θα ήταν λάθος να θεωρήσουμε τη δεξιά τρομοκρατία ως εντελώς παράλογη. Όπως και με τα άλλα τρομοκρατικά κινήματα, η δεξιά τρομοκρατία προσαρμόζει τη χρήση βίας της, ώστε να γίνεται αρεστή στους ομοϊδεάτες της, επιδιώκει δε να διατηρεί τη χρησιμοποιούμενη βία εντός των ορίων ανοχής των κυβερνώντων, ώστε να μην αναγκαστούν να προβούν σε μαζικές κατασταλτικές ενέργειες εναντίον των ίδιων των τρομοκρατών.

- **μονοθεματικές τρομοκρατικές ομάδες**: είναι η βία που διαπράττεται με την προοπτική να αλλάξει μια συγκεκριμένη πολιτική ή πρακτική, μέσα σε μια "κοινωνία-στόχο". Ο όρος χρησιμοποιείται γενικά για να περιγράψει τις τρομοκρατικές ομάδες για τα δικαιώματα των ζώων και το περιβάλλον (TE-SAT, 2014)².

1.6. Η εποχή της "νέας" τρομοκρατίας

Από την 11η Σεπτεμβρίου 2001 και μετά, πολλοί διαμορφωτές πολιτικής, δημοσιογράφοι, σύμβουλοι και μελετητές πείσθηκαν ότι, ο κόσμος είναι αντιμέτωπος με μια «**νέα**» **τρομοκρατία**, διαφορετική σε σχέση με αυτή του παρελθόντος. Έτσι, οι κυβερνήσεις και οι πολιτικές ελίτ κατηγορήθηκαν ότι, δεν αναγνώρισαν τον εκκολαπτόμενο κίνδυνο της «νέας» τρομοκρατίας στη δεκαετία του 1990 και ως εκ τούτου απέτυχαν να αποτρέψουν την καταστροφή της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 (Commission Report 9/11, 2001). Οι στόχοι της «νέας» τρομοκρατίας θεωρούνται ότι, είναι απεριόριστοι και αδιαπραγμάτευτοι. Οι στόχοι των «νέων» τρομοκρατών προέρχονται από θρησκευτικά δόγματα, που δίνουν ιδιαίτερη έμφαση σε μετασχηματιστικές και αποκαλυπτικές πεποιθήσεις.

² Η κατηγοριοποίηση των τρομοκρατικών οργανώσεων που προηγήθηκε, βασίστηκε στην **Έκθεση για την Κατάσταση και την Τάση της Τρομοκρατίας 2014** (TE-SAT) από την **Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία** (Europol), με βάση τη βασική πηγή κινήτρου τους και όπως προαναφέρθηκε, δεν είναι ούτε αποκλειστική, ούτε δεσμευτική.

Στον κόσμο της πολιτικής, οι «*νέοι*» τρομοκράτες πιστεύεται ότι μισούν τη Δύση και κυρίως τις αμερικανικές αξίες, τον πολιτισμό και την συνύπαρξη αυτών. Αντίθετα, οι στόχοι της «*παλιάς*» τρομοκρατίας πιστεύεται ότι ήταν διαπραγματεύσιμοι και περιορισμένοι. Οι στόχοι των «*παλαιών*» τρομοκρατών ήταν κατανοητοί, απτοί και συνήθως σχετιζονταν με θέματα εθνικισμού και εδαφικής αυτονομίας. Το κράτος μπορούσε να διαπραγματευτεί με τους «*παλιούς*» τρομοκράτες και συμφωνίες μπορούσαν να επιτευχθούν. Επιπλέον, τα μέσα της «*νέας*» τρομοκρατίας θεωρούνται ότι είναι και αυτά ριζικά διαφορετικά, σε σχέση με το παρελθόν. Ο «*νέος*» τρομοκράτης πιστεύεται ότι είναι αποφασισμένος να προκαλέσει, όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων, μεταξύ των εχθρών του, είναι δε περισσότερο διατεθειμένος να χρησιμοποιήσει «*όπλα μαζικής καταστροφής*», σε σύγκριση με τις παραδοσιακές θρησκευτικές ομάδες. Ο **Bruce Hoffman** περιγράφει τους παλιούς τρομοκράτες ως εκλεκτικούς και επιλεκτικούς (*Crenshaw, 2007*). Η οργάνωση-δομή της «*νέας*» τρομοκρατίας, επίσης, πιστεύεται ότι είναι ριζικά διαφορετική. Οι «*νέοι*» τρομοκράτες είναι αποκεντρωμένοι, με ένα «*επίπεδο*» τρόπο οργάνωσης και όχι με μια ιεραρχική ή κυτταρική δομή. Αντίθετα, η δομή της «*παλιάς*» τρομοκρατίας θεωρούνταν προσωποκεντρική και κάθετα διαμορφωμένη. Μέχρι σήμερα, η υπόθεση ότι, η «*νέα*» τρομοκρατία συνεπάγεται κατ' ανάγκη τη χρήση «*όπλων μαζικής καταστροφής*» αποδείχθηκε λανθασμένη, όπως λανθασμένη αποδείχθηκε και η υπόθεση ότι, πριν την τρομοκρατική επίθεση της 9/11, οι αεροπειρατείες ήταν μια ξεπερασμένη τακτική. Συνοψίζοντας, μια προσεκτική ματιά στους στόχους, τις μεθόδους και τις οργανωτικές δομές ανάμεσα στη «*νέα*» τρομοκρατία και την «*παλιά*» τρομοκρατία, αποκαλύπτει περισσότερες ομοιότητες, παρά διαφορές (*Crenshaw, 2007*). Η άμεση αντίληψη, μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001, ήταν ότι μπαίναμε σε έναν κόσμο «*νέας*» **τρομοκρατίας**: νέοι παίχτες, νέες τακτικές, νέες αντιδράσεις. Όμως, μετά την παρέλευση περισσότερο από μιας δεκαετίας, φαίνεται ότι, δεν έχουν αλλάξει και πολλά πράγματα, ή οι αλλαγές που υπήρξαν, ήταν συγκυριακές και όχι διαρθρωτικές και δομικές (*Cremer at al., 2014*).

1.7. Τρομοκράτες, αντάρτες & ποινικοί εγκληματίες - ομοιότητες & διαφορές

Η **τρομοκρατία** συχνά συγχέεται ή εξισώνεται, ή αντιμετωπίζεται ως συνώνυμη, με τον **ανταρτοπόλεμο**. Αυτό δεν είναι καθόλου τυχαίο, ούτε προκαλεί έκπληξη, αφού οι αντάρτες συχνά χρησιμοποιούν τις ίδιες τακτικές (δολοφονίες, απαγωγές, βομβιστικές επιθέσεις σε συγκεντρώσεις-δημόσιους χώρους, ομηρίες κλπ), για τους ίδιους σκοπούς (για να εκφοβίσουν, να εξαναγκάσουν, να δημιουργήσουν κλίμα φόβου στο κοινό), όπως οι τρομοκράτες. Ωστόσο, παρά την τάση να τοποθετούνται οι τρομοκράτες και οι αντάρτες στην ίδια κατηγορία των **«παρανόμων»**, υφίστανται μεταξύ των θεμελιώδεις διαφορές. Ο ανταρτοπόλεμος, για παράδειγμα, στην πιο ευρέως αποδεκτή χρήση του όρου, διεξάγεται από μια μεγάλη αριθμητικά ομάδα οπλισμένων ατόμων, που λειτουργεί ως μια στρατιωτική μονάδα, επιτίθεται σε κάθε στρατιωτική δύναμη, και κατακτά και καταλαμβάνει εδάφη (έστω και προσωρινά), ασκεί δε κάποια μορφή κυριαρχίας ή ελέγχου, επί μιας καθορισμένης γεωγραφικής περιοχής και του πληθυσμού αυτής. Αντίθετα, οι τρομοκράτες δε λειτουργούν σαν ένοπλες μονάδες και γενικά δεν επιχειρούν να κατάσχουν και να καταλάβουν εδάφη, αποφεύγοντας σκοπίμως την εμπλοκή στρατιωτικών δυνάμεων στη μάχη, σπάνια δε ασκούν οποιοδήποτε άμεσο έλεγχο ή κυριαρχία, είτε σε εδάφη, είτε σε πληθυσμό (Hoffman, 2006). Σε γενικές γραμμές, οι **οργανώσεις των ανταρτών** χρησιμοποιούν και μεταχειρίζονται *«ένα συνδυασμό στρατιωτικών και πολιτικών μεθόδων, που αποσκοπούν στην ανατροπή της κυβέρνησης ενός κράτους»*, οι δε **τρομοκρατικές ομάδες** επιδιώκουν να προκαλέσουν μια σκληρή κυβερνητική αντίδραση, σε απάντηση των ενεργειών τους, η οποία κατά κανόνα - αλλά όχι πάντα - συμβαίνει *«εκτός μάχης»* (Sinai, 2008).

Επίσης, είναι χρήσιμη η διάκριση μεταξύ **τρομοκρατών** και **κοινών ποινικών εγκληματιών**. Όπως οι τρομοκράτες, έτσι και οι εγκληματίες χρησιμοποιούν τη βία ως μέσο για την επίτευξη ενός

συγκεκριμένου σκοπού. Ωστόσο, ενώ η ίδια η βίαιη πράξη μπορεί να είναι παρόμοια - για παράδειγμα η απαγωγή, η δολοφονία, ο εμπρησμός κλπ - ο σκοπός ή το κίνητρο δεν είναι το ίδιο. Ανεξάρτητα με το αν οι **εγκληματίες** χρησιμοποιούν τη βία ως μέσο για την απόκτηση χρήματος, για την απόκτηση υλικών αγαθών, ή για να σκοτώσουν ή να τραυματίσουν ένα συγκεκριμένο θύμα έναντι αμοιβής, ενεργούν κατά κύριο λόγο με ιδιοτελείς σκοπούς και προσωπικά κίνητρα (*συνήθως το υλικό κέρδος*). Επιπλέον, σε αντίθεση με την τρομοκρατία, η βίαιη πράξη του κοινού εγκληματία δεν έχει σχεδιαστεί ή δεν αποσκοπεί στο να έχει σημαντικές συνέπειες, ή να δημιουργήσει ψυχολογικές επιπτώσεις, πέρα από την ίδια την πράξη αυτή καθαυτή. Αντιθέτως, ο θεμελιώδης στόχος της βίας των τρομοκρατών είναι τελικά να αλλάξει το «*σύστημα*». Ο εγκληματίας εξυπηρετεί κυρίως εγωκεντρικούς στόχους, ο δε τρομοκράτης είναι ουσιαστικά ένας αλτρουιστής: πιστεύει ότι, πράττει κάτι για «*καλό σκοπό*», που οδηγεί σε κάτι καλύτερο για το ευρύτερο κοινό (*Hoffman, 2006*).

1.8. Κρατική "χορηγία" της τρομοκρατίας

Σε διάφορες χρονικές περιόδους της ιστορίας, τα κράτη προσπάθησαν να προωθήσουν τα εθνικά συμφέροντά τους, χρηματοδοτώντας πράξεις βίας μη κρατικών δρώντων. Τα μέσα της βίας αυτής είχαν κατά κανόνα περιοριστεί στα συμβατικά όπλα. Ωστόσο, για τους περισσότερους ερευνητές, η έννοια της κρατικής χρηματοδότησης-επιχορήγησης μη κρατικών δρώντων και φορέων, είναι εξαιρετικά προβληματική. Η ανακάλυψη σχέσεων ανάμεσα σ' ένα περιστατικό τρομοκρατίας και σε μια κρατική χρηματοδότηση, θα μπορούσε να επιφέρει καταστροφικά αντίποινα από τη χώρα-στόχο (*Enemark, 2007*).

Όπως ο **Carl von Clausewitz** είχε πει «*ο πόλεμος είναι μια συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα*», ή με άλλα λόγια «*μια πράξη βίας, που σκοπεύει να εξαναγκάσει τον αντίπαλο να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις μας*». Η κρατική χρηματοδότηση της τρομοκρατίας είναι ακριβώς μια

τέτοια επιδίωξη, ή αντίθετα μια τέτοια πολιτική είναι μια συνέχιση του πολέμου με άλλα μέσα. Η **κρατική χορηγία της τρομοκρατίας** ορίζεται ως η άμεση ή έμμεση κυβερνητική ενθάρρυνση-ενίσχυση, επίσημων ή ανεπίσημων ομάδων, να ασκούν ψυχολογική ή σωματική βία εναντίον πολιτικών αντιπάλων, αντιμαχόμενων κυβερνήσεων ή άλλων αρχών, με σκοπό τον εξαναγκασμό και τον εκφοβισμό, για την επίτευξη ενός επιθυμητού πολιτικού ή στρατηγικού στόχου (*Alexander and Hoenig, 2008*).

Η τρομοκρατία μπορεί να είναι ένα ακόμη εργαλείο, με το οποίο τα έθνη προβάλλουν στρατιωτική και πολιτική ισχύ. Μπορεί να είναι ένα μέσο, που έρχεται στην επιφάνεια κάθε φορά που ένα κράτος επιθυμεί να προβάλλει τη δύναμή του στα εδάφη ενός άλλου, χωρίς να αποδέχεται την ευθύνη, καθώς και την εμπλοκή του. Συνεπώς, ένα κράτος καταφεύγει στην τρομοκρατία, όταν υπολογίζει ότι, η συγκαλυμμένη και κατευθυνόμενη πολιτική βία μπορεί να επιτύχει πιο αποτελεσματικά τους στόχους της πολιτικής του (*Alexander and Hoenig, 2008; Collins, 2014*). Η κυβερνητική (υπο)στήριξη μη κρατικών δρώντων που χαρακτηρίζονται ως τρομοκρατικές οργανώσεις, είναι χωρίς αμφιβολία μια πολιτική, που μπορεί να έχει αξιοσημείωτες διεθνείς και εγχώριες επιπτώσεις (*Kirchner, 2014*). Η **κρατική χορηγία** περιλαμβάνει μια ποικιλία μέτρων βοήθειας, συμπεριλαμβανομένων μεταξύ άλλων, ασφαλές καταφύγιο, χρηματοδότηση, εκπαίδευση, πληροφόρηση και γνώση, καθώς και διπλωματική κάλυψη (*Collins, 2014*).

Ο αγώνας κατά τη διάρκεια του **Ψυχρού Πολέμου**, μεταξύ των δημοκρατικών Δυτικών εθνών και του Κομμουνιστικού Συνασπισμού, με κυρίαρχη τη Σοβιετική Ένωση, παρείχε γόνιμο έδαφος για την κρατική χορηγία της τρομοκρατίας. Η κρατική χορηγία πήρε συχνά τη μορφή της ιδεολογικής ενθάρρυνσης και υλικής υποστήριξης, που προσέφεραν οι κομμουνιστικές κυβερνήσεις σε διάφορες μαρξιστικές τρομοκρατικές ομάδες, που δραστηριοποιούνταν σε όλο τον κόσμο. Ωστόσο, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι πολιτικά υποκινούμενοι ιδεολογικοί δεσμοί, που αποτελούσαν τα θεμέλια για την κρατική υποστήριξη των

τρομοκρατικών οργανώσεων, αντικαταστάθηκαν από πολιτικο-θρησκευτικές υποκινούμενες σχέσεις, μεταξύ των ριζοσπαστικών ισλαμικών καθεστώτων και των φονταμενταλιστικών ισλαμικών κινημάτων (*Alexander and Hoenig, 2008*).

Η κρατική χορηγία έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην τρομοκρατική βία. Η κρατική χορηγία των τρομοκρατικών ομάδων αποτελεί βασικό θέμα μελέτης της τρομοκρατίας. Οι πιο θανατηφόρες τρομοκρατικές οργανώσεις της δεκαετίας του **1970** και του **1980** ήταν σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένες από κρατικές χορηγίες, που τροφοδότησαν, επίσης, την άνοδο της διεθνούς τρομοκρατίας των τζιχαντιστών στη δεκαετία του **1990**. Αντίθετα στον **20ο αιώνα**, η κρατική χορηγία δεν έχει τελειώς εξαφανιστεί, αλλά έχει μειωθεί σημαντικά, οι δε οργανώσεις που είναι περισσότερο θανατηφόρες - όπως η Al Qaeda και παρακλάδια της - λαμβάνουν σχετικά πενικρή υποστήριξη από κυβερνήσεις (*Collins, 2014*).

Η σκέψη και η υπόθεση ότι, τα κράτη που χορηγούν τρομοκράτες, θα μπορούσαν να μεταφέρουν και να παραδώσουν πυρηνικά υλικά ή άλλες συσκευές σε τρομοκρατικές οργανώσεις, είναι αδιαμφισβήτητα ένα αντικείμενο μελέτης και έρευνας του τομέα των διεθνών σχέσεων.

Σύμφωνα με τους **John Mueller** και **William Langewiesche**, η πιθανότητα μεταφοράς πυρηνικών όπλων από ένα "κράτος-χορηγό" της τρομοκρατίας, είναι εξαιρετικά χαμηλή, αφού κάθε μεταφερόμενη συσκευή θα μπορούσε εύκολα να οδηγήσει στον αρχικό αποστολέα της (*Mueller, 2007*). Άλλοι ερευνητές, συμπεριλαμβανομένων των **Graham Allison** και **Michael Levi**, υποστηρίζουν ότι, η μεταφορά πυρηνικών όπλων σε τρομοκράτες από ένα "κράτος-χορηγό", είναι ένα αρκετά πιθανό σενάριο (*Allison, 2004*). Η παγκόσμια εξάπλωση της πυρηνικής τεχνολογίας αποτελεί τον πιο επιτακτικό λόγο, που η κρατική χορηγία της τρομοκρατίας παραμένει ένα εξέχον θέμα των διεθνών σχέσεων και μια διαρκής παγκόσμια ανησυχία (*Collins, 2014*).

1.9. Τρομοκρατία & Μέσα ενημέρωσης

Η τρομοκρατία μπορεί να θεωρηθεί ως μια βίαιη πράξη, που έχει ειδικά σχεδιαστεί για να τραβάει την προσοχή και μετά, μέσω της δημοσιότητας που παράγει, να μεταδίδει το μήνυμά της. Τα σύγχρονα μέσα ενημέρωσης & επικοινωνίας ως ο κύριος αγωγός πληροφόρησης τέτοιων πράξεων, διαδραματίζουν ένα ζωτικό ρόλο στους υπολογισμούς και τα σχέδια των τρομοκρατών. Πράγματι, χωρίς την κάλυψη των μέσων μαζικής ενημέρωσης, οι επιδράσεις και οι επιπτώσεις των τρομοκρατικών ενεργειών δε διαδίδονται και δε μεταφέρονται, παραμένοντας στενά περιορισμένες στο άμεσο θύμα/τα της επίθεσης, αντί του ευρύτερου «κοινού-στόχου», κατά του οποίου είναι στραμμένη η βία της τρομοκρατίας στην πραγματικότητα. Μόνο με την εξάπλωση του τρόμου και του φόβου σε ένα πολύ μεγαλύτερο κοινό, οι τρομοκράτες μπορούν να κερδίσουν το μέγιστο δυνατό βαθμό μόχλευσης που απαιτείται και χρειάζονται, προκειμένου να επιφέρουν την επιζητούμενη πολιτική αλλαγή (*Hoffman, 2006*).

Είναι γεγονός ότι, η τρομοκρατία και τα μέσα ενημέρωσης συνδέονται μεταξύ τους, σε μια εγγενώς συμβιωτική σχέση, που τρέφεται και εκμεταλλεύεται η μία την άλλη για τους δικούς της σκοπούς. Η πιο συχνά χρησιμοποιούμενη και παγιωμένη άποψη των περισσότερων πολιτικών, ακαδημαϊκών και άλλων ερευνητών, είναι ότι, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μπορούν να χαρακτηριστούν είτε ως **«οι καλύτεροι φίλοι των τρομοκρατών»**, είτε ως **«το οξυγόνο της δημοσιότητας, στο οποίο (οι τρομοκράτες) βασίζονται»³**, από τη γνωστή μεταφορά της πρώην Βρετανίδας Πρωθυπουργού Μάργκαρετ Θάτσερ (*Hoffman, 2006*).

Ειδική μνεία πρέπει να γίνει στο **διαδίκτυο**, που αποτελεί στη σημερινή εποχή, την πιο σημαντική πλατφόρμα για την επικοινωνία μεταξύ των τρομοκρατικών οργανώσεων και των υποστηρικτών τους. Τα φόρουμ συζητήσεων στο διαδίκτυο εξακολουθούν να είναι ζωτικής

³ Αναφέρθηκε στο R.W. Apple Jr, "Meese Suggests Press Code on Terrorism", New York Times, 18 Ιουλίου 1985.

σημασίας για τη διάδοση της προπαγάνδας, ως επί το πλείστον των τρομοκρατικών οργανώσεων με θρησκευτικό υπόβαθρο. Η προπαγάνδα των τρομοκρατών και η διάδοσή της βασίζεται όλο και περισσότερο, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το «**Facebook**», το «**Twitter**» και το «**YouTube**» (TE-SAT, 2014).

1.10. Τρομοκρατικές επιθέσεις αυτοκτονίας

Μια βομβιστική επίθεση αυτοκτονίας δεν είναι ποτέ μια αυθόρμητη πράξη από ένα άτομο. Αντ' αυτού, είναι το αποτέλεσμα μιας καλά σχεδιασμένης πράξης μιας ομάδας. Η βομβιστική επίθεση αυτοκτονίας έχει γίνει αγαπημένη μέθοδος των τρομοκρατών, γιατί ένας αποφασισμένος βομβιστής αυτοκτονίας έχει περισσότερες πιθανότητες να φτάσει και να επιτύχει το στόχο του, το δε ψυχολογικό τραύμα που προκαλείται από μια επιχείρηση αυτοκτονίας, αυξάνει τον αντίκτυπο και το προφίλ των δραστών, ξέχωρα από το θάνατο και τους τραυματισμούς που σκορπάει (Richardson, 2006).

Οι στόχοι μιας επίθεσης αυτοκτονίας είναι πολλοί. Εκτός από τις καταστροφές, τις απώλειες και τον όλεθρο, οι επιθέσεις αυτοκτονίας "παράγουν" πραγματικά και συμβολικά μηνύματα προς διαφορετικά ακροατήρια: τον κόσμο στο σύνολό του, τις αντίπαλες κυβερνήσεις και τους υποστηρικτές τους, τον Ισλαμικό κόσμο και τους συντρόφους του. (Richardson, 2006).

Η μεθοδολογία του **Lashkar e Jhangvi** και των συνεργατών του εξελίχθηκε και έγινε πιο εκλεπτυσμένη. Ξεκινώντας από έναν "**άνθρωπο-βόμβα**" που μεταφέρει εκρηκτικές ύλες, οι ομάδες αυτοκτονίας θριάμβευσαν στη χρήση εκρηκτικών υλών σε φορτωμένα οχήματα και στη συνέχεια σε πολύπλοκες επιθέσεις, στις οποίες χρησιμοποιούν με τη σειρά τα εξής: **1)** χειροβομβίδες για να δημιουργήσουν πανικό και να σκοτώσουν, **2)** πυροβολισμούς για να εμποδίσουν τη διαφυγή και να σκοτώσουν, **3)** ωρολογιακές βόμβες για να δημιουργήσουν επιπλέον

θύματα, μεταξύ εκείνων που σπεύδουν προς βοήθεια των πληγέντων και τέλος **4)** την "αυτο-πυροδότηση" των δύο ή τριών μελών της ομάδας. Μερικές φορές, η ακολουθία στην πυροδότηση των ωρολογιακών βομβών και των "ανθρώπων-βομβών" αντιστρέφεται (Richardson, 2006).

1.11. Τρομοκρατία & «μοναχικοί λύκοι»

Μέχρι το 1990, υπήρχαν περισσότεροι από **(100)** διαφορετικοί δημοσιευμένοι ορισμοί της τρομοκρατίας (Schmid and Jongman, 1988). Επομένως, δεν θα πρέπει να προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι, κάτι παρόμοιο ισχύει και για τους μεμονωμένους δράστες τρομοκρατικών πράξεων (Borum et al., 2012).

Αν και δεν υπάρχει ένας διεθνώς αποδεκτός ορισμός, ο «**μοναχικός λύκος**» γενικά περιγράφεται ως ένα μεμονωμένο άτομο, που ενεργεί ουσιαστικά κατά μόνος, σκοτώνοντας ή τραυματίζοντας ανθρώπους, ή προκαλώντας σημαντικές ζημιές στις υποδομές, για την επίτευξη πολιτικών, θρησκευτικών ή ιδεολογικών στόχων, για να διορθώσει τα κακώς κείμενα, για να κερδίσει αναγνώριση ή ως αποτέλεσμα σχιζοφρενικών ανωμαλιών ή άλλων διαταραχών και παρορμήσεων (Gordon et al., 2015).

Οι ορισμοί των «μοναχικών λύκων» ποικίλλουν μεταξύ των ερευνητών. Για παράδειγμα, ο **Ramon Spaaij** ορίζει το «μοναχικό λύκο» τρομοκράτη ως εκείνον που «πραγματοποιεί επιθέσεις μεμονωμένα και ανεξάρτητα από τις γνωστές οργανώσεις». Ο ορισμός που χρησιμοποιείται από το **Hatvey Kushner**, περιλαμβάνει τους «μοναχικούς λύκους» που ενδεχομένως να είναι "ενεργά μέλη" κάποιας τρομοκρατικής οργάνωσης, και πιθανώς να δέχονται οικονομική ενίσχυση και εκπαίδευση από την οργάνωση αυτή, αλλά «ενεργούν καθοδηγούμενοι από τη συνείδησή τους και μόνο» (Gordon et al., 2015).

Σε δυο εβδομαδιαίες εκθέσεις τους, δημοσιευθείσες στο **Stratfor**, οι **Scott Stewart** και **Fred Burton**⁴, ορίζουν το «μοναχικό λύκο» ως «ένα πρόσωπο που ενεργεί από μόνο του ή από μόνη της, χωρίς εντολές από - ή ακόμα και διασύνδεση με - μια οργάνωση». Ακόμα, τονίζουν τη διαφορά με τις "αδρανείς" ομάδες, υποστηρίζοντας ότι, αυτές αποτελούνται από επιχειρησιακά μέλη μιας τρομοκρατικής ομάδας, που διεισδύουν στη "κοινωνία-στόχο" ή στον "οργανισμό-στόχο" και στη συνέχεια παραμένουν ανενεργοί, μέχρι την στιγμή που τους ανατεθεί από την οργάνωση μια αποστολή.

Τα τελευταία χρόνια, οι κυβερνήσεις ανησυχούν όλο και περισσότερο για τους «**μοναχικούς λύκους**» της τρομοκρατίας, ως απόρροια των εκτιμήσεων και αξιολογήσεων των Υπηρεσιών Πληροφοριών. Το Φεβρουάριο του 2010, ο **Διευθυντής της CIA Leon Panetta** δήλωσε στην κατάθεσή του ενώπιον του Κογκρέσου: «*νομίζω ότι, θα πρέπει να στρέψουμε τη προσοχή μας στη στρατηγική του "μοναχικού λύκου" ως την κύρια απειλή για τη χώρα αυτή*» (Borum, 2012).

Οι «μοναχικοί λύκοι» είναι μοναχικοί παίκτες, των οποίων οι προθέσεις διακρίνονται δύσκολα, δεδομένου ότι, αποφεύγουν συνήθως την επαφή με άλλους. Το γεγονός αυτό καθιστά τον εντοπισμό, την παρακολούθηση και τη σύλληψη ενός «μοναχικού λύκου» εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση. Οι "μοναχικοί" τρομοκράτες υστερούν σε υλικά μέσα, δεξιότητες και υποστήριξη στις επιθέσεις τους, σε σχέση με τις τρομοκρατικές ομάδες ή τα δίκτυά τους, ωστόσο έχουν αποδειχθεί ότι, μπορούν είναι πολύ θανατηφόροι - οι **Anders Breivik** και **Timothy McVeigh** αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα (Baker and De Graaf, 2011).

Μελλοντικές απειλές, όπως η διάδοση των νέων βιοτεχνολογιών και η ελεύθερη σε πρόσβαση διαθεσιμότητα σχετικών πληροφοριών, θέτουν

⁴ Stewart, S., & Burton, F. (2008) & (2009). Lone wolf lessons, Stratfor, δημοσιεύσεις στις 30 Ιανουαρίου 2008 & 3 Ιουνίου 2009 αντίστοιχα. Για περισσότερες πληροφορίες στα link του Stratfor: https://www.stratfor.com/weekly/lone_wolf_disconnect και http://www.stratfor.com/weekly/20090603_lone_wolf_lessons

τον κίνδυνο ότι, ο «**μουαχικός λύκος**» θα μπορούσε να αναπτύξει εξελιγμένα όπλα, σε μια εποχή όπου τα ταξίδια, η πρόσβαση στη γνώση, οι τεχνολογίες διπλής χρήσεως και το παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, κάνουν τους «**μουαχικούς λύκους**» πιο επικίνδυνους (Ellis, 2014).

1.12. Αντιτρομοκρατική πολιτική - «ματιά» στο μέλλον

Δεδομένης της σημερινής πραγματικότητας, η αποτελεσματική **αντιτρομοκρατική πολιτική** πρέπει να έχει κεντρικό ρόλο στο διασυνοριακό συντονισμό, όπως και αποτελεσματική δράση στην προστασία της δημόσιας υγείας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Η αποτελεσματική αντιτρομοκρατική πολιτική πρέπει να είναι όχι μόνο **αντιδραστική** - παρέχοντας λύσεις σε απειλές, μόνο τη στιγμή που γίνονται αντιληπτές - αλλά και **προληπτική** (Cockayne et al., 2010).

Η **τρομοκρατία** έχει άμεσα και έμμεσα θύματα και ως εκ τούτου η αντιτρομοκρατική πολιτική πρέπει να αντιμετωπίσει όχι μόνο τη βία του τρομοκράτη, αλλά και τους πολλαπλούς αποδέκτες της βίας, σε τοπικό, εθνικό ή παγκόσμιο επίπεδο. Η **καταπολέμηση της τρομοκρατίας** δεν είναι μια εύκολη υπόθεση, όπως το να νικήσεις στρατιωτικές μάχες, να καταστρέψεις τη δομή ενός δικτύου, να προλάβεις συγκεκριμένες πράξεις ή να αιχμαλωτίσεις συγκεκριμένους τρομοκράτες. Η καταπολέμηση της τρομοκρατίας απαιτεί από τις αρχές την παροχή ασφάλειας και προστασίας στον πληθυσμό, την εξάλειψη μελλοντικών απειλών και την αποθάρρυνση πιθανών υποστηρικτών των τρομοκρατών (Richardson, 2006).

Συχνά αλλά λανθασμένα, η τρομοκρατία θεωρείται ως ανορθόδοξη, μη ορθολογική ή παράλογη. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για μια σκόπιμη και προγραμματισμένη εφαρμογή της βίας. Η τρομοκρατία μπορεί να αναπαρασταθεί ως μια αλληλουχία πέντε **(5)** επιμέρους διαδικασιών, που αποσκοπούν στην επίτευξη των διαδοχικά ακόλουθων βασικών στόχων:

1) Προσοχή: Οι τρομοκράτες επιδιώκουν να εστιάσουν την προσοχή στον εαυτό τους και τους στόχους τους, μέσω της δημοσιότητας που λαμβάνουν.

2) Αποδοχή: Έχοντας λάβει την προσοχή αυτή, οι τρομοκράτες επιδιώκουν να μεταφράσουν τη νεοαποκτηθείσα φήμη τους, σε αποδοχή (και ίσως ακόμη και σε συμπάθεια και υποστήριξη) των πράξεων τους.

3) Αναγνώριση: Οι τρομοκράτες προσπαθούν να εξαργυρώσουν το ενδιαφέρον και την αποδοχή που έλαβαν οι πράξεις τους, με την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους και της οργάνωσής τους.

4) Εξουσία: Εφοδιασμένοι με την αναγνώριση, οι τρομοκράτες αναζητούν και επιδιώκουν την εξουσία για να πραγματοποιήσουν τις αλλαγές, στην κυβέρνηση και/ή στην κοινωνία και

5) Διακυβέρνηση: Έχοντας αποκτήσει εξουσία, οι τρομοκράτες επιδιώκουν να εδραιώσουν τον άμεσο και πλήρη έλεγχο του κράτους, της πατρίδας τους και/ή των ανθρώπων (*Hoffman, 2006*).

Η **τρομοκρατία** είναι ένα σύνθετο και πολύπλευρο φαινόμενο και απαιτεί μια ολοκληρωμένη και συνεκτική στρατηγική αντιμετώπισης. Για να είναι αποτελεσματική μια τέτοια στρατηγική, πρέπει να βασίζεται σε μια ευρεία διακρατική και διεθνική συναίνεση, η οποία να περιλαμβάνει τον ορισμό της τρομοκρατίας, τόσο τον ακαδημαϊκό, όσο και το νομικό, κατάλληλες αντιτρομοκρατικές πολιτικές, στρατηγικές και τακτικές, καθώς και τις μεθόδους υλοποίησής τους. Οι στρατηγικές αντιμετώπισης απαιτούν έναν ολοκληρωμένο συντονισμό, πολυμερών, διμερών και εθνικών προσπαθειών. Αυτές είναι μακροπρόθεσμες στρατηγικές, που δεν αποσκοπούν στην εξάλειψη της τρομοκρατίας, που ρεαλιστικά είναι αδύνατο, αλλά στην ανάπτυξη ενός κοινωνικού και οικονομικού περιβάλλοντος, που θα "δυσφημίσει" την τρομοκρατία ως μέσο για την επίτευξη πολιτικών στόχων (*Richardson, 2006*).

Είναι σημαντικό να προσπαθήσουμε να βελτιώσουμε, έστω και εν μέρει, τις άμεσες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες που οδηγούν στην τρομοκρατία, μέσω της προώθησης πολιτικών συμβιβασμών και της παροχής ευκαιριών για την ατομική και συλλογική απεμπλοκή από την τρομοκρατία. Οι περιφερειακές ενώσεις, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, ο τομέας των επιχειρήσεων, οι ιδιωτικοί χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί και η κοινωνία των πολιτών πρέπει να ενισχυθούν, ώστε να ηγηθούν των προσπαθειών διαμόρφωσης στρατηγικών προγραμμάτων, που αποσκοπούν στη μείωση των ανισοτήτων - διακρίσεων και επηρεάζουν τις μειονότητες και τη διασπορά (*Richardson, 2006*).

Επιπρόσθετα, είναι επιτακτική ανάγκη για τις κυβερνήσεις, στη βιασύνη τους να εξασφαλίσουν βραχυπρόθεσμη επιτυχία εναντίον των τρομοκρατών, να μην αμελήσουν τους μακροπρόθεσμους στόχους, δηλαδή η εφαρμογή των βραχυπρόθεσμων μέτρων δεν θα πρέπει να υπομονεύσει την επίτευξη των μακροπρόθεσμων στόχων. Ο μακροπρόθεσμος στόχος είναι η **απο-νομιμοποίηση** της καταφυγής στην τρομοκρατία ως μέσο επίτευξης αποτελεσματικής πολιτικής αλλαγής, καθώς και η μείωση των ευκαιριών και κινήτρων για κάτι τέτοιο. Επίσης, ένας από τους βασικούς στόχους της μακροπρόθεσμης αντιτρομοκρατικής πολιτικής πρέπει να είναι η μείωση της δυσaréσκειας, που "γεννά" την υποστήριξη προς την τρομοκρατία. Μεταξύ των μακροπρόθεσμων οικονομικών απαντήσεων στην τρομοκρατία, είναι ο μετριασμός των επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης ή των γρήγορων κοινωνικοοικονομικών αλλαγών, σε ευάλωτα τμήματα του πληθυσμού στις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι κυβερνήσεις θα πρέπει να μεριμνήσουν για τη μείωση των ανισοτήτων και των διακρίσεων και να ενσωματώσουν περιθωριοποιημένες ομάδες στην πολιτική και την οικονομική δραστηριότητα (*Richardson, 2006*).

Όπως προαναφέρθηκε, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας απαιτεί μια συνολική και πολύπλευρη προσέγγιση, καθώς και μια διαρκή δέσμευση εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας. Αυτός είναι ο λόγος για

τον οποίο ο **Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών** είναι τόσο σημαντικός στην καθοδήγηση και το συντονισμό των προσπαθειών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Η άποψη αυτή υποστηρίζει ότι, ο **ΟΗΕ** έχει μοναδική νομιμότητα να συνεργαστεί με τα κράτη και τα άλλα ενδιαφερόμενα μέρη, γιατί:

- μπορεί να διευθετήσει όχι μόνο τις δυνατότητες των τομέων ασφάλειας και δικαιοσύνης, που είναι απαραίτητες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, αλλά και τις συνθήκες που ευνοούν την εξάπλωση της τρομοκρατίας,
- έχει μια καθολική συμμετοχή και έναν αμερόληπτο ρόλο και
- εάν διαθέτει τους απαραίτητους πόρους, μπορεί να στηρίξει τη μακροχρόνια συνεργασία πολύ καλύτερα από διμερής συνεργασίες (*Cockayne et al., 2010*).

Συνοψίζοντας, αν θέλουμε να αποφύγουμε δυσάρεστες εκπλήξεις, δεν μπορούμε να επιτρέψουμε άλλη μια παταγώδη αποτυχία, όπως αυτή της 9/11. Επομένως, πρέπει να είμαστε σε θέση να δούμε πέρα από το σήμερα, ή τουλάχιστον να έχουμε κάποια ιδέα για το τι μπορεί επιφυλάσσει το μέλλον.

2ο Κεφάλαιο - Όπλα Μαζικής Καταστροφής

2.1. Γενικά για τα Όπλα Μαζικής Καταστροφής

Είναι συνηθισμένη η ταξινόμηση των χημικών, βιολογικών, ραδιολογικών και πυρηνικών (**ΧΒΡΠ**) όπλων ως «**Όπλα Μαζικής Καταστροφής**», παρόλο που υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των όπλων αυτών (Koblentz, 2013). Οι διαμορφωτές πολιτικής και οι αναλυτές συχνά χρησιμοποιούν αυτόν τον όρο για να διακρίνουν μια ευρεία κατηγορία τεχνολογιών μη συμβατικών όπλων (Horowitz and Narang, 2014).

Ο όρος «**Όπλα Μαζικής Καταστροφής**» ορίστηκε επίσημα για πρώτη φορά το 1948, από την *Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Συμβατικά Όπλα*, η οποία περιέγραψε τα όπλα μαζικής καταστροφής ως «*εκρηκτικά ατομικά όπλα, όπλα ραδιενεργού υλικού, θανατηφόρα χημικά και βιολογικά όπλα, καθώς και κάθε είδος όπλου που θα σχεδιαστεί στο μέλλον και θα έχει χαρακτηριστικά συγκρίσιμα με τα καταστρεπτικά αποτελέσματα που προκαλεί η ατομική βόμβα ή τα όπλα που αναφέρθηκαν προηγουμένως*» (Shamai, 2015).

Στην πραγματικότητα, είναι παραπλανητικό ή ακόμη και λάθος να συναθροιστούν μαζί όλα αυτά τα όπλα στην κατηγορία των «*Όπλων Μαζικής Καταστροφής*», δεδομένου ότι, τα πυρηνικά όπλα αποτελούν μια κατηγορία από μόνα τους, λόγω των καταστροφικών δυνατοτήτων τους (Katona et al., 2006).

Ο όρος «**Όπλα Μαζικής Καταστροφής**» έχει δεχθεί μεγάλη κριτική. Ο κύριος λόγος είναι ότι, ο όρος είναι παραπλανητικός σε δύο σημεία:

- τα χημικά, βιολογικά, ραδιολογικά και πυρηνικά όπλα δεν είναι απαραίτητως όπλα μαζικής καταστροφής και

- τα όπλα που δεν ανήκουν στα (XBPII) μπορούν να είναι μαζικής καταστροφής.

Επιπλέον, πολλοί υποστήριξαν ότι ο όρος «καταστροφή» ήταν πολύ περιορισμένος για να αποτυπώσει το μέγεθος των επιπτώσεων, στην κοινωνία, από τα τρομοκρατικά αποτελέσματα που μπορεί να επιφέρουν τα παραπάνω όπλα (*Blum et al., 2005*).

Σε απάντηση αυτών των κριτικών, κάποιοι αναλυτές ανέτειναν τον όρο «**Τρομοκρατία Μαζικής Επίπτωσης**», που ορίστηκε ως "μια τρομοκρατική πράξη, που έχει ένα σημαντικό και άμεσο αντίκτυπο στην ομαλή λειτουργία της ζωής, ενός εντυπωσιακά μεγάλου αριθμού ανθρώπων" (*Ackerman, 2004*).

Τα Όπλα Μαζικής Καταστροφής αποτελούν απειλή για την ανθρωπότητα, χάρη στην ικανότητά τους να δημιουργούν μεγάλη, μακροπρόθεσμη και ανεπανόρθωτη καταστροφή. Τα Όπλα Μαζικής Καταστροφής έχουν, επίσης, συσχετιστεί με το αυξημένο κύρος και την ισχύ, με τα δύο αυτά χαρακτηριστικά να μην μπορούν να διαχωριστούν το ένα από το άλλο (*Shamai, 2015*).

Ο κίνδυνος χρήσης πυρηνικών όπλων και άλλων Όπλων Μαζικής Καταστροφής, είτε βιολογικών, χημικών ή ραδιολογικών, από τρομοκράτες, είναι ρεαλιστικός και αντιπροσωπεύει μια πολύ σοβαρή απειλή για τις ΗΠΑ και τις άλλες χώρες, που αποτελούν πιθανούς στόχους των επιμέρους εθνικών τρομοκρατικών ομάδων ή δικτύων (*Katona et al., 2006*).

2.2. Καθεστώς μη Διάδοσης Όπλων Μαζικής Καταστροφής - Ιστορική αναδρομή

Το σημερινό πλαίσιο για την απαγόρευση των Όπλων Μαζικής Καταστροφής έχει τις ρίζες του στο **1899**, όταν εκφράστηκε για πρώτη φορά η ιδέα του ελέγχου των πολεμικών εξοπλισμών, κατά τη διάρκεια

της **Πρώτης Διεθνούς Διάσκεψης για την Ειρήνη στη Χάγη**. Οι κυβερνήσεις κινήθηκαν, κυρίως, έχοντας ως γνώμονα την επιθυμία των ανθρώπων για περιορισμό των υλικών μέσων και των μεθόδων των εκθροπραξιών, με την απαγόρευση της χρήσης χημικών και βακτηριολογικών παραγόντων και το χαρακτηρισμό τους ως όπλα του τρόμου. Κατά τη διάρκεια του **Α' Παγκοσμίου Πολέμου**, η απόφαση της Χάγης παραμερίστηκε σε μεγάλο βαθμό, με αποτέλεσμα την εκτεταμένη χρήση δηλητηριωδών αερίων (*Andemicael and Mathiason, 2005*). Ως απόρροια αυτών των γεγονότων, τα κράτη δεσμεύτηκαν με το **Πρωτόκολλο της Γενεύης (1925)** να απαγορεύσουν τη χρήση των χημικών και βιολογικών όπλων. Στις τελευταίες ημέρες του **Β' Παγκοσμίου Πολέμου**, η Χιροσίμα και το Ναγκασάκι εξαφανίστηκαν ολοκληρωτικά, μετά τη χρήση πυρηνικών όπλων. Έκτοτε, πραγματοποιούνται συνεχείς προσπάθειες και συζητήσεις σε διμερές, πολυμερές, αλλά και διεθνές επίπεδο, για να περιοριστεί ο αριθμός των *Όπλων Μαζικής Καταστροφής*, να προληφθεί η εξάπλωσή τους, να απαγορευτεί η χρήση τους, καθώς και να εξαλειφθούν ολοκληρωτικά (*Weapons of Mass Destruction Commission, 2006*).

Οι τρεις **(3)** παγκόσμιες Συνθήκες που ρυθμίζουν το κανονιστικό πλαίσιο των *Όπλων Μαζικής Καταστροφής* είναι:

- η **Συνθήκη της μη διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων (NPT)**, η οποία στοχεύει στην πρόληψη της περαιτέρω εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων, στην προώθηση της συνεργασίας στον τομέα της ειρηνικής χρήσης της πυρηνικής ενέργειας και στον πυρηνικό αφοπλισμό. Τέθηκε σε ισχύ το 1970.
- η **Σύμβαση για την Απαγόρευση της Ανάπτυξης, Παραγωγής και Αποθήκευσης των Βακτηριολογικών (Βιολογικών) και Τοξικών Όπλων και της Καταστροφής τους (BTWC)** ή πιο απλά η **Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα (BWC)**. Η Σύμβαση αυτή είναι η πρώτη πολυμερής Συνθήκη αφοπλισμού, αφού απαγορεύει την απόκτηση και διατήρηση μιας ολόκληρης

κατηγορίας *Όπλων Μαζικής Καταστροφής*, αυτής των βιολογικών όπλων. Τέθηκε σε ισχύ το 1975.

- η **Σύμβαση για την Απαγόρευση της Ανάπτυξης, Παραγωγής και Αποθήκευσης και Χρήσης των Χημικών Όπλων και της Καταστροφής τους** ή πιο απλά η **Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα (CWC)**. Η Σύμβαση απαγορεύει την ανάπτυξη, παραγωγή, αποθήκευση, μεταφορά και χρήση των χημικών όπλων. Τέθηκε σε ισχύ το 1997 (*Weapons of Mass Destruction Commission, 2006*).

Το ζήτημα της εξάλειψης των *Όπλων Μαζικής Καταστροφής* αποτέλεσε σημαντικό χαρακτηριστικό της **διεθνούς πολιτικής** στα τέλη του 20ου αιώνα. Ήταν, επίσης, ένα σημαντικό μέρος της συζήτησης σχετικά με τη **θεωρία Διεθνών Σχέσεων**. Η **«ισορροπία του τρόμου»** και οι τρομακτικές δυνατότητες αυτών των όπλων, που θα μπορούσαν να εξαφανίσουν την ανθρώπινη ζωή στη γη, σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, παρείχαν κίνητρα για την εξεύρεση λύσεων. Χάρη σε μια σειρά από παγκόσμιες εξελίξεις κατά την τελευταία δεκαετία, η απειλή ότι, οι τρομοκράτες ενδέχεται να καταφύγουν στα *Όπλα Μαζικής Καταστροφής*, έχει τύχει αυξημένης προσοχής από τους πολιτικούς ηγέτες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Οι εξελίξεις αυτές περιλαμβάνουν: τον πολλαπλασιασμό των όπλων μαζικής καταστροφής και της ανάπτυξης των τεχνολογιών τους, την παραγωγή υλικών και την τεχνολογική ανάπτυξη, τις τάσεις των περιστατικών της διεθνούς τρομοκρατίας, που υποδηλώνουν μια αυξανόμενη τάση για επιθέσεις με μεγαλύτερες απώλειες. Τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου και το κύμα των αποστολών ταχυδρομικών φακέλων, με άνθρακα στις ΗΠΑ, κατά τη διάρκεια του 2001 - μια υπόθεση, η οποία ακόμη δεν έχει επιλυθεί - αποτέλεσαν μαζί ορόσημο στην αντίληψη της μη συμβατικής απειλής της τρομοκρατίας και αύξησαν το φόβο ότι, τα όπλα μαζικής καταστροφής θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν από ένα **«κακοποιό κράτος»** ή από **ένα μη κρατικό δρώντα**. Τα γεγονότα αυτά ενίσχυσαν την πιθανή σχέση και σύνδεση ανάμεσα στη διεθνή τρομοκρατία και τα όπλα μαζικής καταστροφής (*Andemicael and Mathiason, 2005; Katona et al., 2006*).

Τα «**κράτη παρίες**» είναι αυτά που κακοποιούν τους πολίτες τους, δε σέβονται το διεθνές δίκαιο, απειλούν τις γειτονικές χώρες, είναι αποφασισμένα να αποκτήσουν όπλα μαζικής καταστροφής, είναι υποστηρικτές της τρομοκρατίας σε όλο τον κόσμο και απορρίπτουν την αξία της ανθρώπινης ζωής (*Smith, 2006*).

3ο Κεφάλαιο - Πυρηνικά Όπλα

3.1. Γενικά για τα Πυρηνικά Όπλα

Οι τρομοκράτες θα χρησιμοποιήσουν πυρηνικά όπλα; Πρόκειται για μια ερώτηση που προβληματίζει τόσο τους διαμορφωτές πολιτικής, όσο και τους αναλυτές. Τι πρέπει να γίνει για να αποτραπούν οι τρομοκράτες, από την απόκτηση και χρήση πυρηνικών όπλων; Πώς τα έθνη θα αντιμετωπίσουν αυτό το πιθανό σενάριο, αν λάβει σάρκα και οστά; Πόσο πιθανό είναι ότι, θα επιτύχουν;

Αυτά είναι **δύσκολα ερωτήματα**, που απαιτούν την αξιολόγηση των δράσεων των τρομοκρατών, την εκτίμηση των δυνατοτήτων τους και της πρόσβασή τους στην επιστημονική τεχνογνωσία, τη διαθεσιμότητα των πυρηνικών υλικών, την ύπαρξη μαύρης αγοράς πυρηνικών όπλων και την αποτελεσματική δράση των Υπηρεσιών ασφαλείας και πληροφοριών. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, η ιδέα της χρήσης πυρηνικών όπλων είναι ιδιαίτερα ελκυστική στους τρομοκράτες (*Jenkins, 2008*).

Τα **πυρηνικά όπλα** είναι τα υπέρτατα «*όπλα μαζικής καταστροφής*», αν και τα βιολογικά όπλα προτιμώνται συχνότερα από τους τρομοκράτες, λόγω της σχετικά πιο εύκολης κατασκευής τους. Πρόδρομοι των σημερινών χημικών και βιολογικών όπλων χρησιμοποιήθηκαν σποραδικά και σε προ-νεωτερικές εποχές, ενώ τα πυρηνικά όπλα εμφανίστηκαν μετά την πρώτη πυρηνική δοκιμή από τις ΗΠΑ, στις **16 Ιουλίου 1945**. Η πρώην Σοβιετική Ένωση δοκίμασε για πρώτη φορά πυρηνικά όπλα το **1949**, η Βρετανία το **1952**, η Γαλλία το **1960** και η Κίνα το **1964**. Από τότε, το Ισραήλ (**1967**), η Ινδία (**1974**) και το Πακιστάν (**1987**) έχουν αποκτήσει πυρηνικά όπλα και το **2006** η Λαϊκή Δημοκρατία της Κορέας (*Βόρεια Κορέα*) πραγματοποίησε μια υπόγεια πυρηνική δοκιμή (*Mattis, 2009*).

Στην ουσία, ένα πυρηνικό όπλο είναι μια συσκευή, που χρησιμοποιεί τη **σπάση** για να δημιουργήσει μια τεράστια έκρηξη. Η σπάση συμβαίνει, όταν ένα άτομο διασπάται σε δύο ή περισσότερα μέρη, απελευθερώνοντας ενέργεια και νετρόνια. Στη συνέχεια, αυτά τα νετρόνια διασπούν περισσότερα άτομα, τα οποία απελευθερώνουν περισσότερη ενέργεια, σε μία αλληλουχία που αποκαλείται "**αλυσιδωτή αντίδραση**". Για να επιτευχθεί μια πυρηνική έκρηξη, απαιτούνται τουλάχιστον τριάντα πέντε (35) κιλά ουρανίου με υψηλό βαθμό εμπλουτισμού ή εννέα (9) κιλά πλουτωνίου. Επομένως, το σπασίμο υλικό - το ουράνιο με υψηλό βαθμό εμπλουτισμού ή το πλουτώνιο - είναι το βασικό δομικό στοιχείο για ένα πυρηνικό όπλο. Χωρίς αυτό, δεν μπορεί να υπάρξει πυρηνική έκρηξη (Allison, 2004).

Τα ραδιενεργά υλικά που χρησιμοποιούνται για τα όπλα αυτά, είναι το ουράνιο-235 (**U-235**) και το πλουτώνιο-239 (**P-239**), τα οποία είναι προϊόντα της διαδικασίας εμπλουτισμού της πυρηνικής ενέργειας (Ellis, 2014).

Τα πυρηνικά όπλα κατασκευάζονται με βάση, είτε τη "**συναρμολόγηση (gun-assembly)**", είτε την "**επιδόρηση (implosion)**". Η τελευταία τεχνική είναι με διαφορά πιο περίπλοκη, αφού απαιτεί τη χρήση συμβατικών υλικών (*χημικών*) με ισχυρή εκρηκτική δύναμη, που τοποθετούνται ακριβώς όπως οι φακοί γύρω από το σπασίμο υλικό του πυρήνα του πλουτωνίου ή του εμπλουτισμένου ουρανίου (*HEU*). Η πυροδότηση των εκρηκτικών συμπίεζει το πυρηνικό υλικό, επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό την κρίσιμη μάζα, και, σε συνδυασμό με ένα προωθητικό μηχανισμό νετρονίων στη βόμβα, προκαλεί μια αλυσιδωτή διάσπαση ατόμων. Τεράστιες ποσότητες ενέργειας απελευθερώνονται, σύμφωνα και με την περίφημη και γνωστή εξίσωση του Αϊνστάιν. Στην πρώτη τεχνική (τύπου "όπλου"), η αλυσιδωτή αντίδραση σπάσης συμβαίνει, όταν μεγάλη ποσότητα ουρανίου υψηλού εμπλουτισμού έρχεται σε επαφή απότομα, με τη χρήση χημικών εκρηκτικών ως προωθητικό, σε ένα επίμηκες δοχείο (μόνο μέχρι το 2% του ουρανίου υψηλού εμπλουτισμού υφίσταται σπάση, πριν από την έκρηξη του "όπλου").

Η εκπομπή νετρονίων από το πλουτώνιο, το οποίο θα έδινε την εκκίνηση για τη σχάση και θα προκαλούσε μια επιτυχημένη έκρηξη, απαγορεύει τη χρήση του πλουτωνίου σε αυτήν την τεχνική (τύπου "όπλα"), ενώ το εμπλουτισμένο ουράνιο (HEU) είναι κατάλληλο και για τα δύο είδη (Bremer Maerli et al., 2003; Mattis, 2009).

Παρόλο που η μηχανική του όπλου «**ευδόρρηξη**» είναι αρκετά δύσκολη, η μόνη μεγάλη πρόκληση για ένα HEU «*gun-assembly*» πυρηνικό όπλο είναι ο εμπλουτισμός του ουρανίου - που θεωρείται ότι, είναι πέραν των δυνατοτήτων των τρομοκρατών. Ιστορικά, το πλουτώνιο αντί του εμπλουτισμένου ουρανίου (HEU), έχει χρησιμοποιηθεί στην πλειονότητα των πυρηνικών κεφαλών, επειδή το (HEU) είναι δαπανηρό στην παραγωγή. Η έκρηξη των περίπου (21) κιλοτόνων στο **Ναγκασάκι**, που ισοδυναμεί με (21.000) μετρικούς τόνους τρινιτροτολουόλης (**TNT**), ήταν μια συσκευή «**ευδόρρηξη**» πλουτωνίου, ενώ η έκρηξη στη **Χιροσίμα**, όπου και χρησιμοποιήθηκε ουράνιο υψηλού βαθμού εμπλουτισμού, υπολογίστηκε σε (12000) με (15000) μετρικούς τόνους (Mattis, 2009).

Κατά γενική παραδοχή, καμία τρομοκρατική ομάδα δεν είναι σε θέση να παράγει υλικό σχάσης - είτε "όπλα" ουρανίου, είτε "όπλα" πλουτωνίου. Μόνο τα κράτη έχουν την υλικοτεχνική υποδομή για να το υλοποιήσουν. Όμως την ίδια στιγμή, υπάρχει μια σημαντική ποσότητα σχάσιμου υλικού που έχει παραχθεί, ιδιαίτερα στην πρώην Σοβιετική Ένωση, το οποίο δεν έχει καταμετρηθεί και θα μπορούσε κάλλιστα να πέσει στα χέρια μιας τρομοκρατικής οργάνωσης. Επιπλέον, οι αναλυτές διαφωνούν για το κατά πόσο δύσκολο είναι για μια τρομοκρατική ομάδα να κατασκευάσει ένα πυρηνικό όπλο, έχοντας σχάσιμο υλικό στη διάθεσή της. Όμως, εκτός από μια κρίσιμη ποσότητα σχάσιμου υλικού, η κατασκευή ενός πυρηνικού όπλου απαιτεί και κάποια άλλα «*εξωτικά*» υλικά, όπως τεχνογνωσία παραγωγής και κατασκευής, υλικοτεχνική υποδομή κλπ. (Allison, 2004; Katona et al., 2006).

3.2. Καθεστώς μη Διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων

Το **Καθεστώς μη Διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων** περιλαμβάνει διάφορες συνθήκες, εκτεταμένες πολυμερείς και διμερείς διπλωματικές συμφωνίες, πολυμερείς οργανισμούς και εγχώριους φορείς, καθώς και εθνικές νομοθεσίες των συμμετεχουσών χωρών (*Nikitin et al., 2012*).

3.2.1. Η Συνθήκη για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (NPT)

Έχοντας τεθεί σε ισχύ το **1970**, η **Συνθήκη για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (NPT)** είναι ο ακρογωνιαίος λίθος του παγκόσμιου καθεστώτος μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων. Η αρχική «*συμφωνία*» της Συνθήκης είναι η από κοινού αποδοχή της εξάλειψης των πυρηνικών όπλων, μέσω της δέσμευσης των κρατών που δεν διαθέτουν πυρηνικά όπλα, να μην αποκτήσουν και της δέσμευσης των πέντε **(5)** κρατών (*ΗΠΑ, Ρωσίας, Ηνωμένου Βασιλείου, Κίνας και Γαλλίας*) με πυρηνικά όπλα να προχωρήσουν σε πυρηνικό αφοπλισμό. Μόνο τέσσερις **(4)** χώρες στον κόσμο (*Ινδία, Ισραήλ, Βόρεια Κορέα και Πακιστάν*) δεν έχουν επικυρώσει τη Συνθήκη. Η Ινδία, το Ισραήλ και το Πακιστάν δεν έχουν προσχωρήσει στη Συνθήκη, ενώ η Βόρεια Κορέα αποχώρησε από αυτήν (*Weapons of Mass Destruction Commission, 2006*).

Η **(NPT)** αντιμετωπίζεται γενικά ως μια συμφωνία μεταξύ των πυρηνικών κρατών, τα οποία συμφωνούν στη μετάδοση πυρηνικής τεχνολογίας και υλικών, σε μη πυρηνικά κράτη για ειρηνικούς σκοπούς, και των μη πυρηνικών κρατών, που δεσμεύονται να μην χρησιμοποιήσουν το υλικό αυτό, για την ανάπτυξη πυρηνικών όπλων (*Bosch and Van Ham, 2007*).

Σύμφωνα με τη **(NPT)**, οι κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο έχουν δεσμευτεί σε **τρεις (3) κοινές αρχές**:

- στην πρόληψη της εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων.
- στην επιδίωξη του παγκόσμιου πυρηνικού αφοπλισμού και
- στην ενθάρρυνση των ειρηνικών χρήσεων της πυρηνικής ενέργειας.

Η **(NPT)** αποσκοπεί στην πρόληψη της περαιτέρω εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων, στην προώθηση της συνεργασίας σχετικά με τις ειρηνικές χρήσεις της πυρηνικής ενέργειας και στον πυρηνικό αφοπλισμό (*Weapons of Mass Destruction Commission, 2006*).

Κατά την "σύλληψη" της, η **(NPT)** αναγνώρισε την ύπαρξη της Κίνας, της Γαλλίας, της Ρωσικής Ομοσπονδίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και των ΗΠΑ ως **πυρηνικών κρατών**, χωρίς να καθορίζει επακριβώς το πλαίσιο για την πρόσθεση άλλων κρατών στον κατάλογο αυτό (*Bellany, 2007*).

Την ίδια στιγμή, η **(NPT)** είναι μια Συνθήκη άκρως διαχωριστική, αφού διακρίνει τα κράτη σε εκείνα που διαθέτουν και σε εκείνα που δεν διαθέτουν πυρηνικά όπλα. Αυτή η διάκριση είναι ένα γεγονός, που δεν μπορεί να αγνοηθεί από τη διεθνή κοινότητα, αφού επηρεάζει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Επιπροσθέτως, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, το πιο δελεαστικό κίνητρο για τα Κ-Μ της Συνθήκης να αποκτήσουν πυρηνικά όπλα, είναι η κατοχή πυρηνικών όπλων από άλλα κράτη. Με απλά λόγια, όσο μια χώρα διαθέτει πυρηνικά όπλα στο οπλοστάσιό της, άλλες χώρες θα προσπαθούν να αποκτήσουν και αυτές πυρηνικά όπλα, παραβιάζοντας ακόμα και τις διεθνείς δεσμεύσεις και υποχρεώσεις τους, ιδίως εάν αυτές οι χώρες αισθάνονται ότι, απειλούνται από ένα ή περισσότερα κράτη με πυρηνικά όπλα και ειδικότερα αν είναι γειτονικά σε αυτές, όπως συνέβη στην περίπτωση της Ινδίας και του Πακιστάν (*Morales Pedraza, 2014*).

Επομένως, το ζωτικής σημασίας ερώτημα που τίθεται από πολλούς, είναι σε ποια βάση (κυρίως ηθική) μπορούν οι ΗΠΑ, η Γαλλία

και οι άλλες μεγάλες πυρηνικές δυνάμεις να απαιτούν από τη Βόρεια Κορέα να παραιτηθεί του πυρηνικού οπλοστασίου της, όταν αυτές δεν το κάνουν; Πράγματι, αυτή η εκδοχή της "**δικαιοσύνης**" έχει καταγραφεί και αντανakλάται στη **Συνθήκη για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (NPT)** και αποτελεί μια από τις εγγενείς αδυναμίες της (Perkovich, 2005; Etzioni, 2008).

3.2.2. Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ)

Η **Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ)** συγκροτήθηκε το **1957**, προκειμένου να "*επιταχύνει και να διευρύνει τη συμβολή της πυρηνικής ενέργειας στην ειρήνη, την υγεία και την ευημερία σε όλο τον κόσμο*" (Morales Pedraza, 2014).

Η **(ΙΑΕΑ)** είναι η Υπηρεσία Επιθεώρησης των πυρηνικών όπλων στον κόσμο, με περισσότερα από (50) χρόνια πιστοποιημένης εμπειρίας. Οι επιθεωρητές εργάζονται, προκειμένου να διασφαλίσουν ότι, τα πυρηνικά υλικά και οι πυρηνικές δράσεις δε χρησιμοποιούνται για **στρατιωτικούς σκοπούς**. Ο ακρογωνιαίος λίθος του συστήματος ασφαλείας της Διεθνούς Υπηρεσίας Ατομικής Ενέργειας **(ΙΑΕΑ)** είναι η *Συνθήκη για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (NPT)*, η οποία υπογράφηκε το **1968** (Bellany, 2007; Korbatov et al., 2015).

Σε ότι, αφορά τα "**Όπλα Μαζικής Καταστροφής**", ο στόχος της **(ΙΑΕΑ)** ήταν να διασφαλίσει ότι, τα πυρηνικά υλικά που προορίζονται για ειρηνικούς σκοπούς, θα περιορίζονταν μόνο σε αυτούς. Ωστόσο, δεν καταπιάστηκε με αυτό, καθώς είχε λάβει εντολή να ασχοληθεί με τα υπάρχοντα πυρηνικά όπλα. Κάτω από το *Καθεστώς της μη Διάδοσης των Πυρηνικών Όπλων (NPT)*, επιφορτίστηκε με την επιθεώρηση των πυρηνικών εγκαταστάσεων, ώστε να βεβαιωθεί ότι, δεν υπήρχε κάποιου είδους εκτροπή (Andemicael and Mathiason, 2005; Bellany, 2007; Müller et al., 2013).

Σύμφωνα με τα **Ηνωμένα Έθνη**, «έλεγχος - επαλήθευση (**verification**) είναι η διαδικασία, κατά την οποία διαπιστώνεται αν τα συμβαλλόμενα κράτη-μέρη συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις τους, όπως αυτές απορρέουν από τη Σύμβαση» (Andemicael and Mathiason, 2005).

Η (**ΙΑΕΑ**) ορίζει την "**πυρηνική ασφάλεια**" ως την «πρόληψη, του εντοπισμό και την άμεση ανταπόκριση σε κλοπή, δολιοφθορά, μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση, παράνομη μεταφορά ή άλλες κακόβουλες πράξεις, που αφορούν πυρηνικά υλικά, άλλες ραδιενεργές ουσίες ή των συναφών εγκαταστάσεων» (Bowen et al., 2012).

3.2.3. Ψήφισμα 1540 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (UNSCR 1540)

Στις **28 Απριλίου 2004**, το **Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ** ενέκρινε το **Ψήφισμα 1540** για τη μη Διάδοση των Όπλων Μαζικής Καταστροφής. Το Ψήφισμα επιβεβαιώνει ότι, η διάδοση και η παράνομη διακίνηση των βιολογικών, χημικών και πυρηνικών όπλων αποτελεί απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και απαιτεί από όλα τα Κ-Μ του ΟΗΕ να θεσπίσουν και να εφαρμόσουν νόμους για την απαγόρευση και παρεμπόδιση της κατασκευής, της απόκτησης, της κατοχής, της ανάπτυξης, της μετακίνησης, της μεταφοράς ή της χρήσης βιολογικών, χημικών ή πυρηνικών όπλων, καθώς και των μέσων μεταφοράς τους από μη κρατικούς δρώντες (Bellany, 2007; Morales Pedraza, 2014).

Το (**UNSCR 1540**) ψηφίστηκε τον Απρίλιο του 2004, σε μια προσπάθεια να αντιμετωπιστούν οι ανεπάρκειες των ισχυόντων μέτρων και η ιδιαίτερη πρόκληση για τον έλεγχο της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής από μη κρατικούς δρώντες. Οι κυριότερες αξιώσεις του **Ψηφίσματος 1540** είναι τα κράτη να:

- «απέχουν από την παροχή κάθε μορφής υποστήριξης σε μη κρατικούς φορείς, που επιχειρούν να αναπτύξουν, να αποκτήσουν,

να κατασκευάσουν, να πάρουν στην κατοχή τους, να μεταφέρουν, να διακινήσουν ή να χρησιμοποιήσουν πυρηνικά, χημικά ή βιολογικά όπλα, καθώς και των μέσων διανομής τους»,

- «εγκρίνουν και να επιβάλλουν κατάλληλους και αποτελεσματικούς νόμους, που απαγορεύουν σε κάθε μη κρατικό φορέα την κατασκευή, την απόκτηση, την κατοχή, την ανάπτυξη, τη διακίνηση, τη μεταφορά ή τη χρήση πυρηνικών, χημικών ή βιολογικών όπλων, καθώς και των μέσων διανομής τους, ιδίως για τρομοκρατικούς σκοπούς, όπως επίσης και να συμμετέχουν σε οποιαδήποτε από τις προαναφερθείσες δραστηριότητες, ως συνεργοί ή παρέχοντας οποιαδήποτε βοήθεια και χρηματοδότηση» &
- «επιβάλλουν την εφαρμογή αποτελεσματικών μέτρων για την καθιέρωση εσωτερικών ελέγχων, για την πρόληψη της διάδοσης των πυρηνικών, χημικών ή βιολογικών όπλων και των μέσων μεταφοράς τους, συμπεριλαμβανομένων και άλλων ελέγχων για τα παρεμφερή υλικά»..... «με την ενίσχυση της ασφάλειας, τη φυσική προστασία, με συνοριακούς ελέγχους, καθώς και με ελέγχους στις εθνικές εξαγωγές και τις μεταφορτώσεις» (Bosch and Van Ham, 2007).

Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι, το **Ψήφισμα 1540** δημιουργεί τη βάση ενός νέου συστήματος παγκόσμιας διακυβέρνησης για την αντιμετώπιση του κινδύνου, που κρύβει **ο συνδυασμός της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής, της τρομοκρατίας και του λαθρεμπορίου**. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, το Ψήφισμα έχει άμεσες συνέπειες για τις εγχώριες νομικές δομές των κρατών, αφού επιβάλλει σε κάθε χώρα την ποινικοποίηση της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής, από και προς τους μη κρατικούς δρώντες, καθώς και την εφαρμογή αποτελεσματικών ελέγχων.

Το **(UNSCR 1540)** δεν αντικαθιστά τα παραδοσιακά φόρουμ και τις καθιερωμένες διαδικασίες για τη διαπραγμάτευση του ελέγχου των εξοπλισμών και των συμφωνιών μη διάδοσης. Αντίθετα, είναι ένας μηχανισμός, που συμπληρώνει τα παραδοσιακά φόρουμ, ενισχύοντας τις νόρμες, τις υποχρεώσεις και τις έννομες απαιτήσεις των **(3)** βασικών

Συνθηκών για τη μη Διάδοση των Όπλων Μαζικής Καταστροφής: της Συνθήκης του 1968 για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων, της Σύμβασης του 1972 για την Απαγόρευση των Βιολογικών και Τοξικών Όπλων και της Σύμβασης του 1993 για τα Χημικά Όπλα (Bosch and Van Ham, 2007).

3.2.3α. Σπουδαιότητα του UNSCR 1540

Το **Ψήφισμα 1540** στοχεύει στην κάλυψη πολλαπλών κενών στο διεθνές σύστημα ελέγχου της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής.

Καταρχάς, επικεντρώνεται στους **μη κρατικούς δρώντες**. Οι υφιστάμενες Συνθήκες θεωρούν ότι, μόνο τα κράτη έχουν την πρόθεση και τις δυνατότητες για την ανάπτυξη όπλων μαζικής καταστροφής. Η αναφορά τους σε μη κρατικές οντότητες είναι δευτερεύουσα.

Δεύτερον, το Ψήφισμα 1540 περιλαμβάνει την αντιμετώπιση της διάδοσης των βιολογικών παραγόντων και όπλων, λόγω της απουσίας ενός διεθνούς οργανισμού για την προώθηση της εφαρμογής και της συμμόρφωσης, με τη **Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα (BWC)**. Το Ψήφισμα ορίζει ως μη κρατικό παράγοντα σε μια υποσημείωση «το πρόσωπο ή την οντότητα, που δεν ενεργεί υπό τη νόμιμη αρχή οποιουδήποτε κράτους κατά την άσκηση δραστηριοτήτων, που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του παρόντος Ψηφίσματος» (Bosch and Van Ham, 2007).

3.2.4. Ψήφισμα 1373 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (UNSCR 1373)

Ο πυρήνας της εκστρατείας του Συμβουλίου Ασφαλείας κατά της διεθνούς τρομοκρατίας είναι το **Ψήφισμα 1373**. Με το Ψήφισμα 1373 εισήχθησαν δεσμευτικές ρυθμίσεις γενικού χαρακτήρα με αποδέκτες όλα τα Κ-Μ. Όλα τα Κ-Μ έπρεπε να εγγυηθούν ότι, η τρομοκρατία θα

αντιμετωπίζεται ως **σοβαρό ποινικό αδίκημα** στην εθνική νομοθεσία τους και ότι, τα άτομα που εμπλέκονται στην τρομοκρατία, θα οδηγούνται ενώπιον της δικαιοσύνης και θα τιμωρούνται με ανάλογη σοβαρότητα και αυστηρότητα. Όλα τα Κ-Μ κλήθηκαν να **καταστείλουν την στρατολόγηση των τρομοκρατικών ομάδων** και το σχεδιασμό και την εκτέλεση τρομοκρατικών επιθέσεων στο έδαφός τους. Επίσης, ζητήθηκε από τα Κ-Μ να θεσπίσουν αποτελεσματικούς μηχανισμούς **ελέγχου των συνόρων**, ώστε να προληφθεί η ανεξέλεγκτη μετακίνηση ατόμων, που εμπλέκονται σε τρομοκρατικές ενέργειες. Ακόμη, απαιτούσε από κάθε κράτος να **διακόψει την προμήθεια όπλων** σε τρομοκρατικές ομάδες, καθώς και να προβεί σε αυστηρούς ελέγχους, προκειμένου να διαπιστώνεται κάθε φορά η **γνησιότητα** των ταξιδιωτικών εγγράφων και των πιστοποιητικών ταυτότητας, με σκοπό να περιορίζεται η μετακίνηση ατόμων που εμπλέκονται σε τρομοκρατικές ενέργειες. Τέλος, το Ψήφισμα δεσμεύει νομοθετικά τα Κ-Μ στην **ποινικοποίηση της χρηματοδότησης τρομοκρατικών ενεργειών** και το πάγωμα των κεφαλαίων, που προορίζονται για τις ενέργειες αυτές (Heupel, 2008; Grozdanova, 2015).

3.3. Πυρηνική Τρομοκρατία & Όπλα Μαζικής Καταστροφής

Αν γίνει μια τρομοκρατική επίθεση αύριο το πρωί, το πρώτο ερώτημα που θα τεθεί επί τάπητος, θα είναι **«Ποιος το έκανε;»** και το δεύτερο ερώτημα θα είναι **«από πού προμηθεύτηκαν τη βόμβα και υπάρχει πιθανότητα να έχουν περισσότερες;»**. Σήμερα υπάρχουν περισσότερες από **(200)** τοποθεσίες σε όλο τον κόσμο, από τις οποίες οι τρομοκράτες θα μπορούσαν να αποκτήσουν ένα πυρηνικό όπλο ή το οξείμιο υλικό, από το οποίο θα μπορούσαν να κατασκευάσουν τη βόμβα. Μερικές τοποθεσίες είναι σαφώς πιο **"ευάλωτες"** από τις άλλες,

λόγω της ποσότητας των όπλων και των υλικών που διαθέτουν, της έλλειψης φυσικής προστασίας των υλικών αυτών από εγκληματικές ή τρομοκρατικές επιδρομές και της διαφθοράς των ατόμων που φυλάσσουν τα πυρηνικά όπλα (*Allison, 2004*).

Τα πυρηνικά υλικά που είναι απαραίτητα για την κατασκευή των πυρηνικών όπλων, βρίσκονται ίσως σε ακόμα μεγαλύτερο κίνδυνο από τα ίδια τα πυρηνικά όπλα. Εκατοντάδες τόνοι πλουτωνίου και όπλα ουρανίου που υπάρχουν στη Ρωσία, δεν έχουν τύχει των απαραίτητων μέτρων ασφαλείας, ενώ τα σοβιετικά αποθέματα των όπλων ουρανίου που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, παραμένουν ευάλωτα σε ερευνητικά κέντρα σε άλλα πρώην σοβιετικά κράτη, αλλά και σε όλο τον κόσμο (*Ferguson and Potter, 2004*). Για τους τρομοκράτες, η κλοπή σχάσιμου υλικού είναι σχετικά πιο εύκολη υπόθεση, αφού το σχάσιμο υλικό είναι μικρότερο σε μέγεθος, ελαφρύτερο σε βάρος, βρίσκεται σε μεγαλύτερη αφθονία και είναι λιγότερο προστατευμένο, συγκριτικά με τα ίδια τα πυρηνικά όπλα (*Allison, 2004*).

Οι τρομοκράτες (ανα)γνωρίζουν ότι, επιδιώκοντας οποιαδήποτε μορφή πυρηνικής τρομοκρατίας, **ξεπερνούν τις "κόκκινες γραμμές"**, γεγονός που ελλοχεύει τεράστιους κινδύνους. Ωστόσο, το ερώτημα που παραμένει, είναι: **«γιατί πυρηνική τρομοκρατία;»**. Η απάντηση είναι ότι, η πυρηνική τρομοκρατία παράγει και προξενεί ένα μοναδικό στο είδος του **δημόσιο φόβο** και **ψυχικό τραύμα**, λόγω της αρνητικής σύνδεσης, σε κοινωνικό επίπεδο, με σχεδόν οτιδήποτε πυρηνικό (*Ferguson and Potter, 2004*).

Τα πυρηνικά όπλα παράγουν ένα εξαιρετικά εκρηκτικό **ωστικό κύμα**, καθώς και μια **κόλαση φωτιάς, θερμότητας** και **ακτινοβολίας**. Η έκθεση του ανθρώπου σε αυτήν την ακτινοβολία προκαλεί εγκαύματα, αιμορραγία, καρκίνο, μεταλλάξεις και ασθένειες στις μελλοντικές γενιές, ενώ μπορεί να επιφέρει το θάνατο (*Mattis, 2009*).

Οι τρομοκράτες έχουν ουσιαστικά **τέσσερις (4) μηχανισμούς**, με τους οποίους μπορούν να εκμεταλλευτούν τα πυρηνικά στοιχεία σε όλο

τον κόσμο, προκειμένου να εξυπηρετήσουν τα καταστροφικά σχέδιά τους:

- την κλοπή και έκρηξη - πυροδότηση ενός **ανέπαφου πυρηνικού όπλου**,
- την κλοπή ή την αγορά οξείμιου υλικού, που σχετίζεται με την κατασκευή και την πυροδότηση ενός ακατέργαστου πυρηνικού όπλου - μιας **αυτοσχέδιας πυρηνικής συσκευής (IND)**,
- τις επιθέσεις και δολιοφθορές κατά **πυρηνικών εγκαταστάσεων**, ιδίως των πυρηνικών εργοστασίων, προκαλώντας την απελευθέρωση μεγάλων ποσοτήτων ραδιενέργειας &
- τη μη εξουσιοδοτημένη απόκτηση ραδιενεργών υλικών, που συμβάλλουν στην παραγωγή και πυροδότηση μιας **συσκευής ραδιολογικής διασποράς (RDD)** - μιας **«βρώμικης βόμβας»** (*Bremer Maerli et al., 2003; Ferguson and Potter, 2004; Bowen et al., 2012*).

Οι **δύο πρώτες κατηγορίες** περιλαμβάνουν **πυρηνικές εκρήξεις**, την πιο τρομακτική μορφή της πυρηνικής τρομοκρατίας. Εκατοντάδες χιλιάδες ζωές θα μπορούσαν να χαθούν από την έκρηξη, οι καταστροφές και οι υλικές ζημιές θα μπορούσαν να κοστίσουν πολλά δισεκατομμύρια δολάρια, η δε μόλυνση από την έκλυση ραδιενέργειας θα μπορούσε να κοστίζει δεκάδες έως εκατοντάδες δισεκατομμύρια δολάρια στην οικονομική δραστηριότητα μιας χώρας, καθώς και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην υγεία των πολιτών. Το συνολικό κόστος, σε χρηματικούς όρους, θα μπορούσε να εκτοξευθεί στα ύψη και να αγγίξει πολλά τρισεκατομμύρια δολάρια. Η καταστροφή ενός πυρηνικού εργοστασίου θα μπορούσε πιθανότατα να προκαλέσει σημαντικά μικρότερη ζημιά. Ωστόσο, η απώλεια του ίδιου του εργοστασίου και η μόνιμη ή η προσωρινή απώλεια χρήσης οποιουδήποτε αντιδραστήρα πυρηνικής ενέργειας, θα μπορούσε να κοστίζει πολλά δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ η εκτεταμένη ραδιενεργή μόλυνση θα μπορούσε να οδηγήσει σε απώλεια δεκάδων έως εκατοντάδων δισεκατομμυρίων δολαρίων στον οικονομικό τομέα, υλικές ζημιές ή

μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην υγεία (*Ferguson and Potter, 2004; Bellany, 2007*).

Οι συνέπειες της χρήσης συσκευής ραδιολογικής διασποράς (**RDD**), με τη μορφή μιας "**βρώμικης βόμβας**", είναι ένα σενάριο που εξαρτάται από ορισμένες προϋποθέσεις. Υπό ορισμένες συνθήκες, η χρήση συσκευής ραδιολογικής διασποράς (**RDD**), με τη μορφή μιας "**βρώμικης βόμβας**", θα μπορούσε να οδηγήσει σε εκατοντάδες θύματα, σε οικονομικές απώλειες δεκάδων δισεκατομμυρίων δολαρίων, σε υλικές ζημιές και σε μακροπρόθεσμες επιβλαβείς συνέπειες στην υγεία των πολιτών. Σε όλα αυτά, θα πρέπει να προσμετρηθούν ο πανικός που θα προκαλούνταν, καθώς και η αναγκαία εκκένωση των χώρων που έλαβαν χώρα οι επιθέσεις (*Ferguson and Potter, 2004*).

Στην περίπτωση της έκρηξης ενός **ανέπαφου πυρηνικού όπλου** ή μιας **αυτοσχέδιας πυρηνικής συσκευής (IND)**, η αλληλουχία των γεγονότων αποτελείται από τα ακόλουθα βήματα:

- μια τρομοκρατική ομάδα με υψηλούς στόχους, που διαθέτει τους αναγκαίους τεχνικούς και οικονομικούς πόρους, πρέπει να οργανωθεί.
- η τρομοκρατική ομάδα πρέπει, έπειτα, να επιλέξει τη μορφή της πυρηνικής επίθεσης.
- οι τρομοκράτες πρέπει να αποκτήσουν ένα ανέπαφο πυρηνικό όπλο ή να αποκτήσουν οξείμιο υλικό, για να κατασκευάσουν μια αυτοσχέδια πυρηνική συσκευή (**IND**).
- πρέπει μετά να καθορίσουν πώς θα παρακάμψουν οποιοδήποτε δικλίδες ασφαλείας σε ένα ανέπαφο πυρηνικό όπλο, ή πώς θα συναρμολογήσουν μια αυτοσχέδια πυρηνική συσκευή (**IND**) από το οξείμιο υλικό.
- στη συνέχεια, η τρομοκρατική ομάδα πρέπει να είναι σε θέση να μεταφέρει την αυτοσχέδια πυρηνική συσκευή (ή τμήματα αυτής), ή το ανέπαφο πυρηνικό όπλο, στους πιθανούς υψηλής αξίας στόχους.

- τέλος, οι τρομοκράτες πρέπει να πυροδοτήσουν την αυτοσχέδια πυρηνική συσκευή (*IND*) ή το ανέπαφο πυρηνικό όπλο, για να ολοκληρώσουν το σχέδιό τους.

Όμως, τα αντίμετρα μπορεί να είναι αποτελεσματικά σε πολλά και διαφορετικά σημεία στα στάδια εξέλιξης μιας πυρηνικής τρομοκρατικής επίθεσης, και πολλαπλά μέτρα, ακόμη και αν μεμονωμένα είναι ατελή, μπορούν να επιφέρουν συνδυαστικά ένα αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου (*Ferguson and Potter, 2004*).

Οι παράγοντες που επηρεάζουν τους τρομοκράτες, να **μην καταφύγουν** στην πυρηνική τρομοκρατία είναι πολλοί και μπορούν να χωριστούν σε **(3)** διαφορετικές ομάδες:

- **Προκλήσεις εφαρμογής**: οι προκλήσεις εφαρμογής και υλοποίησης είναι τα πρωταρχικά και κύρια εμπόδια σε κάθε τύπο πυρηνικής τρομοκρατίας. Αν μια ομάδα αναπτύξει τις απαραίτητες δυνατότητες και πιστέψει ότι, μπορεί να τις υλοποιήσει αποτελεσματικά, τότε δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι, δεν θα καταφύγει στην πυρηνική τρομοκρατία (ειδικά για τις πολιτικο-θρησκευτικές και αποκαλυπτικές τρομοκρατικές ομάδες) (*Stern, 2003*).
- **Φιλοσοφικά ή ηθικά ζητήματα και φόβος αντιποίνων**: άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις (όπως οι εθνικιστικές ή οι τρομοκράτες που δρουν κατά μόνας), λόγω άλλων παραγόντων όπως ηθικών διλημμάτων, φόβου σοβαρών αντιποίνων ή αντιδράσεων από τις ομάδες υποστήριξής τους, μπορεί να επηρεαστούν και να μην προχωρήσουν στην απόκτηση των αναγκαίων επιχειρησιακών δυνατοτήτων.
- **Ανεπαρκής ικανότητα**: άλλες τρομοκρατικές ομάδες θεωρούν ότι, ο σχεδιασμός, η εκπαίδευση και η απόκτηση των αναγκαίων ικανοτήτων θα μπορούσε να δημιουργήσει μοναδικές «**υπογραφές**», καθιστώντας τις ομάδες αυτές ευάλωτες στις Αρχές Επιβολής του Νόμου. Τρομοκρατικές ομάδες με περιορισμένους

πόρους δεν θα ήθελαν απαραίτητως να θέσουν σε κίνδυνο τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητά τους, με την έγκαιρη ανίχνευσή τους ή με καταστροφικά ατυχήματα, ειδικά αν υπάρχουν λιγότερο επικίνδυνες εναλλακτικές λύσεις (*Ferguson and Potter, 2004*).

3.4. Οι πιο «γνωστές» περιπτώσεις κατοχής & χρήσης (ή προσπάθεια απόκτησης, παραγωγής & διασποράς) πυρηνικών όπλων από τρομοκρατικές ομάδες

Στην υπάρχουσα βιβλιογραφία για την πυρηνική τρομοκρατία, μεγάλη προσοχή έχει δοθεί στον προσδιορισμό των συγκεκριμένων κατηγοριών τρομοκρατικών οργανώσεων, για τις οποίες η απόκτηση και χρήση πυρηνικών όπλων θα μπορούσε να αποτελέσει μια γοητευτική αναζήτηση και επιλογή. Σε μια μελέτη τους, οι **Ferguson** και **Potter** πρότειναν ότι, θα μπορούσαν να υπάρχουν μέχρι τέσσερις (**4**) κατηγορίες τρομοκρατικών οργανώσεων, με ένα δυνητικό ενδιαφέρον για πυρηνικά όπλα, όμως μόνο οι δύο εξ αυτών θα ενδιαφέρονταν σθεναρά για την απόκτηση πυρηνικών όπλων. Σύμφωνα με αυτήν τη μελέτη, οι οργανώσεις αυτές θα ήταν οι λεγόμενες "**αποκαλυπτικές**", υποκινούμενες από την επιθυμία τους να επιτύχουν την καταστροφή του κόσμου, και οι **πολιτικο-θρησκευτικές** όπως η Al Qaeda, που θα ενδιαφέρονταν να υλοποιήσουν τρομοκρατικές επιθέσεις γενικευμένου τρόμου. Τέλος, κατέληξαν στο ότι, οι υπόλοιπες δύο κατηγορίες τρομοκρατικών οργανώσεων, οι παραδοσιακές εθνικιστικές - αυτονομιστικές (όπως ο IRA) και οι μονοθεματικές οργανώσεις, είναι λιγότερο πιθανό να κυνηγήσουν την πυρηνική τρομοκρατία (*Ferguson, and Potter, 2004; Ayson, 2010*).

Η πυρηνική τρομοκρατία είναι μια πραγματική και υπαρκτή απειλή. Έχοντας γνώση των καταστροφικών συνεπειών της, ακόμη και μια μικρή πιθανότητα οι τρομοκράτες να πάρουν στην κατοχή τους και να πυροδοτήσουν μια πυρηνική βόμβα, είναι αρκετή να δικαιολογήσει

τη λήψη άμεσων μέτρων περιορισμού της απειλής. Η Al Qaeda και οι τρομοκρατικές οργανώσεις του Βορείου Καυκάσου έχουν δηλώσει κατά το παρελθόν ότι, αναζητούν πυρηνικά όπλα και έχουν αποπειραθεί να αποκτήσουν τα όπλα αυτά (*Belfer Center for Science and International Affairs and Institute for U.S. and Canadian Studies, 2011*).

3.4α.Τρομοκρατική οργάνωση Al Qaeda

Ηγέτες τρομοκρατικών οργανώσεων, όπως ο **Osama Bin Laden**, έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην ανάγκη, αλλά και στο δικαίωμά τους, να έχουν τα ίδια όπλα με τους εχθρούς τους. Η απόκτηση όπλων μαζικής καταστροφής έχει υπάρξει μια υψηλής αξίας προτεραιότητα για μια τρομοκρατική ομάδα όπως η **Al Qaeda**, που τρέφει φιλοδοξίες να νικήσει τις ΗΠΑ και τους συμμάχους της, ανατρέποντας τα λεγόμενα κράτη "**αποστάτες**", αποκαθιστώντας το Ισλαμικό Χαλιφάτο και επεκτείνοντάς το σε όλο τον κόσμο. Οι ηγέτες της Al Qaeda έχουν επανειλημμένως τονίσει σε δημόσιες δηλώσεις τους, που διατυπώθηκαν σε χρονικό διάστημα πέραν των δύο δεκαετιών ότι, είναι πρόθυμοι να χρησιμοποιήσουν όλα τα διαθέσιμα μέσα για να επιτύχουν τους στόχους τους (*Belfer Center for Science and International Affairs and Institute for U.S. and Canadian Studies, 2011*).

Η **Al Qaeda** έχει μια φιλόδοξη και εξαιρετικά ιδεολογική ατζέντα, που περιλαμβάνει την ενοποίηση του ισλαμικού κόσμου κάτω από μια πουριτανική ερμηνεία του Ισλάμ, την απόρριψη τόσο του κοσμικού κράτους, όσο και της οντότητας του έθνους-κράτους, στον μουσουλμανικό κόσμο, οδηγώντας στην ανατροπή όλων των υφιστάμενων μουσουλμανικών χωρών και στην ένταξη όλων των μουσουλμανικών κοινωνιών σε ένα **Χαλιφάτο**, την απελευθέρωση των μουσουλμανικών εδαφών από την ξένη κατοχή και τη χρήση του **Ιερού Πολέμου (Τζιχάντ)**, για να ενώσει όλους μαζί τους μουσουλμάνους και να τους οδηγήσει μέσα από μια "**σύγκρουση πολιτισμών**", στην αποτίναξη του

μουσουλμανικού κόσμου από τη μη μουσουλμανική κουλτούρα και πολιτική επιρροή (Piazza, 2009).

Το **1998**, ο **Osama Bin Laden** δήλωσε δημοσίως ότι, ήταν "**θρησκευτικό καθήκον**⁵" του να αποκτήσει όπλα μαζικής καταστροφής, καθιστώντας το στόχο αυτόν ύψιστη προτεραιότητα για τους αξιωματούχους του.

Για μια **πολιτικο-θρησκευτική οργάνωση** όπως η Al Qaeda, η σημασία του ελέγχου ενός πυρηνικού όπλου είναι **διττή** και συγκεκριμένα:

- η δημοσιοποίηση της απόκτησης ενός πυρηνικού όπλου θα είχε μια μοναδική ψυχολογική επίδραση στο κοινό. Η αξιόπιστη απειλή που δημιουργείται από τον έλεγχο ενός πυρηνικού όπλου, θα ενίσχυε σημαντικά τους πολιτικούς στόχους της τρομοκρατικής ομάδας. Η τρομοκρατία είναι, από τη φύση της, μια στρατηγική εξαναγκασμού. Η επιβεβαιωμένη κατοχή ενός πυρηνικού όπλου, ανεξαρτήτως από τη μελλοντική ή μη χρήση του, θα αποτελούσε έναν εξισορροπητικό παράγοντα σε έναν κόσμο στον οποίο οι τρομοκρατικές ομάδες βρίσκονται στην αδύναμη πλευρά της στρατηγικής ασυμμετρίας (Ayson, 2010).
- η ομάδα θα μπορούσε να αποφασίσει ότι, τα οφέλη από την έκρηξη του όπλου υπερτερούν της αξίας της απειλής αυτής καθαυτής. Το ωστικό κύμα από μια τέτοια συσκευή θα εκπλήρωνε τον στρατηγικό στόχο της οργάνωσης, που δεν είναι άλλος από το να επιφέρει ένα καταστροφικό πλήγμα εναντίον του εχθρού. Η φυσική καταστροφή θα ήταν τρομακτική, όπως συντριπτικές θα ήταν οι ψυχολογικές και οικονομικές επιπτώσεις για τους επιζώντες (Ferguson and Potter, 2004).

⁵ Rahimullah Yousafzai, ABC NEWS συνέντευξη με Osama Bin Laden. Δεκέμβριος 1998, δημοσίευση 26 Σεπτεμβρίου 2001, <http://www.abcnews.com>

3.4β. Τρομοκρατικές οργανώσεις Βορείου Καυκάσου - Τσετσένοι αυτονομιστές

Κατά το παρελθόν, οι τρομοκρατικές οργανώσεις του Βορείου Καυκάσου σχεδίαζαν να "αρπάξουν" ένα πυρηνικό υποβρύχιο οπλισμένο με πυρηνικά όπλα, έχουν πραγματοποιήσει "αναγνωστικές επιχειρήσεις" σε τοποθεσίες αποθήκευσης πυρηνικών όπλων, έχουν επανειλημμένως απειλήσει να σαμποτάρουν πυρηνικές εγκαταστάσεις ή να χρησιμοποιήσουν μια "βρώμικη βόμβα". Τα τελευταία χρόνια, οι τρομοκρατικές αυτές οργανώσεις έχουν υιοθετήσει πιο ακραία ισλαμική ρητορεία και στόχευση, η οποία θα μπορούσε κάλλιστα να δικαιολογήσει τη χρήση πυρηνικών όπλων. Όμως, οι δυνατότητες των οργανώσεων αυτών να διενεργήσουν σύνθετες και μεγάλες σε έκταση επιχειρήσεις, έχουν μειωθεί σημαντικά από τα αντίμετρα των Αρχών Επιβολής του Νόμου, αν και έχουν επιδείξει μια συνεχής ικανότητα να εξαπολύουν καταστροφικές επιθέσεις στη Ρωσία, αλλά και στην υπόλοιπη ρωσική επικράτεια (*Belfer Center for Science and International Affairs and Institute for U.S. and Canadian Studies, 2011*).

Προς επίρρωση των προαναφερθέντων, το Νοέμβριο του **1995**, **Τσετσένοι αυτονομιστές** ανέλαβαν την ευθύνη για την πρώτη πράξη πυρηνικής τρομοκρατίας στη μετα-ψυχροπολεμική εποχή. Τοποθέτησαν ένα πακέτο 30 λιβρών, που περιείχε μικρές ποσότητες ραδιενεργού καισίου-137, στην είσοδο του πάρκου Izmailovsky στη Μόσχα και παρά την έλλειψη των εκρηκτικών για τη διασκόρπιση του καισίου, έδειξαν ότι, αποτελούν μια σοβαρή απειλή (*Spiers, 2000*).

Στην περίπτωση αυτήν, οι τρομοκράτες **επέλεξαν** να προειδοποιήσουν τις Αρχές και να μην πυροδοτήσουν το μηχανισμό (*Jenkins, 2008*).

3.4γ. Πακιστάν - Δρ. Abdul Qadeer Khan

Όπως αποκάλυψε η **Διεθνής Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας (ΙΑΕΑ)** στις αρχές του 2004, ο **Δρ. Abdul Qadeer Khan**, πρώην επικεφαλής του πυρηνικού προγράμματος του Πακιστάν, διηύθυνε ένα κρυφό δίκτυο διακίνησης πυρηνικής τεχνολογίας, που περιλάμβανε την παροχή ευαίσθητης τεχνολογίας εμπλουτισμού ουρανίου και πιθανώς ενός σχεδίου πυρηνικού όπλου στο Ιράν (*Kelle and Schaper, 2003; Ferguson and Potter, 2004; Heupel, 2008*).

Τελικά, ο **Δρ Abdul Qadeer Khan** παραδέχθηκε έπειτα από πιέσεις, τον ηγετικό ρόλο του σε ένα παράνομο δίκτυο προμηθευτών, που είχε ως αποτέλεσμα τη μεταφορά γνώσεων και μυστικών πυρηνικής τεχνολογίας στην Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, τη Λιβύη και τη Βόρεια Κορέα (*Alisson, 2004; Katona et al., 2006; Mattis, 2009*).

Είναι εύκολα αντιληπτό ότι, οι συγκεκριμένες δραστηριότητες του "**πατέρα**" του πυρηνικού προγράμματος του Πακιστάν, δεν θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν, χωρίς την έγκριση της κυβέρνησης του Πακιστάν (*Weapons of Mass Destruction Commission, 2006*).

3.5. Αποτίμηση - Προτάσεις & Συμπεράσματα

Η πυρηνική τρομοκρατία ενδεχομένως να μην αποτελεί την ίδια σοβαρή απειλή για την ανθρωπότητα στο σύνολό της, όσο ένας παγκόσμιος πυρηνικός πόλεμος (*Namboodiri, 2014*). Όμως, η απειλή της πυρηνικής τρομοκρατίας δεν πρέπει να υποτιμάται, διότι μπορεί να έχει καταστροφικές συνέπειες (*Kibaroglu, 2014*).

Η κατανόηση σε βάθος της πραγματικής απειλής της πυρηνικής τρομοκρατίας απαιτεί τη διεπιστημονική ανάλυση των τρομοκρατικών κινήτρων και προθέσεων, καθώς και των πιθανών δυνατοτήτων τους.

Είναι, επομένως, επιτακτική η ανάγκη και αποτελεί προτεραιότητα στον παγκόσμιο αγώνα ενάντια στη τρομοκρατία, οι τρομοκράτες να εμποδιστούν από το να αποκτήσουν πρόσβαση στα οξείδια υλικά. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη θέσπιση αυστηρότερων εγχώριων, αλλά και διεθνών, προτύπων προστασίας και ελέγχων (*Bremer Maerli et al., 2003*).

Σημαντική πρόοδος για την αποφυγή μιας πυρηνικής επίθεσης έχει σημειωθεί σε όλο τον κόσμο. Τα περισσότερα κράτη έχουν εξασφαλίσει την ασφάλεια του υψηλά εμπλουτισμένου ουρανίου και πλουτωνίου (τα βασικά συστατικά ενός πυρηνικού όπλου), ή τα έχουν μεταφέρει στις ΗΠΑ και τη Ρωσία για φύλαξη (*Pandza, 2011*).

Η απόκτηση πυρηνικών όπλων από τρομοκράτες απαιτεί αρκετό χρόνο, σωστό σχεδιασμό, πόρους και τεχνογνωσία, χωρίς εγγυήσεις ότι μια αποκτηθείσα ή κλεμμένη συσκευή θα μπορούσε να λειτουργήσει. Επιπροσθέτως, απαιτεί τον παραγκωνισμό ορισμένων δραστηριοτήτων και άμεσων στόχων των τρομοκρατών, για την απόπειρα εκδήλωσης πυρηνικής επίθεσης, που μέχρι στιγμής καμιά τρομοκρατική οργάνωση δεν έχει επιτύχει. Ενώ η απουσία αποδείξεων δεν σημαίνει απόδειξη της απουσίας, είναι λογικό να συμπεράνουμε ότι, ο φόβος της πυρηνικής τρομοκρατίας έχει καταπνίξει τη ρεαλιστική θεώρηση της απειλής (*Weiss, 2015*).

Συνεπώς, η καταπολέμηση της απειλής της πυρηνικής τρομοκρατίας απαιτεί μια συντονισμένη παγκόσμια δράση, στο πλαίσιο της υπάρχουσας δομής της πυρηνικής ασφάλειας. **Η Παγκόσμια Πρωτοβουλία για την Καταπολέμηση της Πυρηνικής Τρομοκρατίας** - πρόκειται για μια πολυεθνική προσπάθεια συνεργασίας, ιδρυθείσα από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Ρωσία το 2006 - μπορεί να λειτουργήσει ως ένα διπλωματικό όχημα, για την προώθηση της μέγιστης δυνατής συνεργασίας μεταξύ των μεγαλύτερων πυρηνικών δυνάμεων του κόσμου (*Bowen, 2012; Korbatov et al., 2015*).

Η μη διάδοση των πυρηνικών θα πρέπει να αποτελεί την ύψιστη προτεραιότητα όλων των εθνών. Η πυρηνική τρομοκρατία μπορεί,

επίσης, να έχει μια άλλη οδυνηρή επίπτωση, θέτοντας σε κίνδυνο τη δημοκρατία μας. Η τρομοκρατία θέτει τρομερούς κινδύνους, αλλά ο φόβος τόσο για τις πραγματικές, όσο για τις "φανταστικές" απειλές, δεν πρέπει να μας οδηγήσει στον περιορισμό των ελευθεριών μας και των βασικών αρχών και αξιών μας. Δεν υπάρχει περιθώριο συμβιβασμού μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας. Δεν μπορούμε να έχουμε το ένα δίχως το άλλο. Και αν η πυρηνική τρομοκρατία είναι ευθύνη που βαραινεί την κυβέρνηση, η αντιμετώπιση του πυρηνικού τρόμου είναι ευθύνη και καθήκον του κάθε πολίτη. Η απόρριψη του αβάσιμου φόβου, σε συνδυασμό με αποφασιστικά βήματα για τη θωράκιση του έθνους από τις πραγματικές απειλές, εξασφαλίζει την επιβίωση της χώρας και την αφοσίωσή όλων μας στην έννοια της ελευθερίας και της δημοκρατίας (Jenkins, 2008).

Η **απειλή πυρηνικής επίθεσης** από τρομοκράτες αποτελεί, επίσης, κίνδυνο για τις ζωές και τις δημοκρατικές ελευθερίες. Ο κίνδυνος αυτός θα παραμένει υψηλός, έως ότου οι πυρηνικές δυνάμεις του κόσμου εξαλείψουν τα πυρηνικά οπλοστάσιά τους (Mattis, 2009).

4ο Κεφάλαιο - Ραδιολογικά Όπλα

4.1. Γενικά για τα Ραδιολογικά Όπλα

Μια επιπλέον κατηγορία όπλων, στα οποία οι τρομοκράτες έχουν πρόσβαση και επομένως μπορούν να χρησιμοποιήσουν - αν και με δυνητικά πολύ μικρότερη καταστροφική ικανότητα - είναι μια «**ραδιολογική**» ή «**βρώμικη βόμβα**». Πρακτικά, πρόκειται για μια απλή βόμβα που περιέχει πλήθος συμβατικών εκρηκτικών υλών, καθώς και κάποια ποσότητα ραδιενεργού υλικού. Το όφελος από μια τέτοια επίθεση έγκειται σε μεγάλο βαθμό στη θεαματική φύση της επίθεσης, παρά στον συνολικό αριθμό των ανθρώπινων απωλειών (*Katona et al., 2006*).

Οι βρώμικες βόμβες, τις οποίες οι εμπειρογνώμονες αποκαλούν **Συσκευές Ραδιολογικής Διασποράς (RDD)**, είναι μηχανισμοί που προορίζονται να διασκορπίζουν τα ραδιενεργά υλικά, χωρίς να προκαλείται πυρηνική έκρηξη. Κατά την εκπυροσκόρπηση, το ραδιενεργό υλικό κονιορτοποιείται και εκχύνεται στο περιβάλλον. Εάν εκραγεί στον αέρα, δεκάδες ή εκατοντάδες τετραγωνικά μίλια μπορεί να μολυνθούν από ραδιενεργά υλικά. Η ποσότητα και το είδος των ραδιενεργών υλικών που χρησιμοποιηθήκαν, θα καθορίσουν τον αριθμό των θυμάτων, την έκταση των εκκενώσεων και την έκταση της μόλυνσης (*Allison, 2004; Bellany, 2007; Ellis, 2014*). Παράγοντες, όπως ο σχηματισμός του εδάφους, οι καιρικές συνθήκες και η πυκνότητα του πληθυσμού, αποτελούν σημαντικές συνιστώσες για το μέγεθος των συνεπειών από την πυροδότηση μιας τέτοιας ραδιολογικής συσκευής (*Mattis, 2009*).

Από τη δεκαετία του **1990**, εκατοντάδες περιστατικά παράνομης διακίνησης πυρηνικών, όπως κλοπή και λαθρεμπόριο οξείου υλικού, έχουν καταγραφεί επίσημα από τη **Διεθνή Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας (IAEA)**. Ο ανεπαρκής έλεγχος των ραδιενεργών υλικών θέτει

κινδύνους και έχει οδηγήσει στην ενίσχυση και στην τόνωση της διεθνούς συνεργασίας για την εφαρμογή διεπιστημονικής σύμπραξης, για τη διατήρηση των πυρηνικών και ραδιενεργών υλικών σε ασφαλή κατάσταση, που θα συμβάλλει καθοριστικά στη μείωση του κινδύνου να πέσουν «**βρώμικες βόμβες**» και άλλα είδη όπλων, στα χέρια των τρομοκρατών.

Στον **20ο αιώνα**, οι ραδιολογικές πηγές χρησιμοποιούνται ευρέως στην καθημερινή ζωή. Αυτές οι πηγές, στα χέρια τρομοκρατικών οργανώσεων, μπορεί να αποτελέσουν απειλή για την ασφάλεια των πολιτισμένων εθνών, προκαλώντας σοβαρές διαταραχές στις κοινωνικοπολιτικές δομές. Η ραδιενέργεια έχει πολλές εφαρμογές σε τελείως διαφορετικούς τομείς της καθημερινής ζωής: από τα εργοτάξια μέχρι τις εξελιγμένες ιατρικές εξετάσεις και τις θεραπευτικές δραστηριότητες. Λόγω των δραστηριοτήτων αυτών, οι ραδιολογικές πηγές είναι αρκετά συνηθισμένες και σχετικά εύκολο να αποκτηθούν (*Arkiyan and Diamond, 2006*).

4.2. Επιπτώσεις από τη χρήση των Ραδιολογικών Όπλων

Η έκρηξη μιας «*βρώμικης βόμβας*» θα μπορούσε να μολύνει τα αποθέματα νερού, τροφίμων και άλλων καταναλωτικών προϊόντων. Η ψυχολογική και κοινωνικοπολιτική επίδραση, που θα προκαλούνταν από την έκρηξη μιας «*βρώμικης βόμβας*», πιθανότατα θα ήταν μεγαλύτερη από τις παραγόμενες επιπτώσεις από τη ραδιενεργό μόλυνση αυτή καθαυτή. Παρά το γεγονός ότι, το χειρότερο σενάριο θα μπορούσε να συμβεί ανά πάσα στιγμή, μια δυναμική στρατηγική που θα ενσωμάτωνε και συνδύαζε τρόπους αντιμετώπισης, θα μείωνε σημαντικά τις ζημιές, που θα προκαλούνταν από μια έκρηξη «*βρώμικης βόμβας*» (*Carpintero-Santamaria, 2012 & 2015*).

Μια **τρομοκρατική επίθεση με ραδιολογικά όπλα** θα επιφέρει ένα μεγάλο αριθμό συνεπειών, που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν

άμεσα, όπως ο **πανικός** του κοινού λόγω της έλλειψης πληροφόρησης και της αβεβαιότητας, το **ψυχολογικό τραύμα** λόγω της συνδυασμένης επίδρασης της συμβατικής βόμβας και του φόβου της ακτινοβολίας, καθώς και η **εκκένωση** των αστικών περιοχών ενδεχομένως για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, προκειμένου να απολυμανθούν. Θα μπορούσε, επίσης, να δημιουργήσει σημαντικές **οικονομικές** και **ψυχολογικές επιπτώσεις**, με την πιθανότητα πρόκλησης επιβλαβών επιπτώσεων για τη **δημόσια υγεία**. Οι επιδράσεις αυτές θα πρέπει να αξιολογηθούν εκ των προτέρων και να υιοθετηθούν τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να υπάρχει σωστός συντονισμός και οργάνωση σε συντρέχουσα περίπτωση (*Apikyan and Diamond, 2006; Streeper, 2010*).

Μια **«βρώμικη βόμβα»** είναι πιθανό να διασπείρει μόνο μία ραδιενεργό ουσία, με πιο πιθανή ουσία αυτή του καϊσίου 137, με το κοβάλτιο 60 και το στρόντιο 90 να αποτελούν τις εναλλακτικές επιλογές (*Yamamoto, 2013*).

Σε περίπτωση τρομοκρατικής επίθεσης με ραδιολογικά όπλα, μια **"ιδανική"** αντιμετώπιση - αντίδραση - διαχείριση θα έπρεπε να ακολουθεί χρονολογικά τα παρακάτω βήματα:

- ανίχνευση της **«βρώμικης βόμβας»**,
- ανάπτυξη εξειδικευμένου προσωπικού,
- προσδιορισμός του ραδιενεργού υλικού της συσκευής,
- περιορισμός της μόλυνσης,
- ιατρική περίθαλψη των εκτεθειμένων ατόμων,
- επί τόπου άμεση αξιολόγηση της κατάστασης,
- εκκένωση των μολυσμένων περιοχών και
- ανακοινωθέν για ενημέρωση του κόσμου (*Apikyan and Diamond, 2006*).

4.3. Αποτίμηση - Προτάσεις & Συμπεράσματα

Η έλλειψη μέτρων σε διεθνές επίπεδο, για τον έλεγχο των ραδιολογικών πηγών, είναι άκρως ανησυχητική για **πολλούς λόγους**:

- η κατασκευή μιας «βρώμικης βόμβας» είναι πολύ πιο εύκολη από την κατασκευή ενός πυρηνικού όπλου από το μηδέν ή από κλεμμένο οξάσιμο υλικό.
- δεδομένων των πολλών περιστατικών, που σχετίζονται με την εκτροπή από τον κανονιστικό έλεγχο και την κακή χρήση των ραδιολογικών πηγών, μια επίθεση με «βρώμικη βόμβα» είναι ένα από τα πιο πιθανά σενάρια.
- η ασφάλεια των ραδιολογικών πηγών είναι γενικά ασθενής και ασυνεπής.
- είναι σχεδόν αδύνατο να προσδιοριστεί επακριβώς ο συνολικός αριθμός των ραδιολογικών πηγών, που παρασκευάζονται και διανέμονται.
- μεταχειρισμένες ραδιολογικές πηγές βρίσκονται συχνά μη ελεγχόμενες να διέρχονται τα σύνορα, οι δε ποινές είναι μικρές.
- η αυξημένη προσφορά και ζήτηση για ραδιολογικές πηγές διευκολύνει την ταχεία και μη αυστηρά ελεγχόμενη διανομή τους (Streeper, 2010).

Επί του παρόντος, **καμία διεθνής συμφωνία** δεν απαιτεί την αναφορά της απώλειας του ελέγχου ακόμη και των πιο επικίνδυνων ραδιολογικών πηγών και υλικών. Οι αυξανόμενες ανησυχίες για την πιθανή χρήση των πηγών αυτών από τρομοκράτες ή εγκληματίες, καθιστά την απώλεια του ελέγχου των ισχυρών ραδιολογικών πηγών ζωτικής σημασίας ανησυχία για όλες τις χώρες (Moore, 2014).

5ο Κεφάλαιο - Χημικά & Βιολογικά Όπλα

5.1. Γενικά για τα Χημικά & Βιολογικά Όπλα

Η επικρατέστερη άποψη για τα χημικά και βιολογικά όπλα είναι ότι, πρόκειται για την **«ατομική βόμβα του φτωχού ανθρώπου»**, ότι είναι τα άθλια μέσα για τη δημιουργία τρόμου, που τα πολιτισμένα έθνη δε χρησιμοποιούν. Αυτή η αφελής, αρχέγονη και στενόμυαλη άποψη αγνοεί το γεγονός ότι, τα έθνη που διαθέτουν πυρηνικά, έχουν επίσης αναπτύξει χημικά και βιολογικά όπλα. Επίσης, παραβλέπει το γεγονός ότι, οι περισσότερες χώρες επενδύουν περισσότερο στην παραγωγή χημικών και βιολογικών όπλων, σε σχέση με το παρελθόν, παρά την υποτιθέμενη αντίληψη ότι, ο κόσμος βρίσκει τα όπλα αυτά **«ανήθικα»**. Οι χώρες επενδύουν στο χημικό και βιολογικό πόλεμο για πολύ **ορθολογικούς λόγους**. Τα όπλα αυτά:

- μπορούν να παραχθούν και να αναπτυχθούν αποτελεσματικά,
- μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την καταπολέμηση μη εκπαιδευμένων ή εξοπλισμένων σύγχρονων δυνάμεων ή ανταρτών,
- μπορούν να μειώσουν τις συγκρούσεις, που θα μπορούσαν διαφορετικά να είναι χρονοβόρες και δαπανηρές.

Το γεγονός ότι, τα έθνη συνεχίζουν να αναζητούν τα χημικά και βιολογικά όπλα είναι επίσης απόδειξη ότι, θεωρούν τα όπλα αυτά εύχρηστα και απαραίτητα μέσα πολέμου (*Mauroni, 2003*).

Οι όροι **«χημικά όπλα»** και **«βιολογικά όπλα»** χρησιμοποιούνται συχνά συλλογικά αναφορικά με μία χημική ένωση ή ουσία, ή με έναν παθογόνο οργανισμό ή τοξίνη, που προέρχεται από ένα ζωντανό οργανισμό, ενισχυμένο ή τροποποιημένο για χρήση του ως όπλο, προκειμένου να προκαλέσει νοσηρότητα ή θνησιμότητα σε έναν πληθυσμό. Οι όροι **«βιολογικοί παράγοντες κινδύνου»** και **«χημικοί παράγοντες κινδύνου»** μπορεί να χρησιμοποιηθούν μαζί με τον όρο

"βιοχημικοί παράγοντες κινδύνου" και αναφέρονται σε βιολογικούς οργανισμούς ή ενώσεις και χημικές ενώσεις και ουσίες, που έχουν αναγνωριστεί ότι, έχουν μια ιδιαίτερος σημαντική παθογόνα ή τοξική χρήση εναντίων των ανθρώπων, των γεωργικών πόρων, καθώς και των άλλων στοιχείων υποδομής. Οι **βιολογικοί και χημικοί παράγοντες** επωφελούνται των βασικών οδών εισόδου ή μέσω έκθεσης του στοχευόμενου πληθυσμού. Τρόποι εισόδου είναι η εισπνοή και η απορρόφηση από οποιοδήποτε μέρος της αναπνευστικής οδού, η κατάποση και η απορρόφηση μέσω της γαστρεντερικής οδού, καθώς και η απορρόφηση μέσω του δέρματος, των οφθαλμών και των βλεννογόνων (*Kendall et al., 2008; Chalela and Thomas Burnett, 2012*).

Η **χρήση βιολογικών ή χημικών παραγόντων** από τους τρομοκράτες, για να προκαλέσουν ασθένεια ή να *"εξασθενίσουν"* έναν πληθυσμό, μπορεί να είναι είτε **φανερή**, είτε **συγκεκριμένη**. Η **φανερή χρήση** ενός βιολογικού ή χημικού όπλου, ιδιαίτερα ενός χημικού παράγοντα, είναι ένα **άμεσα αναγνωρίσιμο περιστατικό**, είτε με τη μέθοδο της παράδοσης (έκρηξη, παγιδευμένο όχημα κλπ), είτε με τις σχεδόν άμεσες φυσιολογικές επιπτώσεις και επιδράσεις στο στοχευόμενο πληθυσμό. Το επιθυμητό αποτέλεσμα μιας φανεράς επίθεσης είναι να προκαλέσει **άμεσο τρόμο**, την άμεση ανταπόκριση των ομάδων έκτακτης βοήθειας, καθώς και των διωκτικών αρχών. Η **συγκεκριμένη χρήση** βιολογικών και χημικών παραγόντων, ιδίως των βιολογικών, μπορεί να προορίζεται για την επίτευξη περισσότερο **στρατηγικών στόχων**. Οι στρατηγικοί στόχοι που θα μπορούσαν να επιτευχθούν, μέσω της συγκεκριμένης χρήσης ενός βιολογικού όπλου, περιλαμβάνουν τη διακοπή ή την αποδιοργάνωση της παραγωγής, επεξεργασίας και παράδοσης τροφίμων, τη διατάραξη της βιομηχανίας και της οικονομίας, μέσω των απουσιών των εργαζομένων. Οι συγκεκριμένες επιθέσεις είναι μυστικές και χαμηλού προφίλ. Ως αποτέλεσμα της μυστικής φύσης τους και ιδίως αναφορικά με τους βιολογικούς παράγοντες, η νοσηρότητα και θνησιμότητα που προκαλείται από μια συγκεκριμένη επίθεση, μπορεί να είναι πιο

διαδεδομένη και εκτεταμένη, προτού καν γίνει αντιληπτή ή αναγνωρισθεί, σε αναλογία με μια φανερή επίθεση (*Kendall et al., 2008*).

5.2. Χημικά & Βιολογικά Όπλα - Ιστορική αναδρομή

Η ανάπτυξη μη συμβατικών όπλων και όπλων μαζικής καταστροφής, εναντίον αμάχων, δεν αποτελεί καινοτομία ή κάτι πρωτάκουστο στη σημερινή εποχή. Κατά το παρελθόν, η ανθρωπότητα έχει "εκμεταλλευτεί" τις ασθένειες, τις τοξίνες και τα δηλητήρια από τις πρώτες ημέρες που οι πόλεμοι άρχισαν να καταγράφονται ιστορικά, εξαπολύοντας πολέμους, διαπράττοντας εγκλήματα και επηρεάζοντας ή εξαναγκάζοντας άλλους. Έχοντας βιώσει τις φρικαλεότητες και τις απώλειες **(530.000) - (1.300.000)** θυμάτων, που προκλήθηκαν από την χρήση των περίπου **(125.000)** τόνων χημικών όπλων κατά τη διάρκεια του **Α' Παγκοσμίου Πολέμου**, η διεθνής κοινότητα έθεσε εκτός νόμου τη χρήση των όπλων αυτών, με το **Πρωτόκολλο της Γενεύης το 1925** (*Kendall et al., 2008*).

Το **Πρωτόκολλο της Γενεύης του 1925** αποτέλεσε στην ουσία την αντίδραση ενάντια στην κακή χρήση της σύγχρονης χημείας, δηλαδή τη χρήση θανάσιμων αερίων κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Το Πρωτόκολλο απαγόρευε τη χρήση των χημικών και βιολογικών - ή αλλιώς «βακτηριολογικών» - όπλων στον πόλεμο. Δεν απαγόρευε, όμως, την ανάπτυξη και την αποθήκευση χημικών και βιολογικών πολεμικών παραγόντων (*Kelle et al., 2006*). Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά και του Ψυχρού Πολέμου, τεράστιες ποσότητες χημικών όπλων παρήχθησαν και αποθηκεύτηκαν από τη Σοβιετική Ένωση και τις ΗΠΑ, ωστόσο, πολύ λίγα χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. (*Kendall et al., 2008*).

Και οι δύο Συμβάσεις - η «**Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα (CWC)**» και η «**Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα (BWC)**» - έχουν τις

ρίζες τους στο **Πρωτόκολλο της Γενεύης του 1925** για "την Απαγόρευση της Χρήσης σε Πόλεμο Ασφουξιογόνων, Δηλητηριωδών ή άλλων Αερίων, καθώς και των Βακτηριολογικών Μεθόδων Πολέμου". Ωστόσο, στα τέλη της δεκαετίας του 1960, τα δύο αυτά καθεστώτα στήθηκαν σε διαφορετικές βάσεις και ακολούθησαν ξεχωριστά μονοπάτια, με τις διαπραγματεύσεις να διαχωρίζονται για τις δύο αυτές κατηγορίες όπλων, με τη *Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα* να ολοκληρώνεται επιτυχώς το 1972. Αντίθετα, η *Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα* ολοκληρώθηκε το 1993 (Kelle et al., 2006).

Τόσο η **(BWC)** του 1972, όσο και η **(CWC)** του 1993 είναι πολυμερείς συνθήκες διαπραγμάτευσης μεταξύ κρατών. Από πολλές απόψεις, οι δύο Συμβάσεις είναι "προϊόντα" της περιόδου διαπραγμάτευσης, δηλαδή της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου, και το πλαίσιο κάτω από το οποίο οι διαπραγματεύσεις έλαβαν χώρα, επηρέασε έντονα την αρχιτεκτονική τους. Ενώ οι ακριβείς λόγοι της διαπραγμάτευσης και της σύναψης των δύο συμφωνιών ήταν διαφορετικοί, ο βασικός σκοπός και των δύο Συμβάσεων ήταν να ενισχυθεί το πλαίσιο για τη μη χρήση τέτοιων όπλων στον πόλεμο και να διασφαλιστεί ότι, τα κράτη που κατέχουν τέτοια όπλα, θα τα καταστρέψουν (*Weapons of Mass Destruction Commission, 2006*).

5.3. Χημικά Όπλα

5.3.1. Γενικά για τα Χημικά Όπλα

Η **Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα (CWC)** ορίζει τον **παράγοντα χημικού πολέμου** ως «*κάθε χημική ουσία, η οποία μέσω της χημικής δράσης της στις διαδικασίες της ζωής, μπορεί να προκαλέσει θάνατο, προσωρινή ανικανότητα ή μόνιμη βλάβη σε ανθρώπους ή ζώα*». Αυτό περιλαμβάνει όλες αυτές τις χημικές ουσίες, ανεξάρτητα από την προέλευσή τους ή τον τρόπο παραγωγής τους, και ανεξάρτητα από το εάν αυτές παράγονται σε εγκαταστάσεις πυρομαχικών ή αλλού. Ο **"ιδανικός παράγοντας χημικού πολέμου"** είναι ιδιαίτερα τοξικός σε μικρές δόσεις, μπορεί να παρασκευαστεί σε μεγάλη κλίμακα με φθηνές, εγχώριες και εύκολα προσβάσιμες πρώτες ύλες, μπορεί να μετατραπεί εύκολα σε όπλο (δηλαδή να παραδοθεί μέσω μιας οβίδας πυροβολικού, μιας εναέριας βόμβας, ενός πυραύλου ή μιας νάρκης) και μπορεί να μεταφερθεί και να αποθηκευθεί, χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα (Mauroni, 2003).

Οι **παράγοντες χημικού πολέμου** είναι τοξικοί, τεχνητοί και παράγονται με σκοπό την εξουδετέρωση και το θάνατο. Αυτοί περιλαμβάνουν τους **«παράγοντες ασφυξίας»**, όπως το φωσγένιο που ερεθίζει τους πνεύμονες, ώστε να γεμίσουν με υγρό με αποτέλεσμα το θύμα να πάθει ασφυξία, τους **«φυσαλιδώδεις παράγοντες»**, όπως το αέριο μουστάρδας που προκαλεί χημικά εγκαύματα και φουσκάλες στο δέρμα, τους **«παράγοντες αίματος»**, όπως το υδροκυάνιο που στερεί τους ιστούς από οξυγόνο και προκαλεί ταχεία ανεπάρκεια των οργάνων και τους **«νευροτοξικούς παράγοντες»**, όπως το σαρίν που διαταράσσει τη λειτουργία του νευρικού συστήματος και προκαλεί σπασμούς και θάνατο λόγω αναπνευστικής παράλυσης (Mika and Fiserova, 2011).

5.3.2. Χημικά Όπλα - Ιστορική αναδρομή

Σε σύγκριση με τις μεθόδους, τους εξοπλισμούς και τα υλικά του πολέμου από την απαρχή του χρόνου μέχρι το 19ο αιώνα, ο **A' Παγκόσμιος Πόλεμος** σηματοδότησε μια κρίσιμη καμπή και αποκάλυψε αλλαγές που ίσως εκατοντάδες χρόνια ειρήνης, δεν θα μπορούσαν ποτέ να επιφέρουν. Αναμφίβολα, η μεγάλη κλίμακας χρήση των χημικών ως όπλων, προέκυψε κατά τη διάρκεια του A' Παγκοσμίου Πολέμου, σε μεγάλο βαθμό λόγω της άνευ προηγουμένου ανάπτυξης της χημικής βιομηχανίας (Coleman, 2005). Στο **B' Παγκόσμιο Πόλεμο**, οι στρατιωτικοί διοικητές του Άξονα και των Συμμάχων αντιστάθηκαν στη χρήση των χημικών όπλων και έτσι άφησαν μια ολόκληρη κατηγορία όπλων, που είχε δοκιμαστεί κατά τη διάρκεια του A' Παγκοσμίου Πολέμου, στο ράφι. Ένας συνδυασμός παραγόντων επηρέασε την επιλογή τους. Νομικοί περιορισμοί, η δύναμη της κοινής γνώμης και τα τεχνικά μειονεκτήματα συνέβαλαν ενάντια στην εκ νέου χρήση των χημικών όπλων στο πεδίο της μάχης. Η πιθανότητα αντιποίνων και η προοπτική κλιμάκωσης του πολέμου, επίσης, ήταν λόγοι για τη μη χρήση των χημικών όπλων (Guillemin, 2005).

Ασφαλώς, υπάρχουν και **πέντε (5) τεκμηριωμένες περιπτώσεις χημικού πολέμου** τα τελευταία (90) χρόνια: κατά τη διάρκεια του A' Παγκοσμίου Πολέμου, κατά την Ιταλική εισβολή στην Αιθιοπία, κατά την Ιαπωνική εισβολή στη Κίνα, από τις δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών στο Βιετνάμ, αλλά και στον πόλεμο του Ιράν-Ιράκ τη δεκαετία του 1980 (Coleman, 2005).

5.3.3. Η Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα (CWC)

Η Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα (CWC) αποτελεί τον πυρήνα του καθεστώτος απαγόρευσης των χημικών όπλων (Kelle, 2013).

Στις **13 Ιανουαρίου 1993**, η "*Σύμβαση για την Απαγόρευση της Ανάπτυξης, Παραγωγής, Αποθήκευσης και Χρήσης Χημικών Όπλων και Καταστροφής τους*" ήταν έτοιμη για υπογραφή στο Παρίσι. Ο γενικός στόχος της (**CWC**) ήταν να αποφευχθεί η πιθανότητα χρήσης χημικών όπλων και να διασφαλίσει την καταστροφή των υπαρχόντων οπλοστασίων και εγκαταστάσεων παραγωγής χημικών όπλων (Coleman, 2005).

Η έναρξη της ισχύος της **Σύμβασης για τα Χημικά Όπλα του 1993** έγινε στις **29 Απριλίου 1997** και αποτελεί ένα ξεχωριστό γεγονός στην ιστορία για τον έλεγχο των όπλων. Ωστόσο, δεν ήταν η έμφαση στη μη διάδοση των όπλων που έκανε τη Σύμβαση μοναδική, αλλά το γεγονός ότι, η Σύμβαση ενσωμάτωσε ένα πολύπλοκο διεθνές σύστημα για την εξακρίβωση της συμμόρφωσης των Κ-Μ. Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι μεγάλες συμμαχικές δυνάμεις προσπάθησαν να ερμηνεύσουν και να "*μεταφράσουν*" την ευρύτερη απέχθεια προς το χημικό πόλεμο, σε μια διεθνή απαγόρευση της χρήσης τέτοιων όπλων. Οι συζητήσεις που ακολούθησαν, οδήγησαν στην υιοθέτηση του **Πρωτοκόλλου της Γενεύης του 1925**, για την "*Απαγόρευση της Χρήσης στον Πόλεμο Ασφυξιογόνων ή Δηλητηριωδών ή άλλων Αερίων*". Το Πρωτόκολλο της Γενεύης υπογράφηκε στις 17 Ιουνίου 1925 και τέθηκε σε ισχύ στις 8 Φεβρουαρίου 1928 (Weapons of Mass Destruction Commission, 2006; Üzümcü, 2014).

Μέχρι να τεθεί σε ισχύ η (**CWC**), **το Πρωτόκολλο της Γενεύης** αποτελούσε το μοναδικό έγγραφο, που περιόριζε τη χρήση των τοξικών χημικών ουσιών στον πόλεμο. Ωστόσο, η απαγόρευση περιοριζόταν αποκλειστικά και μόνο στη χρήση χημικών όπλων και όχι στην ανάπτυξη, την παραγωγή και την αποθήκευσή τους. Επιπλέον, το Πρωτόκολλο της Γενεύης δεν περιλάμβανε μηχανισμούς επαλήθευσης και ελέγχου, σε περίπτωση υποτιθέμενης χρήσης χημικών, ούτε προέβλεπε κυρώσεις σε περίπτωση αποδεδειγμένης παραβίασης (Coleman, 2005; Enemark, 2007).

Η **Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα** απαγορεύει όχι μόνο μια ολόκληρη κατηγορία όπλων μαζικής καταστροφής, αλλά είναι και η

πρώτη πολυμερής συνθήκη, που εγκαινιάζει ένα νέο διεθνή οργανισμό για την επαλήθευση και συμμόρφωση με τις διατάξεις της Σύμβασης (Kelle et al., 2006). Η Σύμβαση έχει εξουσιοδοτήσει τον **Οργανισμό για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (OPCW)**, σχετικά με την επαλήθευση και τον έλεγχο του καθεστώτος για τα χημικά όπλα (Weapons of Mass Destruction Commission, 2006; Bosch and Van Ham, 2007).

Το καθεστώς απαγόρευσης των χημικών όπλων είναι πολύ πιο αναπτυγμένο, σε σχέση με το αντίστοιχο καθεστώς των βιολογικών όπλων (Kelle et al., 2006). Σε αντίθεση με την (**NPT**), που επιτρέπει σε (**5**) Κ-Μ να κατέχουν και να διατηρούν πυρηνικά όπλα, οι κανόνες στη (**CWC**) είναι **ίδιοι** για όλα τα Κ-Μ, χωρίς εξαιρέσεις. Εφαρμόζονται, εξίσου, σε όλα τα συμβαλλόμενα μέρη, είτε πρόκειται για μεγάλες δυνάμεις, είτε για μικρές (Weapons of Mass Destruction Commission, 2006).

Συνοψίζοντας, είναι σημαντικό να τονισθεί ότι, η **Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα** δε λειτουργεί σε ένα στατικό περιβάλλον. Η ταχεία πρόοδος της επιστήμης και της τεχνολογίας, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, δημιουργούν μια συνεχή και δυναμική πρόκληση και η Σύμβαση πρέπει να συμβαδίζει και να προσαρμόζεται στις εκάστοτε επικρατούσες συνθήκες και προκλήσεις, προκειμένου να επιτελεί τους στόχους της (Üzümcü, 2014).

5.3.4. Οργανισμός για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (OPCW)

Η (**CWC**) έχει ένα κεντρικό όργανο που είναι επιφορτισμένο με την εφαρμογή της: **τον Οργανισμό για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (OPCW)** (Enia and Fields, 2014).

Ο **(OPCW)** έχει επιφορτιστεί με τον **έλεγχο** της **Σύμβασης για τα Χημικά Όπλα**. Υπάρχουν δύο τύποι χημικών ουσιών, που υπόκεινται σε απαγορεύσεις από τη **Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα** και είναι:

- εκείνες που χρησιμοποιούνται για χημικό πόλεμο (τοξικές και πρόδρομες χημικές ουσίες) &
- εκείνες που χρησιμοποιούνται από την αστυνομία και άλλες Αρχές, για την επιβολή του Νόμου, όπως στις περιπτώσεις εξεγέρσεων και ταραχών (για παράδειγμα τα δακρυγόνα).

Καθήκον του Οργανισμού είναι ο έλεγχος των δεδομένων και η επιθεώρηση των εγκαταστάσεων, ώστε να βεβαιώνει ότι, ο σκοπός είναι θεμιτός και οι δραστηριότητες στις εγκαταστάσεις είναι συνεπείς με τις υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο της Σύμβασης για τα Χημικά Όπλα. Επιπλέον, ο Οργανισμός επιβλέπει την καταστροφή των υπαρχόντων όπλων (*Andemicael and Mathiason, 2005; Weapons of Mass Destruction Commission, 2006; Tucker, 2012*).

Από την εφαρμογή της Σύμβασης για τα Χημικά Όπλα το 1997, ο **(OPCW)** εργάζεται με σκοπό να ανακαλύψει και να καταστρέψει τα οπλοστάσια και αποθέματα χημικών όπλων (*Patrick et al., 2013*). Ο μηχανισμός εφαρμογής του συστήματος επαλήθευσης του **Οργανισμού για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων** θέτει ιδιαίτερα υψηλές απαιτήσεις σε όλα τα κράτη, ιδιαίτερα στη χημική βιομηχανία των πιο προηγμένων αναπτυσσόμενων χωρών (*Morales Pedraza, 2014*).

5.3.5. Χημική τρομοκρατία

Η πιθανότητα οι τρομοκράτες να αποκτήσουν ή να χρησιμοποιήσουν χημικά όπλα προϋπήρχε, πολύ πιο πριν από την στιγμή που μια θρησκευτική ομάδα στην Ιαπωνία επιχειρήσε να το κάνει

πράξη, στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Το πρόβλημα αυτό έχει συζητηθεί επί δεκαετίες, ως επί το πλείστον κεκλεισμένων των θυρών, μεταξύ των κυβερνήσεων, των μυστικών υπηρεσιών και των θεσμικών οργάνων επιβολής του νόμου. Τα χημικά όπλα έχουν συχνά θεωρηθεί γοητευτικά και επιθυμητά σε κράτη, που υστερούν σε υποδομή για την απόκτηση πυρηνικών όπλων (*Shamai, 2015*).

Το **1988**, ο ομιλητής του ιρανικού κοινοβουλίου **Hashemi Rafsanjani** περιέγραψε τα χημικά όπλα ως «**την ατομική βόμβα του φτωχού**⁶». Αυτή η φράση είναι ακριβής, αλλά την ίδια στιγμή είναι και ιδιαίτερος ανησυχητική. Πολλοί υποστηρίζουν ότι, τα πυρηνικά όπλα αποτελούν το ζενίθ των όπλων μαζικής καταστροφής, αφού η κατασκευή τους απαιτεί προηγμένες βιομηχανικές εγκαταστάσεις, καθώς και πρόσβαση σε σπάνια και αυστηρώς ελεγχόμενα υλικά. Από την άλλη πλευρά, τα χημικά όπλα είναι συγκριτικά φθηνότερα και ευκολότερα στην παρασκευή τους, με τη χρήση εξοπλισμού και χημικών ουσιών που χρησιμοποιούνται εκτενώς και ευρέως για μια σειρά μη στρατιωτικών σκοπών (*Coleman, 2005*).

Στην πραγματικότητα, τα χημικά όπλα δεν μπορούν να "αυχνηθούν" και να "χτυπηθούν". Η ακτίνα των επιπτώσεων τους κυριολεκτικά αλλάζει με τις επικρατούσες καιρικές συνθήκες. Επηρεάζουν και επιδρούν αδιακρίτως σε οποιονδήποτε βρεθεί στην ακτίνα δράση τους, τόσο τους στρατιώτες, όσο και τους πολίτες, αναγκάζοντας τους να εισπνεύσουν το θάνατό τους (*Patrick et al., 2013*).

Η **χημική τρομοκρατία** είναι σχετικά οικονομική και δεν απαιτεί εκτεταμένες εγκαταστάσεις. Οι τοξικές χημικές ουσίες είναι φθηνές στην αγορά και την κατασκευή τους (σε σχέση με το οξάσιμο υλικό των πυρηνικών όπλων) και έχουν, επίσης, το πλεονέκτημα της εύκολης μεταφοράς. Μικρές ποσότητες χημικών ουσιών μπορούν εύκολα και μυστικά να μεταφερθούν, σε αντίθεση με μια πυρηνική βόμβα, η οποία είναι συνήθως μεγάλη σε μέγεθος και μεταφέρεται δύσκολα, οπότε και

⁶ Για περισσότερες πληροφορίες στο link: <http://fas.org/irp/threat/an253stc.htm>

απαιτεί ειδικά οχήματα, καθώς και αυξημένη ασφάλεια για τη μεταφορά της (Coleman, 2005).

Οι τρομοκράτες ενδέχεται να καταφύγουν στη χρήση χημικών όπλων για **διάφορους λόγους**:

- για να σκοτώσουν όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους,
- για να προκαλέσουν εκτεταμένο πανικό,
- για να εδραιώσουν θέση ισχύος και δύναμης, στη βάση της οποίας θα μπορούν να διαπραγματευτούν από πλεονεκτικότερη θέση,
- για να ενισχύσουν την ικανότητά τους να διεξάγουν επιθέσεις ανωνύμως, χωρίς την ανάληψη ευθύνης &
- για να αναστατώσουν και να βλάψουν σημαντικά την κοινωνία ή την οικονομία.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν σημαντικοί λόγοι για τους οποίους οι τρομοκράτες **απέχουν**, και ενδεχομένως να συνεχίσουν να το πράττουν, από τη χρήση χημικών παραγόντων. Μερικοί τρομοκράτες μπορεί να έχουν **ηθικούς φραγμούς**, αναφορικά με την κλίμακα και τον απάνθρωπο χαρακτήρα του θανάτου που η χρήση των όπλων αυτών μπορεί να επιφέρει. Άλλοι μπορεί να ανησυχούν ότι, η χρήση χημικών παραγόντων θα μπορούσε **να εξοργίσει πιθανούς υποστηρικτές** και ενδεχομένως να προσβάλλει τα μέλη της οργάνωσης. Τέλος, κάποιοι τρομοκράτες μπορεί να φοβούνται ότι, οι **κυβερνήσεις θα αντιδράσουν με σφοδρότητα**, στην περίπτωση απελευθέρωσης χημικών ουσιών από αυτούς (Coleman, 2005).

Συνεπώς, το ερώτημα που πρέπει να τεθεί, είναι το εξής: **«πότε ένα όπλο μαζικής καταστροφής παύει να λειτουργεί ως τέτοιο»**. Η απάντηση είναι όταν δεν καταστρέφει οποιοσδήποτε (υπο)δομές ή προκαλεί μαζικές απώλειες, όπως συμβαίνει όταν οι τρομοκράτες χρησιμοποιούν μικρές ποσότητες χημικών ή βιολογικών παραγόντων. Αυτά τα **"όπλα μαζικής αναστάτωσης"** όπως πολλοί τα αποκαλούν, είναι πολύ αποτελεσματικά ως προς την πρόκληση φόβου στις μάζες. Βέβαια όπως υποστηρίζεται από κάποιους, η τεχνολογία για την

ανάπτυξη χημικών - βιολογικών πολεμικών υλικών δεν απέχει από τις δυνατότητες ενός ιδιώτη με ανάλογη πανεπιστημιακή μόρφωση, χρηματοδοτούμενο από έναν πλούσιο χορηγό. Επομένως, αν απαιτούνται μόνο αυτά, τίθεται αυθόρμητα το ερώτημα γιατί δεν έχουμε δει μέχρι σήμερα περισσότερες περιπτώσεις χημικής - βιολογικής τρομοκρατίας; Σε μια ιστορική αναδρομή και ανάλυση περιπτώσεων, ο **Jonathan Tacker** του **Ινστιτούτου Διεθνών Σπουδών του Monterey (ΗΠΑ)** υπογραμμίζει ότι, οι τρομοκράτες που ενεργούν με πολιτικά κίνητρα, δεν επιδιώκουν τη χρησιμοποίηση χημικών & βιολογικών πολεμικών παραγόντων, για **διάφορους λόγους** όπως:

- η έλλειψη εξοικείωσής τους με τις απαιτούμενες επιστημονικές τεχνολογίες,
- οι κίνδυνοι και η μη προβλεπτικότητα των τοξικών παραγόντων,
- οι ηθικοί περιορισμοί,
- οι ανησυχίες ότι, η χρήση των χημικών και βιολογικών όπλων θα μπορούσε να απομακρύνει τωρινούς ή μελλοντικούς σπόνσορες &
- οι ανησυχίες ότι, η χρήση των χημικών και βιολογικών όπλων θα μπορούσε να επιφέρει σφοδρά αντίποινα από την πληγείσα κυβέρνηση (*Tucker, 2000*).

Αυτό δεν σημαίνει ότι, επειδή μεγάλος αριθμός πολιτών δεν έχει πληγεί από τη χημική και βιολογική τρομοκρατία, οι κυβερνήσεις του κόσμου δεν πρέπει να είναι προετοιμασμένες για πιθανές τρομοκρατικές επιθέσεις αυτού του είδους. Η απειλή υπάρχει και είναι πραγματική. Αλλά το **ερώτημα** που τίθεται, είναι πόσο άμεσος είναι ο κίνδυνος και πόσα χρήματα πρέπει να δαπανηθούν από τις κυβερνήσεις, για να είναι κατάλληλα προετοιμασμένες;

Είναι γεγονός ότι, υπάρχει μεγάλη παραπληροφόρηση από τους επονομαζόμενους ως "**ειδικούς**" στα θέματα τρομοκρατίας και ως απόρροια αυτής, έχει προκύψει το συχνά χρησιμοποιούμενο απόφθεγμα **«το θέμα είναι όχι το εάν, αλλά το πότε»**. Η παραπληροφόρηση και οι υπερβολές για τους παράγοντες χημικού πολέμου οδηγούν σε

υπερβολικές αντιδράσεις, στην αντιμετώπιση του θέματος αυτού. Τα όπλα αυτά δεν είναι αναποτελεσματικά, «ανήθικα» ή όπλα των «δειλών». Τα έθνη χρησιμοποιούν τα όπλα αυτά, επειδή σκοτώνουν ανθρώπους, οι δε τρομοκράτες, επειδή ξέρουν ότι, προκαλούν τρόμο και φόβο στους ανθρώπους (Mauroni, 2003).

5.3.6. Οι πιο «γνωστές» περιπτώσεις χρήσης χημικών όπλων από τρομοκρατικές ομάδες

Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών, μια σειρά περιστατικών έχουν αναδείξει την επιδίωξη ορισμένων τρομοκρατικών ομάδων, για την απόκτηση και χρήση χημικών όπλων (Tucker, 2012).

Ακολούθως, παρατίθενται τα πιο «γνωστά» τρομοκρατικά χτυπήματα με χρήση χημικών όπλων:

5.3.6α. Τρομοκρατική επίθεση στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου (Νέα Υόρκη, 1993)

Το Φεβρουάριο του **1993**, το **Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου** στη **Νέα Υόρκη** αποτέλεσε στόχο των ισλαμιστών τρομοκρατών, οι οποίοι ανατίναξαν ένα παγιδευμένο φορτηγό, στον υπόγειο χώρο στάθμευσης του Κέντρου. Η επίθεση δεν ήταν απολύτως επιτυχημένη από την πλευρά των τρομοκρατών, αν και **έξι (6) άτομα** έχασαν τη ζωή τους.

Μια **κόκκινη γραμμή** είχε μόλις διαπεραστεί: ισλαμιστές τρομοκράτες είχαν διεξάγει την πρώτη μεγάλη επιχείρησή τους, έναντι στόχου σε αμερικανικό έδαφος. Είχαν αποτύχει, αλλά θα μπορούσε να λεχθεί ότι, θα μάθαιναν από τα λάθη τους και θα επιχειρούσαν ξανά μεταγενέστερα. Στην πραγματικότητα, οι τρομοκράτες είχαν χρησιμοποιήσει ένα δοχείο υδροκυανίου στο φορτηγό - βόμβα, με την

ελπίδα ότι, η έκρηξη θα οδηγούσε το αέριο, μέσω του συστήματος εξαερισμού, σε όλο το κτίριο, αλλά τελικά το αέριο αποτεφρώθηκε στην έκρηξη. Ωστόσο, ήταν μια επίθεση με χημικά όπλα και ως εκ τούτου οι τρομοκράτες είχαν υπερβεί άλλη μια κόκκινη γραμμή (Coleman, 2005).

5.3.6β. Τρομοκρατική οργάνωση Aum Shinrikyo (Ιαπωνία)

Στο παρελθόν, οι τρομοκράτες προσπαθούσαν να αποφύγουν πράξεις ακραίας βίας, υπό το φόβο της αποξένωσης και απομάκρυνσης εκείνων που επεδίωκαν να προσηλυτίσουν στην οργάνωσή τους. Η πρώτη οργάνωση που απέρριψε αυτήν τη φιλοσοφία, ήταν η τρομοκρατική ομάδα **Aum Shinrikyo** στην Ιαπωνία (Bellamy, 2012).

Η πιο καταφανής τρομοκρατική επίθεση, με χημικά όπλα, πραγματοποιήθηκε στις αρχές του **1995**, όταν μέλη της αίρεσης Aum Shinrikyo ("Υπέριστη Αλήθεια") στην Ιαπωνία απελευθέρωσαν τοξικά αέρια σε διάφορους στόχους, ιδιαίτερα στα υπόγεια συστήματα σιδηροδρόμων του Τόκιο και της Γιοκοχάμα, σκοτώνοντας αρκετούς ανθρώπους και τραυματίζοντας αρκετές εκατοντάδες. Ευτυχώς, ο αριθμός των θυμάτων δεν έφθασε σε υψηλά νούμερα, παρά την υψηλή τοξικότητα του υλικού που απελευθερώθηκε.

Οι διεθνείς μυστικές υπηρεσίες υποπτεύονταν ότι, η συγκεκριμένη σέκτα προσπαθεί να αναπτύξει βιολογικά και χημικά όπλα, αλλά έλαβαν σοβαρά υπόψη την εκδοχή αυτή, μόνο όταν η οργάνωση απελευθέρωσε το **αέριο σαρίν** στο μετρό του Τόκιο (Kendall et al., 2008). Η επίθεση με το αέριο σαρίν στο μετρό του Τόκιο, το Μάρτιο του 1995, έχει συχνά αναφερθεί ως χτύπημα "**αφύπνιση**" (Kelle et al., 2006). Αυτό που ακολούθησε μετά την επίθεση, ήταν γενικευμένος πανικός και αναστάτωση για το ενδεχόμενο νέων χτυπημάτων, αλλά η αστυνομία πραγματοποίησε έφοδο στις εγκαταστάσεις των φερομένων ως δραστών

και κατέσχεσε μεγάλες ποσότητες χημικών ουσιών, συνέλαβε δε πολλά μέλη της οργάνωσης, συμπεριλαμβανομένου του ηγέτη της Shoko Asahara (*Spiers, 2000*).

Η τρομοκρατική επίθεση από την **Aum Shinrikyo** ανακηρύχθηκε από πολλούς ως "**η αυγή μιας νέας τρομοκρατικής εποχής**", που θα περιελάμβανε τη χημική και την πυρηνική τρομοκρατία. Άλλοι αναλυτές πίστεψαν ότι, ήταν μια **παρέκκλιση**, ένα μεμονωμένο περιστατικό που ήταν απίθανο να επαναληφθεί. Ωστόσο, κάποιοι εξακολούθησαν να πιστεύουν ότι, αποτελούσε μια θεμελιώδη αλλαγή, που απεικόνιζε την ευκολία με την οποία τρομοκρατικές ομάδες μπορούσαν να αποκτήσουν και να αναπτύξουν δυνατότητες χρήσης τέτοιων όπλων, κάτω από τη μύτη των Αρχών. Είναι αλήθεια ότι, η οργάνωση Aum Shinrikyo άλλαξε τον τρόπο που ο κόσμος έβλεπε την τρομοκρατία, αφού η οργάνωση αποτέλεσε έναν τρομοκρατικό εφιάλτη, μια σέκτα με οικονομική άνεση και τεχνολογικές δυνατότητες, με έναν αρχηγό με αποκαλυπτικό όραμα, με εμμονές για την απόκτηση χημικών και βιολογικών όπλων, χωρίς δισταγμό στο να σκοτώνει. Σύμφωνα με έναν από τους ορισμούς που έχουν δοθεί, αναφορικά με το τι θεωρείται επιτυχημένη τρομοκρατική επίθεση, το τρομοκρατικό χτύπημα της Aum Shinrikyo, με το αέριο σάριν, ήταν μια τεράστια επιτυχία. Ο ορισμός αυτός σχετίζεται με τη δημοσιότητα και την έκταση που έλαβε το θέμα (*Carter, 1998; Coleman, 2005; Mika and Fiserova, 2011*).

Αξίζει να σημειωθεί ότι, η συγκεκριμένη τρομοκρατική σέκτα "*ξεγλίστρησε*" της προσοχής των ιαπωνικών αρχών, παρά τις πολυάριθμες εγκληματικές δραστηριότητές της, συμπεριλαμβανομένων δολοφονιών, απαγωγών, παραγωγής και εμπορίας ναρκωτικών (*Kaplan and Marshall, 1996*). Στην προσπάθεια υλοποίησης του αποκαλυπτικού οράματός της, η τρομοκρατική οργάνωση κινήθηκε "*αριστοτεχνικά*" στους υποκόσμους της Ιαπωνίας και της Ρωσίας, προκειμένου να προμηθευτεί τους χημικούς, βιολογικούς και πυρηνικούς παράγοντες, που απαιτούνταν για την εκπλήρωση των σκοπών της (*Katona et al., 2006*).

Η επίθεση του Μαρτίου του 1995 αντιπροσωπεύει την **υπέρβαση**, αποδεικνύοντας ότι, ορισμένες κατηγορίες όπλων μαζικής καταστροφής είναι μέσα στην εμβέλεια ορισμένων τρομοκρατικών ομάδων. Η επίθεση είχε ως αποτέλεσμα **(12) άνθρωποι** να χάσουν τη ζωή τους και πάνω από **(5000)** να χρειαστούν ιατρική αγωγή (*Ferguson and Potter, 2004; Katona et al., 2006*).

5.4. Βιολογικά Όπλα

5.4.1. Γενικά για τα Βιολογικά Όπλα

Ο **βιολογικός πόλεμος** αναφέρεται στην στρατιωτική ανάπτυξη και χρήση μικροβιακών ή άλλων βιολογικών παραγόντων (συμπεριλαμβανομένων των βακτηρίων, των ιών και των μυκήτων) ή τοξινών, με σκοπό το θάνατο, την προσωρινή ανικανότητα ή τις μόνιμες βλάβες στον άνθρωπο, ή το θάνατο και τη ζημιά σε ζώα ή σε φυτά, για στρατιωτικό σκοπό. Οι **τοξίνες** είναι επιβλαβείς ουσίες, ληφθείσες από μικροβιακούς ή άλλους ζώντες οργανισμούς, ή τα χημικά ανάλογά τους, ανεξάρτητα από την προέλευση ή τη μέθοδο παραγωγής τους. Τα **βιολογικά όπλα** αναφέρονται στα πυρομαχικά, στον εξοπλισμό ή στα άλλα μέσα μεταφοράς και παράδοσης, όπως στις βόμβες ή στις άλλες συσκευές, που προορίζονται για τη διάδοση των βιολογικών παραγόντων ή τοξινών, για εχθρικούς σκοπούς. Τα κύρια μέσα διάδοσης είναι μέσω αερολύματος με εισπνοή από τον πληθυσμό-στόχο ή μέσω ψεκασμού σε καλλιέργειες. Οι **βιολογικοί πολεμικοί παράγοντες** αναφέρονται στους μικροβιακούς και άλλους βιολογικούς παράγοντες και τοξίνες, όταν προορίζονται για χρήση σε βιολογικά όπλα (*Guillemin, 2005*).

Οι παράγοντες των βιολογικών όπλων ταξινομούνται σε **παθογόνα** και σε **τοξίνες**. Τα **παθογόνα** είναι ζωντανοί μικροοργανισμοί, που μπορεί να μολύνουν και να προκαλέσουν ασθένειες σε άλλους ζωντανούς οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών. Οι **τοξίνες** είναι ουσίες, που παράγονται ως μεταβολικά υποπροϊόντα των μικροοργανισμών, των φυτών και των ζώων, ή παράγονται συνθετικά, και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να δηλητηριάσουν άλλους ζώντες οργανισμούς (*Kendall et al., 2008*).

5.4.2. Βιολογικά Όπλα - Ιστορική αναδρομή

Η κρατική ενίσχυση των προγραμμάτων βιολογικών όπλων χάνεται στο βάθος της ιστορίας και είναι κάτι που οι περισσότεροι άνθρωποι δε γνωρίζουν.

Το **Πρωτόκολλο της Γενεύης του 1925** απαγόρευε στα συμβαλλόμενα κράτη τη μεταξύ τους χρήση χημικών και βακτηριολογικών (βιολογικών) μεθόδων πολέμου, πλην όμως δεν απαγόρευε την παραγωγή και την αποθήκευση των βιοχημικών όπλων (*Mattis, 2009*). Το Πρωτόκολλο της Γενεύης απαγόρευσε την πρώτη χρήση βιολογικών όπλων, αλλά τηρούσε σιγή ιχθύος σχετικά με την απόκτηση αυτής της νέας κατηγορίας όπλων. Ως εκ τούτου, επέτρεπε σε ένα συμβαλλόμενο Κ-Μ να προετοιμαστεί για αντίποινα και ανταπόδοση, σε περίπτωση που ένα κράτος εξαπόλυε εναντίον του επίθεση με χημικά ή βιολογικά όπλα (*Guillemin, 2005; Enemark, 2007*).

Κατά τη διάρκεια του **20ου αιώνα**, οι μεγάλες δυνάμεις (Γαλλία, Ιαπωνία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ηνωμένες Πολιτείες και Σοβιετική Ένωση) ανέπτυξαν προγράμματα βιολογικού πολέμου με μεγάλη μυστικότητα. Το **1972**, με την υπογραφή της **Σύμβασης για τα Βιολογικά Όπλα**, τα κρατικά προγράμματα ανάπτυξης και παραγωγής βιολογικών όπλων τερματίστηκαν, ή από εκείνο το σημείο, κατά πολλούς, συνεχίστηκαν με ακόμα μεγαλύτερη μυστικότητα.

Με δύο εξαιρέσεις, τα κρατικά προγράμματα δεν οδήγησαν ποτέ στη χρήση βιολογικών όπλων κατά τη διάρκεια πολέμου. Από το **1939** έως το **1945**, ο αυτοκρατορικός ιαπωνικός στρατός εξαπέλυσε κρυφά πανούκλα και χολέρα στην Κίνα. Οι Ιάπωνες πίστευαν ότι, τα κρούσματα θα θεωρηθούν από τους Κινέζους ότι, οφείλονται στην εμφάνιση εποχιακών επιδημιών ή άλλων φυσικών αιτιών, υπόθεση που επιβεβαιώθηκε, αφού για αρκετά χρόνια μια αβεβαιότητα περιέβαλε τις επιθέσεις αυτές. Η άλλη εξαίρεση, ακόμα πιο δύσκολο να τεκμηριωθεί, ήταν η χρήση βιολογικών παραγόντων σε ειδικές μυστικές επιχειρήσεις.

Η γερμανική προσπάθεια να μολύνουν ζώα με τον ιό του άνθρακα και της μάλης, κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, είναι ίσως το πιο από και καταγεγραμμένο παράδειγμα αυτού του είδους δολιοφθοράς. Ακόμα κι έτσι, ο κόσμος δεν είχε γίνει ποτέ μάρτυρας κάποιας μάχης ή αεροπορικού βομβαρδισμού με βιολογικά όπλα (*Guillemin, 2005*).

Μετά το **1945**, τα πυρηνικά όπλα επισκίασαν την απειλή των βιολογικών όπλων, μέχρι και τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, τα μη δοκιμασμένα βιολογικά όπλα αναδείχθηκαν ως μια νέα τάξη όπλων μεγάλης απειλής, τεχνικά προσιμότερα συγκριτικά με τα πυρηνικά και χημικά όπλα.

Πολύ συχνά τίθεται το ερώτημα γιατί τα βιολογικά όπλα είναι διαφορετικά από οποιαδήποτε άλλα μέσα καταστροφής; Η **απάντηση** είναι ότι, είναι τα μόνα που κατασκευάστηκαν με σκοπό να σκοτώνουν ανυπεράσπιστους ανθρώπους και κάθε ίχνος ζωικής και φυτικής ζωής, με μικρή πιθανότητα χρήσης τους, στο πεδίο της μάχης, στον σύγχρονο πόλεμο (*Guillemin, 2005*).

5.4.3. Η Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα (BWC)

Η πολιτική αφοπλισμού των βιολογικών όπλων, με αποκορύφωμα τη **Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα (BWC)** του **1972**, είναι σταθερά συνυφασμένη με το κυρίαρχο πολιτικό πρότυπο του κόσμου μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά και του μεταψυχροπολεμικού κλίματος.

Η (**BWC**) περιγράφεται συχνά ως η πρώτη διεθνής Συνθήκη, που απαγόρευσε την κατοχή μιας ολόκληρης κατηγορίας όπλων. Η επίδειξη της δύναμης των πυρηνικών όπλων στη **Χιροσίμα** και το **Ναγκασάκι**, αλλά και η επακόλουθη ανάπτυξη και παραγωγή πυρηνικών όπλων από τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ (**1949**), το Ηνωμένο Βασίλειο (**1952**), τη Γαλλία (**1960**) και την Κίνα (**1964**), ενίσχυσε σημαντικά τα κίνητρα για τον

πολυμερή έλεγχο και αφοπλισμό των όπλων αυτών (*Wheelis et al., 2006*). Όταν το **1969**, οι Ηνωμένες Πολιτείες υπό τον **πρόεδρο Νίξον** αποκήρυξαν δημόσια το επιθετικό πρόγραμμά τους για τα βιολογικά όπλα, ήταν η πρώτη φορά που μια μεγάλη δύναμη είχε αποφασίσει μονομερώς να απέχει από τη χρήση μιας ολόκληρης κατηγορίας όπλων. Η απόφαση των ΗΠΑ έδωσε τεράστια ώθηση στη νόρμα ενάντια στη χρήση των βιολογικών όπλων και προετοίμασε το πολιτικό και ηθικό έδαφος για την υιοθέτηση της Σύμβασης για τα Βιολογικά Όπλα (*BWC*) του 1972. Η (**BWC**) υπεγράφη στις 10 Απριλίου 1972 και τέθηκε σε ισχύ στις 26 Μαρτίου του 1975 (*Enemark, 2007; Bosch and Van Ham, 2007*).

Η **Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα (BWC)** ορίζει τα βιολογικά όπλα ως «*μικροβιακούς και άλλους βιολογικούς παράγοντες, ή τοξίνες, ανεξάρτητα από την προέλευσή τους ή μέθοδο παραγωγής τους, των τύπων και σε ποσότητες, που δεν δικαιολογούνται για λόγους προφύλαξης, προστασίας ή άλλους ειρηνικούς σκοπούς*». **Οι βιολογικοί πολεμικοί παράγοντες** περιλαμβάνουν βακτήρια, ιούς και μύκητες ως **παθογόνα** και τις δηλητηριώδεις **τοξίνες**, που προέρχονται από βιολογικούς οργανισμούς (όπως το δηλητήριο φιδιού, τοξίνες από μouxλιασμένα ψωμί κλπ). Οι περισσότεροι παράγοντες βιολογικών όπλων καλλιεργούνται σε εργαστήρια με τη χρήση αποθεμάτων που προέρχονται από φυσικούς πόρους και έχουν σχεδιαστεί για τη χρήση ενάντια σε συγκεκριμένους στόχους (ανθρώπους, συγκεκριμένα είδη φυτών και ζώων ή συγκεκριμένες καλλιέργειες). Υπάρχουν πολύ λίγοι παράγοντες βιολογικών όπλων, που είναι θανατηφόροι και για τον άνθρωπο και για τα ζώα ή και για τα ζώα και για τις καλλιέργειες (*Mauroni, 2003*).

Ένα σημαντικό μειονέκτημα της **Σύμβασης για τα Βιολογικά Όπλα** είναι ότι, στερείται αποτελεσματικών μηχανισμών παρακολούθησης, συμμόρφωσης και επαλήθευσης. Σε αντίθεση με άλλες Συμβάσεις, η (**BWC**) δεν έχει κανένα θεσμικό όργανο επαλήθευσης. Η αρχική Συνθήκη ανέθετε ουσιαστικά την ευθύνη

επαλήθευσης στο **Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ** (*Andemicael and Mathiason, 2005; Bosch and Van Ham, 2007*).

Η **(BWC) του 1972**, σε αντίθεση με τη **(CWC) του 1997** και τη **(NPT) του 1968**, χαρακτηρίζεται συχνά ως ο αδύναμος κρίκος στο παγκόσμιο καθεστώς μη διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής, λόγω της έλλειψης μηχανισμών ελέγχου και επαλήθευσης (*Enemark, 2007; Bellany, 2007*).

Λόγω της έλλειψης ενός μηχανισμού ελέγχου, ο **Jonathan B. Tucker** χαρακτήρισε τη **Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα** ως ένα «**εύθραυστο προπύργιο**» και ως «**την πιο αδύναμη και λιγότερο ανεπτυγμένη Σύμβαση**», συγκριτικά με τη Σύμβαση για τα Χημικά Όπλα και τη Συνθήκη για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων (*Enia and Fields, 2014*).

Η έλλειψη ενός σαφούς ορισμού για το τι θεωρείται βιολογικό όπλο, η απουσία ενός συγκεκριμένου ορισμού για το ποια ποσότητα θεωρείται δικαιολογημένη από πλευράς προφύλαξης και προστασίας, ποιες είναι οι άλλες πιθανές ειρηνικές χρήσεις των βιολογικών παραγόντων που βρίσκονται στη κατοχή ενός συμβαλλόμενου κράτους και θεωρούνται ότι, δεν παραβιάζουν τις διατάξεις της Σύμβασης, η απουσία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού ελέγχου και επαλήθευσης, μεταξύ άλλων, αποτελούν παράγοντες που θέτουν **σημαντικούς περιορισμούς** και εμποδίζουν τη **Σύμβαση για τα Βιολογικά Όπλα** να παίξει το ρόλο που της έχει ανατεθεί, από τη διεθνή κοινότητα, στον τομέα του αφοπλισμού των βιολογικών όπλων (*Morales Pedraza, 2014*).

5.4.4. Βιολογική τρομοκρατία

Δεν υπάρχει γενικά αποδεκτός ορισμός της **βιοτρομοκρατίας**, όπως το ίδιο ισχύει και για την τρομοκρατία. Θεωρούμε ότι, η **βιοτρομοκρατία** έχει **τέσσερα (4) βασικά στοιχεία**: **(1)** τη σκόπιμη

χρήση, ή την απειλή χρήσης, βιολογικών παραγόντων ή τοξινών, **(2)** από άτομα ή ομάδες (αλλά όχι από κράτη), **(3)** ενάντια μη στρατιωτικών στόχων (όπως πολιτών ή γεωργικών στόχων), **(4)** για να επιτευχθεί ένας πολιτικός, ιδεολογικός ή θρησκευτικός σκοπός. Η πρόθεση μπορεί να είναι να προκληθεί ασθένεια, φόβος ενδεχόμενης ασθένειας ή και τα δύο (*Wheelis et al., 2006*).

Τα **βιολογικά όπλα** μπορεί να φαίνονται **πιο ελκυστικά**, σε σχέση με άλλου είδους όπλα, αφού ακόμη και μικρή ποσότητα ενός παράγοντα, αν διασκορπιστεί αποτελεσματικά, θα μπορούσε θεωρητικά να τραυματίσει και να σκοτώσει πολύ περισσότερους ανθρώπους, από ότι τα συμβατικά, χημικά ή ραδιολογικά όπλα (*Spiers, 2000*). Η παραγωγή βιολογικών παραγόντων είναι θεωρητικά ευκολότερη, φθηνότερη και μπορεί ευκολότερα να συγκαλυφθεί, συγκριτικά με την παραγωγή των χημικών ή ραδιολογικών όπλων. Αν διαλυθεί με αερολύματα, η δράση του βιολογικού παράγοντα θα είναι "αόρατη", "αθόρυβη", "άοσμη" και "άγευστη" και δεδομένου ότι, δεν θα μπορεί να ανιχνευθεί, τα πρώτα σημάδια μιας επίθεσης θα μπορούσαν να είναι εκατοντάδες ή χιλιάδες άρρωστοι ή νεκροί άνθρωποι (*Ostfield, 2004; Meyer et al., 2014*).

Όμως, τα **βιολογικά όπλα**, ενώ προσφέρουν τη δυνατότητα για μαζική καταστροφή, αντιμετωπίζουν παράλληλα μια πληθώρα τεχνικών επιπλοκών, μειώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη σχετική χρησιμότητά τους. **Πρώτον**, οι βιολογικοί παράγοντες είναι απίθανο να επιβιώσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα στην ανοικτή ατμόσφαιρα, κάτι που σημαίνει ότι, πρέπει να απελευθερωθούν ταχέως. **Δεύτερον**, πρέπει να προέρχονται από στέλεχος (παράγοντα) θανατηφόρο για τον άνθρωπο. **Τρίτον**, οι μεταβαλλόμενες καιρικές συνθήκες θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την αποτελεσματικότητα της επίθεσης με βιολογικά όπλα. **Τέταρτον**, οι βιολογικοί παράγοντες για να είναι αποτελεσματικοί, θα πρέπει να παραδοθούν άμεσα και κατά τέτοιο τρόπο που να προκαλούν ζημιά και καταστροφή, όπως είναι η μόλυνση της παροχής νερού ή ο ψεκασμός μιας πόλης από τον αέρα (*Panofsky, 1998; Horowitz and Narang, 2014*). Χαρακτηριστική του προαναφερθέντος τέταρτου

παράγοντα είναι **Έκθεση** της **(CIA)**, δημοσιευθείσα το **2003** με θέμα **"Terrorist CBRN: Material and Effects"**, που εξέφραζε ανησυχία και προβληματισμό ότι, η Al Qaeda έχει μελετήσει και διερευνήσει τη δυνατότητα χρήσης γεωργικών αεροσκαφών για τη διάδοση βιολογικών παραγόντων, όπως ο άνθρακας.

Σε περίπτωση βιολογικού ατυχήματος, οι κατέχοντες την εξουσία και διαμορφωτές πολιτικής έχουν επωμιστεί το δύσκολο έργο της αποκατάστασης και επαναφοράς της φυσιολογικής ζωής, με τις λιγότερες δυνατές οικονομικές απώλειες και μέσα στο συντομότερο χρονικό διάστημα, αφού ένα βιολογικό συμβάν μπορεί να έχει μεγάλες επιπτώσεις, από κοινωνικής και οικονομικής άποψης (*Cavallini et al., 2014*). Μια βιολογική τρομοκρατική επίθεση θα μπορούσε, επίσης, να έχει μεγάλο αντίκτυπο στο γενικό πληθυσμό και στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης (*Moran et al., 2008*).

Καταγράφοντας τις επιπτώσεις, αξίζει να σημειωθεί ότι, αν και οι πραγματικές βιοτρομοκρατικές επιθέσεις υπήρξαν, κατά το παρελθόν, εξαιρετικά σπάνιες, δεν ίσχυσε το ίδιο και για τις **φάρσες** σχετικά με τρομοκρατική χρήση βιολογικών όπλων. Οι πρώτες αντιδράσεις σε φάρσες αντιμετωπίστηκαν με δρακόντεια μέτρα, τα δε **"θύματα"** αναγκάστηκαν να υποβληθούν σε εξαντλητικές και ψυχοφθόρες διαδικασίες απολύμανσης. Το ψυχολογικό κόστος ήταν μεγάλο και η επιβεβαίωση ότι, το περιστατικό ήταν φάρσα και όχι πραγματική τρομοκρατική επίθεση, απαίτησε την παρέλευση αρκετών ημερών (*Wheeler et al., 2006*).

Όμως, η αραιή αυτή συχνότητα βιοτρομοκρατικών επιθέσεων δε συμβαδίζει με τα υψηλά επίπεδα ανησυχίας από τις αρχές της **δεκαετίας του 1990**, που αυξήθηκαν σημαντικά μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις του **2001** και τις επιθέσεις γραμμάτων με άνθρακα. Οι ανησυχίες αυτές **"γεννήθηκαν"** και ενισχύθηκαν από τη διακίνηση - διασπορά **"σεναρίων ολοκληρωτικής καταστροφής"** από τους αυτοαποκαλούμενους ως ειδικούς. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, μια στρατιωτική επίθεση με βιολογικά όπλα θα είχε καταστροφικές

συνέπειες, αλλά δεν υπάρχει καμιά απόδειξη ότι επίκειται η χρήση τους από κρατικό δρόντα, πόσο μάλλον από μη κρατικούς δρόντες και υποεθνικές τρομοκρατικές οργανώσεις (*Wheelis et al., 2006*).

5.4.5. Βιολογική τρομοκρατία - Διαφορές με πυρηνική & χημική τρομοκρατία

Η **βιολογική τρομοκρατία** διαφέρει από την **πυρηνική** και **χημική τρομοκρατία**, για μια σειρά από σημαντικούς λόγους, εκ των οποίων οι κυριότεροι είναι:

- **Έλλειψη γεωγραφικών ορίων**. Σε μια μεταδοτική ασθένεια όπως η ευλογιά ή η πνευμονική πανώλη, τα γεωγραφικά όρια της επίθεσης είναι αδύνατο να καθοριστούν. Μετά από μια βομβιστική επίθεση ή ακόμη και σε περίπτωση χημικής απελευθέρωσης, είναι συνήθως εφικτό να καθοριστεί μια περίμετρος και ένα κεντρικό σημείο εστίασης. Η μοναδική φύση των βιοτρομοκρατικών επιθέσεων, όμως, κάνει μια τέτοια οριοθέτηση και ταυτοποίηση σχεδόν αδύνατη.
- **Αθόρυβη επίθεση**. Επειδή η αρχική επίθεση είναι "σιωπηλή", η έναρξη μιας βιοτρομοκρατικής επίθεσης είναι πιθανό να μην ταυτοποιηθεί αρχικά, παρά μόνο όταν οι επιδράσεις της έχουν διαδοθεί. Μόνο όταν οι αίθουσες έκτακτης ανάγκης ή οι κλινικές αρχίσουν να αναφέρουν "ύποπτες" περιπτώσεις, ή ασυνήθιστα μεγάλο αριθμό ασθενών, οι Αρχές θα λάβουν γνώση σχετικά με την πιθανότητα βιοτρομοκρατικής επίθεσης και θα αρχίσουν τη διερεύνηση.
- **Δυσκολία στην ταυτοποίηση των δραστών - Ασαφής πρόθεση**. Η χρονική υστέρηση μεταξύ της αρχικής επίθεσης και της εμφάνισης των συμπτωμάτων, δίνει στους επιτιθέμενους ένα προβάδισμα, περιπλέκει δε τις προσπάθειες για τον εντοπισμό και τη σύλληψη των δραστών. Το έργο γίνεται ακόμα πιο δύσκολο,

στην περίπτωση που οι τρομοκράτες έχουν σχεδιάσει το χτύπημα να φανεί όχι σαν αποτέλεσμα ενός προμελετημένου τρομοκρατικού σχεδίου, αλλά ως ένα φυσικό φαινόμενο (για παράδειγμα εξάπλωση μιας επιδημίας). Το **1984**, η επίθεση με χρήση σαλμονέλας, από την τρομοκρατική αίρεση Rajneeshee, σε εστιατόρια του Όρεγκον (ΗΠΑ), για παράδειγμα, δε θεωρήθηκε σκόπιμη για περισσότερο από ένα χρόνο.

- **Φθινό κόστος παραγωγής**: Οι βιολογικοί παράγοντες είναι πιο φθινοί στην απόκτηση ή παραγωγή τους, σε σύγκριση με τα πυρηνικά ή χημικά υλικά. Σύμφωνα με τον **Scott Layne** και τους συναδέλφους του, "στοιχίζει περίπου **(1.000.000\$)** για να σκοτώσεις ένα άτομο με ένα πυρηνικό όπλο, περίπου **(1000\$)** για να σκοτώσεις ένα άτομο με ένα χημικό όπλο και περίπου **(1\$)** για να σκοτώσεις ένα άτομο με ένα βιολογικό όπλο".
- **Μη συγκεκριμένη συμπτωματολογία**: Μερικοί από τους βιολογικούς παράγοντες που είναι πιθανό να χρησιμοποιηθούν σε μια βιοτρομοκρατική επίθεση - όπως η ανεμοβλογιά και ο άνθρακας - αρχικά δεν προκαλούν συγκεκριμένη συμπτωματολογία (Ostfield, 2004).

5.4.6. Οι πιο «γνωστές» περιπτώσεις χρήσης (ή απόπειρας χρήσης) βιολογικών όπλων από τρομοκρατικές ομάδες

Αρκετοί αναλυτές και συγγραφείς έχουν "στοχοποιήσει" τις εξτρεμιστικές θρησκευτικές ομάδες, ιδιαίτερα εκείνες με αποκαλυπτικά οράματα, ως τους πιο πιθανούς δράστες τρομοκρατικών επιθέσεων με βιολογικά όπλα. Τέτοιες ομάδες μπορεί να επιδείξουν τάσεις βίας και μαζικών δολοφονιών, που ξεπερνούν, κατά πολύ, τις συνηθισμένες κοινωνικές ευαισθησίες. Οι ομάδες αυτές είναι πιθανό να αισθάνονται λιγότερο περιορισμένες από το φόβο κοινωνικών αντιδράσεων, δεδομένου ότι, οι πράξεις τους αποσκοπούν στην ευχαρίστηση μιας **"Υπέριστης**

Οντότητας" (Tucker, 1999; Enemark, 2007). Υπήρξαν μόνο **δύο (2)** επιβεβαιωμένες περιπτώσεις χρήσης (ή απόπειρας χρήσης) βιολογικών όπλων **για τρομοκρατικούς σκοπούς**, με στόχο τον άνθρωπο:

- το **1984**, η χρήση της σαλμονέλας από τη σέκτα Rajneeshee (Όρεγκον, ΗΠΑ) και
- **από το 1990 έως το 1995**, η απόπειρα χρήσης άνθρακα και αλλαντικής τοξίνης από τη σέκτα Aum Shinrikyo (Τόκιο, Ιαπωνία) (Wheelis et al., 2006).

Σχετική αναφορά θα γίνει και στο περιστατικό αποστολής γραμμάτων, μέσω του αμερικανικού ταχυδρομείου, που περιείχαν άνθρακα (ΗΠΑ, 2001).

5.4.6α. Τρομοκρατική σέκτα Rajneeshee (ΗΠΑ)

Η μόνη βιοτρομοκρατική επίθεση που προκάλεσε πραγματική επιδημία, πραγματοποιήθηκε από μια **θρησκευτική κοινότητα** στις ΗΠΑ το 1984. Το φθινόπωρο του **1984**, υπήρξε μια επιδημία **σαλμονέλωσης** σε εστιατόρια του **Όρεγκον (ΗΠΑ)**. Με **(751)** επιβεβαιωμένες περιπτώσεις ασθενών, αποτέλεσε το μεγαλύτερο ξέσπασμα τροφικής ασθένειας στις ΗΠΑ για το 1984 (Wheelis et al., 2006).

Η επίθεση ήταν μια απόπειρα να επηρεαστεί το αποτέλεσμα των τοπικών εκλογών, κατά τρόπο ευνοϊκό για τη σέκτα Rajneeshee, χωρίς τελικά επιτυχή έκβαση (Bellany, 2007; Ellis, 2014).

5.4.6β. Τρομοκρατική αίρεση Aum Shinrikyo (Ιαπωνία)

Η **Aum Shinrikyo** ήταν μια τρομοκρατική ομάδα, εγγεγραμμένη ως θρησκευτική αίρεση στην Ιαπωνία, όπου και η αστυνομία είναι

διστακτική στη λήψη δράσεων, για ιστορικούς λόγους, εναντίον θρησκευτικών ομάδων. Όμως, παρά τους οικονομικούς πόρους που διέθετε και υπερέβαιναν το **(1.000.000.000\$)**, τις εταιρείες-βιτρίνα, τις επαφές στο εξωτερικό, την επιστημονική γνώση και την πρόθεση της ηγεσίας της, δεν κατόρθωσε επιτυχώς και αποτελεσματικά να διαδώσει βιολογικούς παράγοντες (Spiers, 2000).

Ιδρύθηκε το **1984** από το **Shoko Asahara** (πρώην εκπαιδευτή γιόγκα) και η ιδεολογία της ήταν κράμα θεωριών, συμπεριλαμβανομένου του Βουδισμού, του Χριστιανισμού, του Σαμανισμού, του Ινδουισμού και των πεποιθήσεων της Νέας Εποχής. Το όνομα της ομάδας άλλαξε σε **Aum Shinrikyo** («Θρησκεία της Ανώτατης Αλήθειας του Aum») το **1987** και έλαβε επίσημη θρησκευτική άδεια από την μητροπολιτική κυβέρνηση του Τόκιο το **1989**. Η Aum έδειξε ενδιαφέρον για μια σειρά όπλων, με σκοπό να επιτύχει τα αποκαλυπτικά σχέδιά της, όμως η μόνη πρόοδος που υπήρξε στον τομέα αυτόν, αφορούσε τα βιοχημικά όπλα. Η χρήση χημικών όπλων από την Aum είναι γνωστή σε όλους. Δεν ισχύει το ίδιο, όμως, για τις εντατικές προσπάθειές της για την ανάπτυξη βιολογικών όπλων, καθώς όλες οι απόπειρές της απέτυχαν. Έγιναν προσπάθειες να αναπτυχθούν δύο (2) παράγοντες ως βιολογικά όπλα (άνθρακας και αλλαντική τοξίνη) και αρκετές απόπειρες να τους διαδώσουν, με ανεπιτυχή έκβαση. Στις αρχές, η **Aum Shinrikyo** φάνηκε να έχει ρεαλιστικούς πολιτικούς στόχους. Σύμφωνα με ορισμένους αναλυτές, ήταν πιθανώς το συλλογικό αίσθημα ταπείνωσης για τη μη εκλογή της στην ιαπωνική βουλή το **1989**, το γεγονός που οδήγησε τον αρχηγό της σέκτας να προβεί στην αναζήτηση νέων τύπων όπλων και στην ανατροπή της καθεστηκυίας τάξης. Το πρόγραμμα βιολογικών όπλων της Aum ήταν κατά πάσα πιθανότητα το μεγαλύτερο και πιο δαπανηρό, που έχει ποτέ διεξαχθεί από μη κρατικό παράγοντα (Rosenau, 2001; Wheelis et al., 2006; Enemark, 2007).

5.4.6γ. Αποστολή ταχυδρομικών φακέλων με άνθρακα (ΗΠΑ, 2001)

Οι **επιστολές με άνθρακα** που στάλθηκαν μέσω του αμερικανικού ταχυδρομείου, λίγο μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις στη Νέα Υόρκη και την Ουάσιγκτον, στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001, φαίνεται να επιβεβαιώνουν με δραματικό τρόπο ότι, το ερώτημα του κατά πόσον οι τρομοκράτες μπορούν να χρησιμοποιήσουν βιολογικά όπλα, πρέπει να απαντηθεί καταφατικά (*Kelle et al., 2006*).

Είναι ασφαλές να πούμε ότι, ακόμα και οι ειδικοί επί των βιολογικών όπλων ξεπλάγησαν από την υψηλή ποιότητα του **άνθρακα** που στάλθηκε, καθώς και την ικανότητά του να διασκορπιστεί, μέσω των διαδρομών παράδοσης αλληλογραφίας (*Mauroni, 2003*).

Το **φθινόπωρο του 2001**, μια σειρά γραμμάτων που περιείχαν σπόρους άνθρακα, ταχυδρομήθηκαν με παραλήπτη μέσα μαζικής ενημέρωσης και γραφεία μελών του Κογκρέσου της ανατολικής ακτής των ΗΠΑ. Το αποτέλεσμα ήταν να πεθάνουν **(5)** από τα θύματα, ενώ εκείνοι που ανάρρωσαν, υπέφεραν από μακροχρόνιες ανικανότητες και αναπηρίες. Παρά τη μεγαλύτερη και πιο σύνθετη έρευνα που έγινε ποτέ, το **FBI** δεν έχει, μέχρι και σήμερα, καταφέρει να αποδώσει με απόλυτη βεβαιότητα τις επιθέσεις σε συγκεκριμένο/ους δράστη/ες, ή ομάδα, και αυτό δείχνει ότι, η υπόθεση αυτή πιθανότατα δεν πρόκειται να λυθεί ποτέ (*Wheelis et al., 2006; White, 2009*).

5.4.7. Αποτίμηση - Συμπεράσματα & Προτάσεις - Μελλοντική πρόβλεψη

Η **απειλή βιοτρομοκρατικών επιθέσεων** είναι πραγματική και υπαρκτή. Τα προαναφερθέντα **(3)** περιστατικά φανερώνουν ότι, η ανάπτυξη και παράδοση βιολογικών όπλων είναι εφικτό σενάριο, ανεξάρτητα με το αν η χρησιμοποιηθείσα τεχνολογία είναι "πρωτόγονη",

όπως στην περίπτωση των δηλητηριάσεων με σαλμονέλα, ή ιδιαίτερος "εκλεπτυσμένη", όπως στην περίπτωση του άνθρακα (*White, 2009*).

Το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί, είναι αν ο κόσμος στη σημερινή εποχή είναι καλύτερα προετοιμασμένος και προστατευμένος από τα βιολογικά όπλα, από ότι, ήταν στο παρελθόν.

Από **θετικής πλευράς**, οι μεγάλες δυνάμεις και σχεδόν όλα τα έθνη είναι δεσμευμένα στις Συνθήκες, που απαγορεύουν τη χρήση των όπλων αυτών, κάτι που δεν ίσχυε μέχρι και τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου. Στην εποχή μας, η απόκρυψη ενός βιολογικού προγράμματος είναι πιο δύσκολη, λόγω της τεχνολογικής βελτίωσης στον τομέα της επιτήρησης, των μετακινήσεων και του τρόπου επικοινωνίας (*Kraatz-Wadsack, 2009*).

Ωστόσο, αρκετοί υποστηρίζουν ότι, το πρόβλημα της διάδοσης των βιολογικών όπλων σήμερα είναι μεγαλύτερο από ποτέ. Η πρόοδος στη βιοτεχνολογία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να καταστρέψει κάθε μορφή ζωής, ή να τροποποιήσει βασικές διαδικασίες, όπως η γνωστική λειτουργία, η ανάπτυξη, η αναπαραγωγή και η γενετική κληρονομιά. Είναι αρκετοί αυτοί που υποστηρίζουν ότι, οι καινοτομίες αυτές προσφέρουν **«πρωτόγνωρες ευκαιρίες για βία, εξαναγκασμό, καταστολή ή υποταγή»** (*Guillemin, 2005*).

Όμως, η υπερβολή σχετικά με την απλότητα της διαδικασίας ανάπτυξης βιολογικών όπλων, μπορεί να έχει αντίστροφα αποτελέσματα και να ενισχύσει τη θέληση και την πεποίθηση κρατών και τρομοκρατικών ομάδων ότι, το κυνήγι της ανάπτυξης και παραγωγής τέτοιων όπλων δεν είναι "κυνήγι μαγισσών", αλλά ρεαλιστική επιδίωξη (*Ouagrham-Gormley, 2013*).

Τα **βιολογικά όπλα** μπορούν να ελεγχθούν μόνο με ισχυρές διεθνείς Συνθήκες και Συμβάσεις, που θα δεσμεύουν τα κράτη στην κατεύθυνση προστασίας των ανθρώπων και των κοινωνιών, κατά καθολικό τρόπο και χωρίς εξαιρέσεις, έχοντας ως θεμελιώδη αρχή την ειλικρίνεια (*Guillemin, 2005*).

Ανεξάρτητα από τη φύση των πιθανών επιθέσεων, **κανένα πακέτο μέτρων** δεν μπορεί να διασφαλίσει την προστασία μιας χώρας, σε απόλυτο βαθμό, από μια βιοτρομοκρατική επίθεση. Κάθε χώρα θα πρέπει να μάθει να ζει με ένα ποσοστό τρωτότητας και θα πρέπει να **"ζυγίζει"** τα κόστη - είτε οικονομικά, είτε διάβρωσης των ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων - μεταξύ των ληφθέντων βιολογικών μέτρων άμυνας και του περιορισμένου βαθμού ασφαλείας (*Wheelis et al., 2006*)

6ο Κεφάλαιο

Σύνοψη & Τελικά Συμπεράσματα - Μελλοντική Πρόβλεψη για σχέση Τρομοκρατίας & Όπλων Μαζικής Καταστροφής

Είναι αλήθεια ότι, σήμερα δεν είμαστε πιο ασφαλείς από ότι ήμασταν πριν, αλλά και μετά, την εφαρμογή των μέτρων της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 και είναι μια πραγματικότητα που όλοι μας πρέπει να αποδεχτούμε.

Το θεμελιώδες ερώτημα είναι πώς μπορούμε να αποτρέψουμε μια τρομοκρατική επίθεση με χρήση όπλων μαζικής καταστροφής, όπως για παράδειγμα **μια πυρηνική 11η Σεπτεμβρίου 2001**; Είναι βέβαιο ότι, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε και να αποφύγουμε το **«σύνδρομο της άρνησης»** και τα **«σευάρια καταστροφής»** και να προσπαθήσουμε να βρούμε τρόπους, για να την αποτρέψουμε. Υπάρχει ανάγκη για περισσότερη έρευνα, σχετικά με το πώς οι τρομοκράτες σκέφτονται, καθώς και τη φύση των κινήτρων τους. Επίσης, θα πρέπει να υπάρξουν σοβαρές βελτιώσεις στα συστήματα πληροφοριών, που έχουν αποτύχει επανειλημμένα στο παρελθόν. Νέες πρωτοβουλίες θα πρέπει να (ανα)ληφθούν σε παγκόσμιο επίπεδο, συμπεριλαμβανομένων των ιδρυμάτων του ιδιωτικού τομέα (*Katona et al., 2006*).

Μέχρι τώρα, οι τρομοκράτες έχουν επιδείξει μια προτίμηση για τα ήδη δοκιμασμένα συμβατικά όπλα, τα οποία είναι ευκολότερα στη χρήση, πιο αξιόπιστα, λιγότερο δαπανηρά, ο δε κίνδυνος απόκτησης, χειρισμού και χρήση τους είναι μικρότερος, και επομένως είναι πολύ πιθανό να συνεχίσουν να τα χρησιμοποιούν. Όπως τα κράτη διστάζουν να χρησιμοποιήσουν όπλα μαζικής καταστροφής, λόγω του δυσμενούς πολιτικού κόστους, το ίδιο ισχύει και για τους τρομοκράτες, αφού η **πλειοψηφία των τρομοκρατών και τρομοκρατικών οργανώσεων** επιδιώκουν να επιτύχουν πολιτικά οφέλη και κοινωνική υποστήριξη (*Spiers, 2000*).

Η αναγνώριση και αξιολόγηση πιθανών σημείων τρωτότητας, κοινών στο εσωτερικό των δυτικών κοινωνιών όπως η ανεμπόδιστη

μετακίνηση εντός ηπειρωτικών συνόρων, οι τεχνολογίες και οι μέθοδοι παραγωγής και διανομής τροφίμων, τα ηλεκτρονικά συστήματα επικοινωνίας, καθώς και οι ιατρικές υπηρεσίες δημόσιας υγείας, είναι κρίσιμης σημασίας στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση προγραμμάτων επιστημονικής έρευνας, για την αποτελεσματικότερη διευθέτηση, αντιμετώπιση και καταπολέμηση των απειλών. Προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης, σχεδιασμένα ειδικά για την αντιμετώπιση των απειλών αυτών, πρέπει να ενσωματώσουν διεπιστημονική εμπειρογνωμοσύνη και υψηλού επιπέδου εμπειρίες, ώστε να διατηρούν και να βελτιώνουν την ερευνητική δυναμική - πρόοδο, προς την κατεύθυνση επιτυχούς αντιμετώπισης βιοχημικών απειλών στο μέλλον (*Kendall et al., 2008*).

Η απειλή μιας βιολογικής, χημικής, πυρηνικής ή ραδιολογικής επίθεσης είναι πραγματική και δεν παραμένει στάσιμη, αλλά εξελίσσεται δυναμικά. Γι' αυτό το λόγο, απαιτείται συνεχής **επαγρύπνηση** από τον ΟΗΕ, τις μεγάλες δυνάμεις, τις άλλες κυβερνήσεις και τους διεθνείς οργανισμούς, σε παγκόσμιο επίπεδο, ως προς τη λήψη στοχευμένων τρομοκρατικών αντιμέτρων.

Η **Διεθνής Κοινότητα** θα πρέπει να επικεντρωθεί ταυτόχρονα στους ακόλουθους τύπους δραστηριοτήτων, που θα συμβάλλουν προσθετικά στη βελτίωση και ενίσχυση του συλλογικού καθεστώτος ασφάλειας, στον τομέα ελέγχου των εχθρικών χρήσεων της βιοεπιστήμης:

- ενίσχυση και αποτελεσματική εφαρμογή των διεθνών Συμφωνιών, συμπεριλαμβανομένης της παρακολούθησης, επαλήθευσης και υποβολής σχετικών εκθέσεων.
- αύξηση της ευαισθητοποίησης για τη δημόσια υγεία, σε συνδυασμό με βελτιωμένους κανονισμούς υγείας και ασφάλειας.
- έλεγχοι στη μεταφορά και διακίνηση υλικών και εξοπλισμού.
- ενημέρωση του κοινού.
- λήψη αντιτρομοκρατικών μέτρων, με τη χρήση όλων των σύγχρονων (ηλεκτρονικών) αντιτρομοκρατικών μέσων και εργαλείων, με σεβασμό στην προστασία της ιδιωτικότητας και των

ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων (*Weapons of Mass Destruction Commission, 2006*).

Διεθνείς οργανισμοί όπως ο **(IAEA)**, ο **(OPCW)**, οι **G-8** και το **(NATO)** έχουν πρωτοστατήσει στον αγώνα πρόληψης και καταπολέμησης των παγκόσμιων απειλών, όπως η διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, η τρομοκρατία και οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο. Η συλλογική δράση είναι ζωτικής σημασίας.

Προσπάθειες όπως η **Πρωτοβουλία Ασφάλειας κατά της Διάδοσης Όπλων Μαζικής Καταστροφής (PSI)**⁷, η **Παγκόσμια Πρωτοβουλία για την Καταπολέμηση της Πυρηνικής Τρομοκρατίας (GICNT)**⁸ και η **Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη των Πράξεων Πυρηνικής Τρομοκρατίας**⁹ έχουν συμβάλει στην ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της ενημέρωσης - ανταλλαγής

⁷ Η **Πρωτοβουλία Ασφάλειας κατά της Διάδοσης Όπλων Μαζικής Καταστροφής (PSI)** είναι μια παγκόσμια προσπάθεια, που έχει ως στόχο να καταπολεμήσει την εμπορία των Όπλων Μαζικής Καταστροφής (**WMD**), των συστημάτων παράδοσής τους, καθώς και των συναφών υλικών, από και προς κράτη και μη κρατικούς δρώντες. Η **(PSI)** αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο στις παγκόσμιες προσπάθειες για τη διάρρηξη των "μαύρων αγορών", την ανίχνευση και κατάσχεση υλικών (**WMD**) κατά τη μεταφορά και εμπορία τους, καθώς και τη χρήση χρηματοοικονομικών εργαλείων για την καταπολέμηση του εμπορίου αυτού. Ξεκίνησε από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ [George W. Bush](#), το Μάιο του 2003, σε μια συνάντηση στην Κρακοβία (Πολωνία) και έκτοτε έχει μεγαλώσει σημαντικά, περιλαμβάνοντας ένα μεγάλο αριθμό συμβαλλομένων κρατών. Περισσότερες πληροφορίες στο επίσημο site του **(PSI)**: <http://www.psi-online.info/>

⁸ Η **Παγκόσμια Πρωτοβουλία για την Καταπολέμηση της Πυρηνικής Τρομοκρατίας (GICNT)** είναι μια εθελοντική διεθνής συνεργασία, αποτελούμενη από (86) έθνη και (5) διεθνείς οργανισμούς, που έχουν δεσμευτεί στην ενίσχυση της παγκόσμιας ικανότητας για την πρόληψη, την ανίχνευση και την ανταπόκριση ενάντια στην πυρηνική τρομοκρατία. Η **(GICNT)** εργάζεται προς την κατεύθυνση εκπλήρωσης των στόχων αυτών, με τη διεξαγωγή πολυμερών δραστηριοτήτων που ενισχύουν τα σχέδια, τις πολιτικές, τις διαδικασίες και τη δια-λειτουργικότητα των συμβαλλομένων μερών. Στις 16 Ιουλίου 2006, οι Πρόεδροι των ΗΠΑ και της Ρωσικής Ομοσπονδίας, [George W. Bush](#) και [Vladimir Putin](#) αντίστοιχα, ανακοίνωσαν από κοινού τον Οργανισμό για την Παγκόσμια Πρωτοβουλία για την Καταπολέμηση της Πυρηνικής Τρομοκρατίας. Περισσότερες πληροφορίες στο επίσημο site του **(GICNT)**: <http://www.gicnt.org/>

⁹ Η **Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη των Πράξεων Πυρηνικής Τρομοκρατίας (13 Απριλίου 2005)** θέτει την υποχρέωση, στα (100) κράτη (Οκτώβριος 2015) που είναι συμβαλλόμενα μέρη, να συνεργάζονται για την πρόληψη πράξεων πυρηνικής τρομοκρατίας, μεταξύ άλλων, μέσω της ανταλλαγής επαληθευμένων πληροφοριών που σχετίζονται με την ανίχνευση, τη διερεύνηση και την καταστολή των ανωτέρω αδικημάτων. Περισσότερες πληροφορίες στο site του **OHE**: <http://legal.un.org/avl/ha/icsant/icsant.html>

πληροφοριών, στην πραγματοποίηση ασκήσεων προσομοίωσης, στην ανταλλαγή τεχνικής βοήθειας σε τομείς όπως η πυρηνική εγκληματολογία, καθώς και στην καταπολέμηση της εμπορίας των όπλων μαζικής καταστροφής, των μέσων παράδοσης και μεταφοράς τους και των συναφών υλικών, από και προς κράτη και τρομοκρατικές ομάδες (Luna, 2015).

Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, σημαντικές πρωτοβουλίες ελήφθησαν και σε επίπεδο **Ευρωπαϊκής Ένωσης**, στον τομέα καταπολέμησης τη τρομοκρατίας και της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των Κ-Μ, ειδικά μετά το χτύπημα της 9/11 και τη μετέπειτα αποκάλυψη πυρήνων της Al Qaeda στη γηραιά ήπειρο. Άλλα θλιβερά γεγονότα στην Ευρώπη, όπως οι τρομοκρατικές επιθέσεις στη **Μαδρίτη** το **2004** και στο **Λονδίνο** το **2005** αντίστοιχα, ενίσχυσαν τις αντιτρομοκρατικές δυνατότητες και ικανότητες μεταξύ των Κ-Μ και περιορίσαν τα εμπόδια μεταξύ των Αρχών Επιβολής του Νόμου, στην ανταλλαγή ευαίσθητων πληροφοριών. Μεταξύ άλλων πρωτοβουλιών, η **Ευρωπαϊκή Ένωση** κατέληξε σε έναν κοινό ορισμό της τρομοκρατίας, σε μια κοινή λίστα τρομοκρατικών οργανώσεων, θέσπισε το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, ενίσχυσε τα διαθέσιμα εργαλεία για τον περιορισμό και την καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, καθιέρωσε δε νέα μέτρα για την ενδυνάμωση των ελέγχων στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ και της ασφάλειας των αερομεταφορών (Archick, 2014).

Το φαινόμενο των "**ξένων μαχητών**" και τα όσα συμβαίνουν στη Συρία και το Ιράκ, με το **Ισλαμικό Κράτος**, εγείρουν ερωτήσεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα των μέτρων που ελήφθησαν για τον περιορισμό της απήχησης της τρομοκρατίας μετά το 2001, αλλά και την ευρύτερη κατανόηση των γενεσιουργών αιτιών της τρομοκρατίας. Είναι αρκετοί αυτοί που υποστηρίζουν ότι, ο πόλεμος στη Συρία θα αποτελέσει θερμοκοιτίδα για μια νέα γενιά τρομοκρατών. Μια σειρά παραγόντων όπως η έλλειψη αποτελεσματικής πολιτικής για τη λήξη του πολέμου, η απουσία συνεκτικής στρατηγικής για την επιστροφή των "**ξένων μαχητών**", καθώς και η αποτυχία των αφηγήσεων που στοχεύουν στο να

μεταπείσουν τους εθελοντές σε πρώτη φάση να ταξιδέψουν στη Συρία, οδηγούν σε συνεχιζόμενη εθνική και διεθνή ανησυχία, σύγχυση και προβληματισμό, σχετικά με τις απειλές και τους κινδύνους που «γεννά» ο θρησκευτικός εξτρεμισμός. Από την αντίδραση της διεθνούς κοινότητας στις απειλές αυτές, θα καθοριστεί η τροχιά και η πορεία της τρομοκρατίας στα επόμενα χρόνια (Barrett, 2014).

Στο «**αιώνιο**» **ερώτημα** που απασχολεί τη διεθνή κοινότητα, τις κυβερνήσεις, τους διαμορφωτές πολιτικής, τους αναλυτές, τις Αρχές Επιβολής του Νόμου και άλλους φορείς ή ομάδες ατόμων, για το αν οι τρομοκράτες καταφύγουν στη χρήση όπλων μαζικής καταστροφής, ή θα συνεχίσουν να χρησιμοποιούν (κατά κύριο λόγο) μη συμβατικά όπλα, στα τρομοκρατικά χτυπήματά τους, για την επίτευξη των στόχων τους (πολιτικών, θρησκευτικών, ιδεολογικών, κοινωνικών κλπ), **δεν υπάρχει σαφής απάντηση** και ίσως δεν είναι εφικτό να υπάρξει ούτε και στο μέλλον (Ranstorp and Normark, 2009).

Το κατά πόσο μπορεί να απαντηθεί πλήρως και επαρκώς ένα τέτοιο ερώτημα, θεωρώ ότι, συνοψίζεται στη φράση του Αμερικανού δημοσιογράφου **I. F. Stone** και ίσως αποτελεί και την πιο κατάλληλη απάντηση: «**Αν περιμένετε μια απάντηση στην ερώτησή σας κατά τη διάρκεια της ζωής σας, δεν έχετε κάνει ένα αρκετά μεγάλο ερώτημα¹⁰**».

¹⁰ Αυτό αναφέρθηκε στο βιβλίο του Booth, K. (2008). "The Human Faces of Terror: Reflections in a Cracked Looking-glass". Critical Studies on Terrorism, 1(1), p.67.

Βιβλιογραφικές αναφορές & λοιπό υλικό τεκμηρίωσης (ξενόγλωσση)

Ackerman, G. (2004). *Weapons of Mass Destruction Terrorism: A Dubious Definition*. Unpublished manuscript. Center for Nonproliferation Studies. Monterrey Institute of International Studies

Alexander, Y., & Hoenig, M. M. (2008). *The new Iranian leadership: Ahmadinejad, terrorism, nuclear ambition, and the Middle East*. Westport, Conn: Praeger Security International

Allison, G. T. (2004). *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*. Times Books Henry Holt and Company, LLC

Andemicael, B., & Mathiason, J. (2005). *ELIMINATING WEAPONS OF MASS DESTRUCTION*. Prospects for Effective International Verification. Global Issue Series

Apikyan, S., & Diamond, D. (2006). *Countering Nuclear and Radiological Terrorism*. NATO Security through Science Series

Archick, K. (2014). *U.S.-EU cooperation against terrorism. National security and preparedness: Issues, developments, and analyses* (pp. 63-97) Retrieved from www.scopus.com

Ayson, R. (2010). "After a Terrorist Nuclear Attack: Envisaging Catalytic Effects". *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(7), 571-593

Baker, E., & De Graaf, B. (2011). *Preventing Lone Wolf Terrorism: some CT Approaches Addressed*. *PERSPECTIVES ON TERRORISM*, 5(5-6), 43-50

Barrett, R. (2014). *FOREIGN FIGHTERS IN SYRIA. THE SOUFAN GROUP*

Belfer Center for Science and International Affairs and Institute for U.S. and Canadian Studies. (2011). *THE U.S.-RUSSIA JOINT THREAT ASSESSMENT ON NUCLEAR TERRORISM*

Bellany, I. (2007). *Terrorism and Weapons of Mass Destruction. Responding to the challenge.* Taylor & Francis e-Library

Bellany, I. (2012). *Outflanking missile defences: The nuclear non-proliferation treaty, nuclear weapons and terrorism.* Defense and Security Analysis, 28(1), 81-96. doi:10.1080/14751798.2012.651381

Bjorgo, T., Gupta, D. K., Maleckova, J., Horgan, J., Post, J., Merari, A., (. .), & Silke, A. (2005). *Root causes of terrorism.* Routledge

Blackbourn, J., Davis, F. F., & Taylor, N. C. (2013). *Academic consensus and legislative definitions of terrorism: Applying Schmid and Jongman.* Statute Law Review, 34(3), 239-261. doi:10.1093/slr/hms041

Blum, A., Asal, V., & Wilkenfeld, J. (2005). *Nonstate actors, terrorism, and weapons of mass destruction.* International Studies Review, 7(1), 133-170. Retrieved from www.scopus.com

Borum, R., Fein, R., & Vossekuil, B. (2012). *Aggression and Violent Behavior 17: A dimensional approach to analyzing lone offender terrorism,* 389-396

Bosch, O., & Van Ham, P. (2007). *Global Non-Proliferation and Counter-Terrorism. The Impact of UNSCR 1540*. Royal Institute of International Affairs

Bowen, W. Q., Cottee, M., & Hobbs, C. (2012). *Multilateral cooperation and the prevention of nuclear terrorism: Pragmatism over idealism*. *International Affairs*, 88(2), 349-368. doi:10.1111/j.1468-2346.2012.01075.x

Bremer Maerli, M., Schaper, A., & Barnaby, F. (2003). *The characteristics of nuclear terrorist weapons*. *American Behavioral Scientist*, 46(6), 727-744. Retrieved from www.scopus.com

Bruce, G. (2013). *Definition of terrorism - social and political*. *Journal of Military and Veterans Health*, 21(2), 26-30

Carpintero-Santamaria, N. (2012). *The incidence of illegal nuclear trafficking in proliferation and international security*. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 4(2), 99-109. doi:10.1080/19434472.2010.512156

Carpintero-Santamaria, N. (2015). *A holistic approach to radiological terrorism*. doi:10.1007/978-94-017-9894-5_12

Carter, A. B. (1998). *"Catastrophic Terrorism: Tackling the New Danger"*. *Foreign Affairs*, No.6

Cavallini, S., Bisogni, F., & Mastroianni, M. (2014). *Economic impact profiling of CBRN events: Focusing on biological incidents*. *Archivum Immunologiae Et Therapiae Experimentalis*, 62(6), 437-444. doi:10.1007/s00005-014-0306-x

Chalela, J. A., & Thomas Burnett, W. (2012). *Chemical terrorism for the intensivist*. *Military Medicine*, 177(5), 495-500. Retrieved from www.scopus.com

CIA (2003). *Terrorist CBRN: Material and Effects*. Central Intelligence Agency, p.2

Cockayne, J., Millar, A., & Ipe, J. (2010). *AN OPPURTUNITY FOR RENEWAL: Revitalizing the United Nations counterterrorism program*. AN INDEPENDENT STRATEGIC ASSESSMENT. Center on Global Counterterrorism Cooperation

Coleman, K. (2005). *A History of Chemical Warfare*. PALGRAVE MACMILLAN

Collins, S. D. (2014). *State-sponsored terrorism: In decline, yet still a potent threat*. *Politics and Policy*, 42(1), 131-159. doi:10.1111/polp.12061

Commission Report 9/11. (2001). *Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks upon the United States: "The Foundation of the New Terrorism"*

Cremer, D. J., McConnell, W., & Archer, E. M. (2014). *Plus ça change, plus cest la même chose: The "new" terrorism*. *European Legacy*, 19(5), 543-555. doi:10.1080/10848770.2014.943528

Crenshaw, M. (2001). *Theories of terrorism: instrumental and organizational approaches*. Londres: Frank Cass Publishers

Crenshaw, M. (2007). *The Debate over "New" vs "Old" Terrorism*. Annual Meeting of the American Political Science Association, Chicago Illinois

- Crenshaw, M. (2014). *Terrorism research: The record*. International Interactions, 40(4), 556-567. doi:10.1080/03050629.2014.902817
- De La Corte, L., Kruglanski, A., De Miguel, J., Sabucedo, J. M., & Déaz, D. (2007). *Seven psychosocial principles to explain terrorism. [Siete principios psicosociales para explicar el terrorismo]* Psicothema, 19(3), 366-374. Retrieved from www.scopus.com
- Ellis, P. D. (2014). *Lone wolf terrorism and weapons of mass destruction: An examination of capabilities and countermeasures*. Terrorism and Political Violence, 26(1), 211-225. Retrieved from www.scopus.com
- Enemark, C. (2007). *Disease and Security. Natural plagues and biological weapons in East Asia*. Contemporary Securities Studies
- Enia, J., & Fields, J. (2014). *The relative efficacy of the biological and chemical weapon regimes*. Nonproliferation Review, 21(1), 43-64. Retrieved from www.scopus.com
- Etzioni, A. (2008). *Author's response*. American Behavioral Scientist, 51(9), 1451-1463. doi:10.1177/0002764208316238
- Ferguson, C. D., & Potter W. C. (2004). *The Four Faces of Nuclear Terrorism*. The Center for Nonproliferation Studies. Monterey Institute of International Studies
- Gordon, T., Sharan, Y., & Florescu, E. (2015). *Prospects for lone wolf and SIMAD terrorism*. Technological Forecasting and Social Change, 95, 234-251. doi:10.1016/j.techfore.2015.01.013

Grozdanova, R. (2015). *'Terrorism' - too elusive a term for an international legal definition?* Netherlands International Law Review, 61(3), 305-334. doi:10.1017/S0165070X14001351

Guillemin, J. (2005). *BIOLOGICAL WEAPONS: From the Invention of State-Sponsored Programs to Contemporary Bioterrorism*. COLUMBIA UNIVERSITY PRESS NEW YORK

Heupel, M. (2008). *Combining hierarchical and soft modes of governance: The un security council's approach to terrorism and weapons of mass destruction proliferation after 9/11*. Cooperation and Conflict, 43(1), 7-29. Retrieved from www.scopus.com

Hodgson, J. S., & Tadros, V. (2013). *The impossibility of defining terrorism*. New Criminal Law Review, 16(3), 495-526. doi:10.1525/nclr.2013.16.3.494

Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism. 2nd edn.* (New York: Columbia University Press)

Horowitz, M. C., & Narang, N. (2014). *Poor man's atomic bomb? exploring the relationship between "weapons of mass destruction"*. Journal of Conflict Resolution, 58(3), 509-535. Retrieved from www.scopus.com

Jenkins, B. M. (2008). *WILL TERRORISTS GO NUCLEAR?* Prometheus Books

Kaplan, D. E., & Marshall, A. (1996). *The Cult at the End of the World* New York: Crown Publishers

Katona, P., Intriligator M. D., & Sullivan J. P. (2006). *COUNTERING TERRORISM AND WMD. Creating a global counter-terrorism network*. Taylor & Francis e-Library, 69-84

Kelle, A., & Schaper, A. (2003). *"Terrorism Using Biological and Nuclear Weapons: A Critical Analysis of Risks After 11 September 2001"*. Peace Research Institute Frankfurt Reports No 64

Kelle, A., Nixdorff, K., & Dando, M. (2006). *Controlling Biochemical Weapons: Adapting Multilateral Arms Control for the 21st Century*. Global Issues Series

Kelle, A. (2013). *The third review conference of the chemical weapons convention and beyond: Key themes and the prospects of incremental change*. *International Affairs*, 89(1), 143-158. doi:10.1111/1468-2346.12009

Kendall, R. J., Presley, S. M., Austin, G. P., & Smith, P. N. (2008). *ADVANCES IN BIOLOGICAL AND CHEMICAL TERRORISM: COUNTERMEASURES*. CRC Press Taylor & Francis Group

Keohane, R., & Nye, J. (2000). *"Globalization: What's New and What's Not? (and So What?)"*. *Foreign Policy*, 118(2), 104-119

Kibaroglu, M. (2014). *The threat of nuclear terrorism requires concerted action*. *Strategic Analysis*, 38(2), 209-216. doi:10.1080/09700161.2014.884440

Kirchner, M. (2014). *'A good investment?' state sponsorship of terrorism as an instrument of iraqi foreign policy (1979–1991)*. *Cambridge Review of International Affairs*, 27(3), 521-537. doi:10.1080/09557571.2013.839629

Koblentz, G. D. (2013). *Regime security: A new theory for understanding the proliferation of chemical and biological weapons*. Contemporary Security Policy, 34(3), 501-525. Retrieved from www.scopus.com

Korbatov, A. B., Suzuki, E., & Goldblum, B. L. (2015). *The fight against nuclear terrorism needs global cooperation - and the IAEA*. Bulletin of the Atomic Scientists, 71(5), 67-76. doi:10.1177/0096340215590795

Kraatz-Wadsack, G. (2009). *Capacity-building and proliferation: Biological terrorism*. doi:10.4324/9780203881958

Krueger, A. B., & Maleckova, J. (2003). *"Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection?"*. Journal of Economic Perspectives, 17(4), 119-144

Kuznar, L. (2007). *Rationality wars and the war on terror: Explaining terrorism and social unrest*. American Anthropologist, 109(2), 318-329. doi:10.1525/aa.2007.109.2.318

Laqueur, W. (1977). *Terrorism*. Boston, MA: Little, Brown

Locatelli, A. (2014). *What is terrorism? concepts, definitions and classifications*. doi:10.1108/S1572-8323(2014)0000022001

Luna, D. M. (2015). *Neutralizing radicalized threat networks, disrupting wmd illicit traffickers and targeting corrupt facilitators*. doi:10.1007/978-94-017-9894-5_2

Mattis, F. N. (2009). *BANNING WEAPONS OF MASS DESTRUCTION*. PRAEGER SECURITY INTERNATIONAL

- Mauroni, A. (2003). *CHEMICAL AND BIOLOGICAL WARFARE. A Reference Handbook*. CONTEMPORARY WORLD ISSUES
- Meyer, M. T., Spinella, P. C., & Cieslak, T. (2014). *Agents of biological and chemical terrorism*. doi:10.1007/978-1-4471-6362-6_46
- Mika, O. J., & Fiserova, L. (2011). *Brief overview of chemical terrorism and its consequences*. *Toxin Reviews*, 30(4), 115-121. doi:10.3109/15569543.2011.594784
- Moore, G. M. (2014). *Out of control: Why mandatory international reporting is needed for radioactive sources and materials*. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 70(6), 63-72. doi:10.1177/0096340214555111
- Morales Pedraza, J. (2014). *Non-proliferation and disarmament of nuclear, chemical and biological weapons: New tasks for the united nations specialised agencies*. *Public Organization Review*, 14(1), 19-33. Retrieved from www.scopus.com
- Moran, G. J., Talan, D. A., & Abrahamian, F. M. (2008). *Biological terrorism*. *Infectious Disease Clinics of North America*, 22(1), 145-187. doi:10.1016/j.idc.2007.12.003
- Mueller, J. (2007). *"Reactions and Overreactions to Terrorism: The Atomic Obsession"*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association, Chicago, IL
- Müller, H., Becker-Jakob, U., & Seidler-Diekmann, T. (2013). *Regime conflicts and norm dynamics: Nuclear, biological, and chemical weapons*. Retrieved from www.scopus.com
- Namboodiri, P. K. S. (2014). *Nuclear terrorism*. *Strategic Analysis*, 38(2), 248-257. doi:10.1080/09700161.2014.884443

- Nikitin, M. B., Kerr, P. K., & Hildreth, S. A. (2012). *Proliferation control regimes: Background and status*. Retrieved from www.scopus.com
- Ostfield, M. L. (2004). *Bioterrorism as a Foreign Policy Issue*. *SAIS Review*. The Johns Hopkins University Press, 24(1), 131-146. doi:10.1353/sais.2004.0017
- Ouagrham-Gormley, S. B. (2013). *Dissuading biological weapons proliferation*. *Contemporary Security Policy*, 34(3), 473-500. Retrieved from www.scopus.com
- Pandza, J. (2011). *Managing the consequences of nuclear terrorism*. *Survival*, 53(5), 129-142. doi:10.1080/00396338.2011.621637
- Panofsky, W. (1998). "Dismantling the Concept of Weapons of Mass Destruction". *Arms Control Today* 28, 3-8
- Patrick, K., Stanbrook, M., & Flegel, K. (2013). *Lest we forget: Why the use of chemical weapons must not go unchallenged*. *CMAJ*, 185(15), 1299. Retrieved from www.scopus.com
- Perkovich, G., Tuchman Mathews, J., Cirincione, J., Gottemoeller, R., & Wolfsthal, J. (2005). *Universal compliance: A strategy for nuclear security*. Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace
- Piazza, J. A. (2009). *Is Islamist Terrorism More Dangerous?: An empirical Study of Group Ideology, Organization, and Goal Structure*. *Terrorism and Political Violence*, 21(1), 62-88, doi:10.1080/09546550802544698

Post, J. M. (1990). *Terrorist psycho-logic: Terrorist behavior as a product of psychological forces*. In W. Reich (Ed.), *Origins of terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind*, 25-40. Cambridge: Cambridge University Press

Post, J. M. (2005). *The new face of terrorism: Socio-cultural foundations of contemporary terrorism*. *Behavioral Sciences and the Law*, 23(4), 451-465. doi:10.1002/bsl.658

Post, J. M. (2015). *Terrorism and right-wing extremism: The changing face of terrorism and political violence in the 21st century: The virtual community of hatred*. *International Journal of Group Psychotherapy*, 65(2), 242-271. Retrieved from www.scopus.com

Ranstorp, M., & Normark, M. (2009). *Unconventional Weapons and International Terrorism: Challenges and new approaches*. Series: Political Violence

Rapoport, D. C. (2002). *The Four Waves of Rebel Terror and September 11*. *Anthropoetics* 8(1)

Richardson, L. (2006). *The ROOTS of Terrorism*. Routledge Taylor & Francis Group, LLC

Rosenau, W. (2001). "Aum Shinrikyo's biological weapons program: why did it fail?". *Studies in Conflict and Terrorism*, 24(4), 289-301

Schmid, A. P., & Jongman, A. J. (1988). *Political terrorism: A new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories and literature*. New Brunswick, NJ: Transaction Books

- Shamai, P. (2015). *Name and shame: Unravelling the stigmatization of weapons of mass destruction*. *Contemporary Security Policy*, 36(1), 104-122. Retrieved from www.scopus.com
- Sinai, J. (2008). *How to Define Terrorism*. *PERSPECTIVES ON TERRORISM*, 2(4), 9-11
- Smith, D. D. (2006). *Deterring America. Rogue States and the Proliferation of Weapons of Mass Destruction*. Cambridge University Press
- Spiers E. M. (2000). *Weapons of Mass Destruction Prospects for Proliferation*. MACMILLAN PRESS LTD
- Stern, J. (2003). *Terror In the Name of God: Why Religious Militants Kill*; New York: Harper Collins Publishers
- Stevenson, A. (2010). *Oxford Dictionary of English*. Oxford, Oxford University Press
- Streeper, C. (2010). *Preventing dirty bombs: Addressing the threat at the "source"*. *Nonproliferation Review*, 17(3), 531-550. doi:10.1080/10736700.2010.517000
- TE-SAT (2014). *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2014*, Europol
- Tofangfaz, H. (2015). *Terrorism or not terrorism? whose money are we looking for?* *Journal of Financial Crime*, 22(3), 378-390. doi:10.1108/JFC-02-2014-0005
- Tucker, J. B. (1999). *"Historical trends related to bioterrorism: an empirical analysis"*. *Emerging Infectious Diseases*, 5(4), 498-504

Tucker, J. B. (2000). *Toxic Terror: Assessing Terrorist Use of Chemical and Biological Weapons*. Cambridge: MIT Press

Tucker, J. B. (2012). *The role of the chemical weapons convention in countering chemical terrorism*. *Terrorism and Political Violence*, 24(1), 105-119. doi:10.1080/09546553.2011.611839

Underwood, L. J. (2013). *Religion and terrorism: Religious perspectives on terrorism. The root of all evil*. *Religious perspectives on terrorism* (pp. 1-12). Retrieved from www.scopus.com

Üzümcü, A. (2014). *The chemical weapons convention-disarmament, science and technology*. *Analytical and Bioanalytical Chemistry*, 406(21), 5071-5073. Retrieved from www.scopus.com

Von Hippel, K. (2002). *"The Roots of Terrorism: Probing the Myths"*. *Political Quarterly*, 73 (Suppl. 1), 25-40

Weapons of Mass Destruction Commission. (2006). *WEAPONS OF TERROR. Freeing the World of Nuclear, Biological and Chemical Arms*. www.wmdcommission.org

Weiss, L. (2015). *On fear and nuclear terrorism*. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 71(2), 75-87. doi:10.1177/0096340215571909

Wheelis, M., Rózsa, L., & Dando, M. (2006). *Deadly Cultures Biological Weapons since 1945*, HARVARD UNIVERSITY PRESS

White, S. G. (2009). *It happened here: Biological terrorism in the united states*. doi:10.1007/978-1-4419-0115-6_5

Yamamoto, L. G. (2013). *Risks and management of radiation exposure*. *Pediatric Emergency Care*, 29(9), 1016-1026. doi:10.1097/PEC.0b013e3182a380b8